

God. 2. Broj 3. Jesen/Zima, 2019.

GEOPOLITICS

GEOPOLITIKA

**Časopis za proučavanje prostornih, vremenskih
i političkih aspekata ekonomije i resursa**

3/2019

O časopisu

Časopis Geopolitika je recenziran *online* časopis, u evidenciji Međunarodnog centra za registraciju serijskih publikacija UNESCO, i INSEE (Francuski nacionalni institut za statističke i ekonomske studije) te u bazi naučnih časopisa *Advanced science index*, koji će se objavljivati periodično od strane našeg uredničkog tima.

Časopis pruža neposredan otvoren pristup svom sadržaju na principu da je istraživanje slobodno i dostupno javnosti u cilju promocije globalne razmjene znanja. Časopis će nastojati istraživanjem i promocijom navedenih tematika privući istraživače, studente, analitičare, akademske radnike, i profesionalce iz navedenog područja. Pozivani su da predstave svoje poglede na navedenu tematiku koji bi mogli doprinijeti rješenjima i dati odgovor na prevazilaženju kriza te svih oblika nasilnog sukoba u svijetu koji se mijenja.

Svi radovi se trebaju pridržavati pravilne gramatike, pravopisa, interpunkcija i strukture rečenice, a mogu biti pisani na srpskom, bosanskom, hrvatskom i engleskom jeziku, a bit će objavljeni na jeziku kojim je rad pisan.

Područje pokrivanja: Politologija: Multidisciplinarne društvene nauke

Rubrika Analize

Pozivamo analitičare, ostatak akademske zajednice, mlade stručnjake i studente koje interesuje istraživanje da podnesu svoje radove za rubriku (Analize), koji mogu biti pisani kao analize, osvrti, eseji i stanovišta. Tekstovi se mogu pisati u skladu sa uobičajenim standardima koji koriste istraživački časopisi a izvori sem referenci na kraju, a mogu se navesti u tekstu i hiperlinkom.

Radovi će biti objavljeni zavisno od pridržavanja etičkog kodeksa i tematskih oblasti koje obuhvataju navedene aktivnosti u rubrici o nama, ili opisa Časopisa Geopolitika, Urban Logic *Think tank-a*. U rubrici Analize iz navedenih oblasti koje su opisane u našem djelokrugu će biti objavljeni na jeziku na kom su napisani kao što su engleski, srpski, hrvatski i bosanski. Uređivački odbor može predložiti da visoko ocijenjene radove iz navedenih rubrika budu objavljeni u Časopisu Geopolitika. Naš *Think tank* afirmiše širenje novog znanja među studentima i mladim stručnjacima kao doprinos u virtuelnom okruženju svijeta koji se mijenja.

Pravne napomene

U rubrici Analize, u kojoj se odražavaju raznolikost stajališta i mišljenja, podliježu ocjeni etičnosti od strane uređivačkog odbora. Stajališta izražena u navedenim oblicima prezentacije radova, u mogućnosti sa empirijskim dokazima navedenim zbog kredibilitnosti i kompetentnosti teksta, isključiva su odgovornost autora. Njihovi stavovi i pogledi ne odražavaju nužno stavove i poglede časopisa i Uredničkog tima ili naše

matične organizacije, odnosno Urbanlogic Center koji je promoter navedene istraživačke inicijative.

Glavni urednik:

Dr. Darko Matijašević

Email: info@urbanlogic.edu.rs

Uređivački odbor:

Prof. dr. Daniel Abraham Romano

Mr. Njegoš Jovanović

dr. Sandra Santrač

Urbanlogic Center

URL: <http://urbanlogic.edu.rs/>

Kontakt i podrška i slanje radova:

Email: info@urbanlogic.edu.rs

U OVOM BROJU:

NUKLEARNI TERORIZAM KAO OBLIK UGROŽAVANJA
NACIONALNE BEZBEDNOSTI, Aleksandar Petrov, *spec.krim.*
(str. 5-22)

USVAJANJE NOVIH OBRAZOVNIH POLITIKA INOVACIJA
PRILIKOM RESTRUKTURIRANJA VISOKOG OBRAZOVANJA ZA 21.
VIJEK, dr. Sandra Santrač (str. 23-35)

NEUROTEHNOLOGIJA KAO ORUŽJE GEOPOLITIČKE DOMINACIJE
NA PLANETI, Mr Njegoš Jovanović (str. 36-52)

PRAVNA REGULATIVA NARODNE REPUBLIKE KINE, Zvonimir
Čalušić (str. 53-78)

AKTIVNOSTI SAD I KINE U BORBI ZA TEHNOLOŠKU PREDNOST,
Ivan Borojev (str. 79-100)

NUKLEARNI TERORIZAM KAO OBLIK UGROŽAVANJA NACIONALNE BEZBEDNOSTI

Aleksandar Petrov, *spec.krim.*

Apstrakt

U eri globalnog rata protiv terorizma, posebnu pretnju predstavlja mogućnost da se teroristi domognu nuklearnog oružja. Posledice takvog scenarija bile bi nesagledive po globalnu i nacionalnu bezbednost. Kako bi se ovakva namera terorista sprečila, države su ovom bezbednosnom izazovu posvetile posebnu pažnju. Pre svega, neophodno je pojačati bezbednost civilnih nuklearnih postrojenja kako bi se onemogućio teroristički napad na njih, kao i sprovesti aktivne mere sprečavanja krijumčarenja radioaktivnog materijala kako ne bi dospelo u ruke terorista.

Ključne reči: terorizam, nuklearno oružje, pretnja, nacionalna bezbednost.

NUCLEAR TERRORISM AS A FORM OF THE NATIONAL SECURITY THREAT

Aleksandar Petrov, *spec.sci.*

Abstract

In the era of the global war against terrorism, the particular threat is the possibility that terrorists could acquire a nuclear weapons. Such scenario would have unexpected consequences to the global and national security. To prevent this intent, states have paid particular attention to this security challenge. First of all, it is necessary to enhance the security of civilian nuclear facilities in order to prevent a terrorist attack on them, as well

as to take active measures to prevent the smuggling in order to ensure that the radioactive materials did not end up hands of terrorists.

Key words: terrorism, nuclear weapon, threat, national security.

Uvod

Strah da bi teroristi mogli doći u posed nuklearnog oružja i upotrebiti ga za ostvarenje svojih ciljeva izričito je naglašen poslednjih godina. Međutim, postoji veliki raskorak između nuklearne pretnje i stvarne mogućnosti izvođenja nuklearnog napada. U prošlosti su terorističke organizacije uspevale da izazovu masovna stradanja stanovništva bez upotrebe oružja masovnog uništenja. Konvencionalna oružja još uvek mogu poslužiti za efikasno postizanje ciljeva terorista, što će verovatno i dalje ostati njihov prvi izbor, ali potencijalnu pretnju nuklearnim terorizmom kao vidom ugrožavanja bezbednosti ne smemo prepustiti slučaju. Ugrožavanje svetskog mira stalnom pretnjom ovim vidom terorizma, uticalo je na to da većina zemalja preispita svoja doktrinarna rešenja u sistemu odbrane i da na nov način definišu bezbednosne pretnje i izazove, koji mogu u velikoj meri da ugroze nacionalne interese i međunarodnu bezbednost. S tim uvezi, cilj ovog rada jeste aktualizovanje problematike o nuklearnom terorizmu kao vidu ugrožavanja bezbednosti u uslovima globalne nuklearne opasnosti.

Nuklearni terorizam

Od svih vrsta oružja za masovno uništenje, nuklearno oružje predstavlja najveću pretnju. Nakon okončanja Hladnog rata dva su faktora doprinela povećanoj opasnosti od nuklearnog terorizma. Prvi je strah od moguće opasnosti gubitka kontrole nad nuklearnim materijalom, tehnologija ili nuklearnog oružja u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza, uzimajući pri tom u obzir i lošu ekonomsku situaciju u tim zemljama, gde je veliki broj nuklearnih stručnjaka ostao bez posla i koji mogu biti unajmljeni od strane raznih terorističkih grupa. Drugi faktor su različite krijumčarske aktivnosti povezane sa radioaktivnim supstancama i materijalima koje su vrhunac dostigle upravo raspadom

najveće nuklearne sile Hladnog rata, Sovjetskog Saveza (Čižmek, 2003:20). Kada govorimo o nuklearnom terorističkom aktu postoji nekoliko potencijalnih mogućnosti za izvođenje takvog napada. Tako Mijalković i Bajagić (2012:440) potencijalne scenarije nuklearnog terorizma definišu u tri modaliteta:

- 1) upotreba nuklearne eksplozivne naprave (nuklearna eksplozija),
- 2) napad ili sabotaza na postojećim nuklearnim postrojenjima, i
- 3) upotreba tzv. *prljave bombe* (klasična eksplozija pomoću koje se radioaktivni materijal raspršuje u okolinu).

Sličnu podelu navodi i Čižmek (2003): "Teoretski, tri su načina kako teroristi mogu nuklearno delovati. Prvo, oni mogu koristiti fisioni materijal, plutonijum ili visoko obogaćeni uran i pokušati napraviti tzv. "improvizovane nuklearne uređaje". Drugo, mogu koristiti radioaktivni materijal, raspršiti ga u okolinu s nekim od "sredstava" sa ciljem da izazovu radioaktivnu kontaminaciju. Treće, mogu napasti neki od nuklearnih pogona, npr. nuklearnu elektranu, sa ciljem da dovedu do radioaktivne kontaminacije, ili kako bi ukrali radioaktivni materijal za sprovođenje radiološkog terorizma".

Pored ovoga može se govoriti i o četvrtom modalitetu – činjenici da postoje mogućnosti da teroristi dođu u posed znanja i tehnologije za proizvodnju nuklearnog oružja (Mijalković, Bajagić, 2012:441). Ipak, ovo je malo verovatan scenario naročito ako se ima u vidu da vodeće obaveštajne službe sveta prate i kontrolišu rad nuklearnih stručnjaka, njihove kontakte, aktivnosti nakon prestanka radnog odnosa i slično, upravo iz razloga njihovog mogućeg angažovanja od strane terorističkih organizacija.

U ovom trenutku svakako najrealniji modalitet upotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe jeste tzv. *Prljava bomba (Dirty bomb)* ili *Naprava za radiološko raspršivanje (Radiological Dispersal Device)*. U pitanju je obična konvencionalna bomba čije je jezgro napravljeno od konvencionalnog eksploziva oko koga se nalazi radioaktivni materijal. Prilikom eksplozije dolazi do raspršavanja opasnih radioaktivnih čestica u vazduh i time se izaziva opasna radioaktivna kontaminacija. Iako nije u pitanju klasična nuklearna

eksplozija, ovakva bomba ipak može da usmrti na stotine ili na hiljade nedužnih civila i izazove masovni strah sa nesagledivim posledicama. Jedna takva bomba mogla bi da površinu od nekoliko gradskih blokova učini potpuno nemogućom za život u narednih nekoliko decenija ili čak vekova. Naročitu opasnost predstavlja mogućnost da se takva bomba iz vazduha upotrebi pomoću ultralakih dronova čija upotreba u terorističke svrhe postaje sve učestalija, ali i činjenice da prljave bombe mogu biti upotrebljene u slučajevima samoubilačkog terorizma (Mijalković, Bajagić, 2012: 441).

U nastavku rada, bitno je napraviti i terminološku razliku između pojma *nuklearni i radiološki terorizam*. Najznačajnija razlika između ove dve vrste sastoji se u tome što se kod nuklearnog terorizma podrazumeva veliko ispuštanje radioaktivnosti u okruženje čime mogu biti obuhvaćena velika područja (eksplozija nuklearne bombe, havarija na nuklearnom objektu ili plovilu na nuklearni pogon). Sa druge strane, radiološki terorizam uglavnom podrazumeva lokalni segment, a ispoljava se u vidu napada na transport sa radioaktivnim materijalima, ili kao teroristički napad upotrebom tzv. prljave bombe.

Vrste nuklearnih pretnji

Sve veća upotreba radioaktivnih materijala u mirnodopske svrhe otvara i šire mogućnosti njihove zlonamerne upotrebe naročito u terorističke svrhe. Međunarodna agencija za atomsku energiju IAEA (*International Atomic Energy Agency*) identifikovala je sledeće pretnje:

- nuklearne eksplozivne naprave,
- nuklearne materijale za izradu improvizovanih nuklearnih naprava,
- radioaktivne materijale za izradu radiološkog oružja i
- širenje radioaktivnosti putem sabotaža u postrojenjima u kojima se mogu naći nuklearni i drugi radioaktivni materijali ili putem njihovog transporta (Zirojević, i dr. 2012).

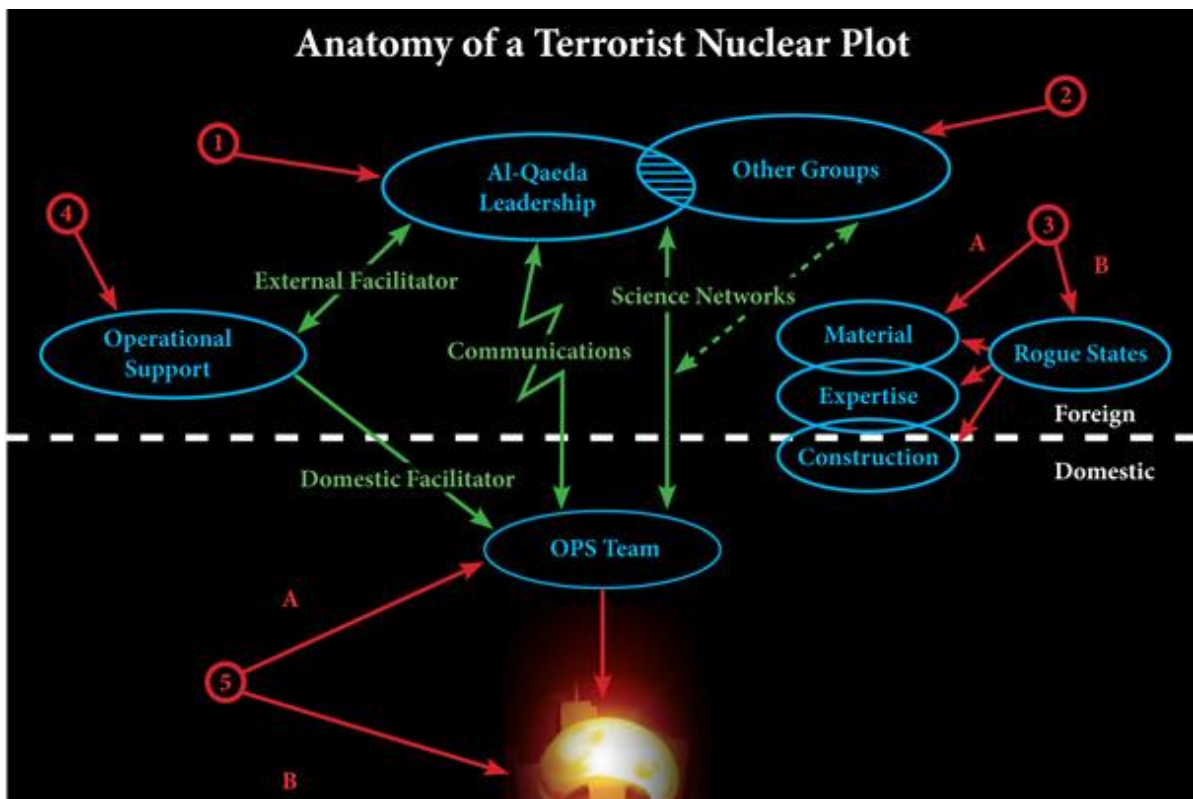
Postoje dve opcije u izvođenju terorističkog napada radiološkim oružjem pomoću *radioloških uređaja* i *napadom na nuklearna postrojenja*. Radioaktivne materije se mogu upotrebiti na **aktivni** i **pasivni** način.

Pasivni način podrazumeva emitovanje radijacije sa određene pozicije upotrebom radiološkog uređaja za emitovanje radioaktivnosti koji može biti postavljen ili sakriven u prometnim objektima ili mestima.

Aktivni način izvođenja radiološkog terorističkog napada je onaj kada se koriste radiološki uređaj za raspršivanje i radiološki zapaljivi uređaj. Radiološki uređaj za raspršivanje obuhvata raznovrsnost mehanizama: od eksplozivnih do neeksplozivnih, pasivnih ili aktivnih sredstava. Radiološki zapaljiv uređaj kombinuje vatru sa radioaktivnim materijalom. Jedan od razloga zbog kojeg se teroristi mogu odlučiti za ovaj uređaj, jesu komplikacije koje izaziva, budući da se vatrogasne službe, pored vatre i panike koju ona izaziva, moraju suočiti i sa radijacijom (Tufegdžić, 2010:221).

Dosadašnje pretnje nuklearnim terorizmom

Pretnja terorističkih grupa da će se domoći nuklearnog oružja ili radioaktivnog materijala je danas veća nego ikada pre. Grupe kao što su Al Kaida (*Al Qaeda*) ili verski kult AUM Šinrikio (*Aum Shinrikyo*) imale su motivaciju i sredstava za kupovinu ili izgradnju nuklearnog oružja (slika 1). Ujedno, nuklearni inventar i proizvodni kompleks bivšeg Sovjetskog Saveza i dalje ostaje veliki potencijalni izvor snabdevanja. Ukoliko bi postali uspešni u svojim namerama, teroristi naoružani nuklearnim oružjem predstavljali bi ozbiljnu pretnju po nacionalnu bezbednost Sjedinjenih Država i njihovih saveznika (Daly, S., et al., 2005).

Slika 1. Anatomija nuklearne terorističke zavere

Izvor: *The Threat of Nuclear Terror, The Harvard Gazette,*

<https://news.harvard.edu/gazette/story/2011/06/the-threat-of-nuclear-terror/>

U ovom slučaju, tri situacije ističu se kao poučne: pokušaj sekte AUM Šinrikio da kupi nuklearno oružje od visokih ruskih zvaničnika u 1990. godini, zatim navodni naponi Al Kaide da kupi nuklearno oružje i radioaktivni materijal iz različitih izvora tokom 1990. godine, i slučaj krađe nuklearnog materijala iz istraživačkog reaktora u Kinšasi, DR Kongo, 1970. godine, i pokušaj da se proda na ilegalnom tržištu u 1990. godini (Daly, S., et al., 2005).

Među istraživačima koji se bave ovom tematikom zastupljena su dva zaključka u vezi sa direktnom pretnjom nuklearnim terorističkim akcijama: *prvo*, nabavka i dolazak u posed nuklearnog oružja i dalje predstavlja tešku misiju za terorističke grupe, i *drugo*, kontrola pristupa nuklearnom naoružanju je ključ za sprečavanje budućih pokušaja nabavke ovog oružja (Daly, S., et al., 2005).

Pojavom najozloglašeniije terorističke organizacije današnjice – Islamske države (*ISIS*) – strah od nuklearnog terorizma je postao naročito naglašen među bezbednosnim stručnjacima širom sveta koji su svoju sumnju opravdavali činjenicom da je ova teroristička organizacija raspolagala bogatstvom koje se merilo u stotinama miliona dolara. Teroristički napad u Belgiji 2016. godine stvorio je pometnju među zvaničnicima EU i SAD naročito nakon saznanja da su teroristi pokušali napad na nuklearnu centralu tako što su likvidirali čuvara zaposlenog u elektrani i dospeli u posed njegove identifikacione kartice za ulazak u samo postrojenje.

Rizik od sajber napada na nuklearne elektrane širom sveta sve je veći. Civilna nuklearna infrastruktura u većini zemalja nije dobro pripremljena za odbranu od takvih napada, a mnogi kontrolni sistemi nesigurni su zbog zastarelog dizajna. Sajber kriminalci, države koje sponzorišu terorizam i teroristi pojačavaju aktivnosti na internetu, što znači da rizik od sajber napada nikada nije bio veći, navodi se u istraživanju britanske analitičke organizacije Četam Haus (*Chatham House*).

Takav napad na neku atomsku centralu, čak i najmanji, treba ozbiljno shvatiti zbog štete koja bi bila nenesena oslobađanjem radijacije, upozoravaju analitičari. Sve veća digitalizacija postrojenja i rastuće oslanjanje na komercijalni softver samo povećavaju rizik sa kojim se suočavaju nuklearne elektrane. Postoje slučajevi da su kompjuterski sistemi u nuklearnim centralama najvećim delom izolovani od interneta i da su zato imuni na sajber napade, ali to se može prevazići korišćenjem običnog drajva sa fleš memorijom. Na taj način jedan kompjuterski virus zarazio je iranska nuklearna postrojenja, navode stručnjaci iz organizacije Četam haus koji su sproveli istraživanje o sajber bezbednosti nuklearnih elektrana širom sveta (Baylon, C., et al., 2015).

Ilegalna trgovina radioaktivnim materijalima

Jedna od najvećih pretnji međunarodnoj bezbednosti jeste opasnost da pripadnici organizovanih kriminalnih grupa kao i terorističkih organizacija dođu u posed nuklearnih materijala. Tako se u prvi plan pored nuklearnog razoružanja postavlja i pitanje bezbednog

korišćenja nuklearne energije i naročito radioaktivnog otpada nastalog kao produkt rada nuklearnih energetske postrojenja. Nebezbedan nuklearni materijal zahteva posebne mere predostrožnosti i zahteva konkretne odgovore na eventualne slučajeve krijumčarenja.

Slučajevi krijumčarenja uranijuma ili plutonijuma, koji se s vremena na vreme otkriju u istočnoj Evropi, potvrđuju sumnje stručnjaka o postojanju crnog tržišta nuklearnih materijala. Tako je u avgustu 2010. godine policija u Moldaviji zaplenila 1,8 kilograma *uranijuma 238* u glavnom gradu Kišinjevu (Cveta crna berza uranijuma, 2010). Nakon terorističkih napada u Briselu 2016. godine, čelnik Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA) Juki Amano označio je krađu radioaktivnih materijala kao glavnu pretnju pored opasnosti terorističkih napada na blizu 1000 nuklearnih postrojenja u svetu. Prema njegovim rečima IAEA je tokom poslednjih dvadeset godina zabeležila oko 2800 slučajeva trgovine radioaktivnim materijalima (IAEA: Nuklearni terorizam je stvarna pretnja, 2016).

Činjenica je da velika većina slučajeva ilegalne trgovine nuklearnim materijalima dolazi sa prostora zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza. Tako je nedavno Gruzijaska služba bezbednosti uhapsila dve osobe zbog posedovanja i pokušaja prodaje oko 40 grama radioaktivnog *uranijuma-238* koji se može upotrebiti u proizvodnji nuklearnog oružja (Gruzijci pokušali da prodaju uranijum, 2019).

Pojedine države istočne Evrope poštujući međunarodne preuzete obaveze o nuklearnoj bezbednosti rešile su se svog radioaktivnog otpada nastalog kao nusprodukt rada nuklearnih elektrana ili istraživačkih reaktora. Primera radi, Ukrajina je 2010. godine poslala 50 kilograma takvog otpada u Rusiju gde je ovaj radioaktivni materijal onemogućen za proizvodnju nuklearnog oružja (Ukrajina se oslobađa visokoobogaćenog uranijuma, 2010). Iste godine, iz Nuklearnog instituta u Vinči otpremnjeno je u Rusiju ukupno 333 tone nuklearnog otpada, što je prema podacima Ujedinjenih nacija bila najveća pošiljka te vrste u Evropi. Radioaktivni otpad put Rusije krenuo je preko Mađarske vozom do slovenačke luke Kopar, gde je teret pretovaren na specijalni brod za prevoz opasnog tereta, odakle je otplovio do ruske luke Murmansk. Transport se odvijao u tajnosti iz straha da nuklearni otpad ne bude meta napada terorista. Otpremanje nuklearnog otpada u Rusiju

rezultat je ugovora o preuzimanju radioaktivnog otpada koji je Srbija 2008. godine potpisala sa Ruskom Federacijom. Na potpisivanje ovakvog ugovora uticale su Ujedinjene nacije kako bi se sprečila ilegalna trgovina radioaktivnim materijalima (Jadranom u tajnosti putovale stotine tona radioaktivnog otpada, 2012).

Obzirom na svest o težini posledica upotrebe nuklearnog i radiološkog oružja, kao i nekontrolisanog korišćenja radioaktivnih materijala, jasno je zašto borba protiv ilegalne trgovine u ovoj oblasti zauzima značajno mesto u aktuelnim bezbednosnim strategijama velikog broja zemalja. Činjenica da ilegalna trgovina nuklearnim materijalom može da dovede do izrade improvizovanih nuklearnih naprava ukazuje na neophodnost iznalaženja sveobuhvatnog programa nuklearne bezbednosti koji će da sadrži precizne mere i mehanizme za odgovor na navedene akte. U tom smislu, organizovani kriminalitet nastupa kao provereni dobavljač radioaktivnih materijala, dok se kao kupci pojavljuju različite terorističke organizacije. Očigledno je da ova aktivnost organizovanog kriminala stoji u tesnoj vezi sa terorizmom zbog čega i predstavlja poseban predmet interesovanja bezbednosnih službi (Zirojević, i dr., 2012).

Štetna dejstva jonizujućih zračenja i njihov uticaj na ljudski organizam i životnu sredinu

Jonizujuće zračenje može biti elektromagnetno ili čestično i poseduje kapacitet da jonizuje materiju i izazove oštećenje ćelija živih organizama (Mlađan, 2015:64).

Jonizujuće zračenje možemo podeliti na prirodno i veštačko. Efekti radijacije na ljudsko zdravlje od prirodnih izvora nisu izrazito negativni jer se ono nikad ne sakuplja u telu. Prirodno zračenje je stalno i veoma slabo. Biološki mehanizam ljudi evolutivno je prilagođen na takvu vrstu zračenja.

Radijacija je potencijalno opasna za čoveka, naročito što je:

- ljudska čula ne mogu registrovati,
- biološke posledice nisu trenutne, već se uočavaju na potomstvu,

- radioaktivnost opada sa vremenom koje može biti od dela sekunde pa do više miliona godina.

Radioaktivna materija može da prođe u organizam zračenjem da se u njemu akumulira i tako on postaje izvor zračenja. U organizam mogu dospeti radioaktivne čestice putem vode i hrane. Ukupno radioaktivno zračenje koje čovek prima, može da dostigne velike doze, opasno po zdravlje. Može se pojaviti akutna bolest kao posledica trenutnog ozračenja organizma od velikih doza. Zračenje i hronična radijaciona bolest nastaje kao posledica dugotrajnog izlaganja manjim dozama radijacije. Ljudski organizam može biti oštećen putem spoljne radijacije kada je direktno izložen izvoru radijacije, ili unutrašnjom kontaminacijom preko hrane, vode ili disanjem (Veriš, i dr., 2009).

Biološki efekti jonizujućeg zračenja prema Mlađanu (2015:65) mogu biti *deterministički* kao što su katarakta, sterilitet, radijaciona oštećenja kože i *stohastički* kao što su kancer i genetski efekti. Isti autor navodi da u slučaju izlaganja celog tela ekstremno velikim dozama jonizujućeg zračenja tada nastaje akutni radijacioni sindrom.

Mere zaštite od radijacije i radioaktivnog zračenja

Izloženost većim dozama radioaktivnosti i jonizujućeg zračenja dovodi do trovanja radijacijom kao i radijacione bolesti koja se ispoljava odumiranjem koštane srži i otkazivanjem rada unutrašnjih organa sa nus pojavama u obliku mutacija dnk ćelija i pojavom degenerativnih bolesti (Zaštita od radijacije i radioaktivnog zračenja, 2011).

Problem radioaktivnog zračenja je u tome što se ne vidi i što posledice nastupaju danima kasnije. U zaštitne mere kako bi se smanjila ozračenost stanovništva Mlađan (2015) navodi izolaciju kontaminiranih oblasti ili izvora zračenja, evakuaciju, zaklanjanje, zaštitu respiratornih organa, kože i očiju, dekontaminaciju lica, predmeta, površina i objekata, preventivu stabilnim jodom, kao i zaštitu namirnica ograničavanjem konzumiranja, dok dekontaminacija radioaktivno kontaminirane teritorije obuhvata različita dejstva kojima se pre svega ograničava raznošenje radioaktivne prašine strujanjem vetra ili putem kišnih

padavina i isto tako vrši odstranjivanje radioaktivnih materija sa kontaminiranih površina, ali i ljudi izloženih radioaktivnom zračenju.

U Republici Srbiji mere zaštite od jonizujućeg zračenja propisane su Zakonom o zaštiti od jonizujućih zračenja i o nuklearnoj sigurnosti (član 8.).

Preventivne mere u suprotstavljanju nuklearnom terorizmu

Države imaju obavezu da zaštite svoje stanovništvo od terorističkih napada. To je njihova obaveza koju su preuzele i implementacijom odgovarajućih međunarodnih dokumenata. Između ostalog, Rezolucijom Saveta bezbednosti iz 2001. godine svim državama je nametnuta obaveza da uspostave odgovarajući zakonodavni, regulatorni i institucionalni okvir, uključujući i obavezu:

- da se uzdrže od pružanja bilo kakvog oblika aktivne ili pasivne podrške grupama ili pojedincima umešanim u terorističke akte;
- da sprečavaju i suzbijaju finansiranje terorizma;
- da suzbijaju vrbovanje članova terorističkih grupa;
- da onemoguće snabdevanje terorista oružjem;
- da spreče kretanje teroriste ili terorističkih grupa;
- da uskrate utočište onima koji finansiraju, planiraju, podržavaju ili izvršavaju terorističke akte, ili pružaju utočište takvim licima;
- da se staraju da svako lice koje učestvuje u finansiranju, planiranju, pripremanju ili izvršenju terorističkih akata ili u pružanju podrške terorističkim aktima bude izvedeno pred lice pravde;
- da pruže jedna drugoj najveću moguću uzajamnu pravnu pomoć u vezi sa krivičnopravnim pitanjima koja se odnose na terorizam (Sprečavanje terorizma i borba protiv nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi ka ekstremizmu, 2014).

Avugusta 2003. godine u Beču je održan regionalni sastanak zemalja članica Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), na kome je naglašena potreba za regionalnom

saradnjom, koja treba da doprinese sprečavanju krijumčarenja i ilegalne trgovine nuklearnog materijala, odnosno da radioaktivni otpad, nastao kao produkt komercijalne eksploatacije nuklearnih elektrana ne dospe u ruke terorista. Ovo zasedanje IAEA bilo je posvećeno sprečavanju takozvanog nuklearnog terorizma. Tada je predviđeno usvajanje dokumenta o strategiji tehničkog odeljenja IAEA za borbu protiv nuklearnog terorizma. IAEA je izrazila interes da pomogne onim zemljama koje poseduju nuklearni materijal, posebno onima koje su dodatno ugrožene kriminalom. Tako se razmatraju mere za nadgledanje, kao i stručna pomoć IAEA u izradi i dopuni nacionalnih zakonodavstava u vezi sa nuklearnim materijalima (Nuclear Security – Measures to Protect Against Nuclear Terrorism, 2003).

Prema Gaćinoviću (2008:36) preventivne mere u borbi protiv savremenog terorizma predstavljaju veoma značajnu delatnost demokratskog društva, koje je istinski opredeljeno za trajno suprotstavljanje savremenom terorizmu. Kako se rezultati ovih mera ne vide odmah i pošto dolaze tek nakon dužeg vremena, mnogi izražavaju skepticizam prema demokratskoj preventivi u borbi protiv terorizma. Isti autor navodi da bi prevencijom trebalo da se otkloni podrška iz inostranstva nosiocima terorističke delatnosti; istraži uloga sredstava za masovno komuniciranje i spreči njihovo korišćenje od strane terorističkih organizacija.

Takođe, terorističke aktivnosti bi se znatno smanjile kad sredstva javnog informisanja ne bi prenosili posledice njihovih akcija.

Činjenica koja posebno zabrinjava je da preko stotinu zemalja nema adekvatne mere kontrole i nadzora za sprečavanje krađa nuklearnog i radiološkog materijala, te deo preventivnih mera treba da bude usmeren ka obezbeđenju i povećanoj sigurnosti radioaktivnih izvora. Veliki broj država, agencija i međunarodnih organizacija sada se slažu u pogledu neophodnosti preduzimanja odlučnije akcije kako bi se efikasno sprečila zloupotreba radioloških materija (Tufegdžić, 2010:227).

Među prvima na opasnost od nuklearnog terorizma uvidela je Međunarodna agencija za atomsku energiju. Između ostalog, polje rada ove međunarodne agencije, kako navodi Tufegdžić, jeste održavanje i poboljšavanje standarda sigurnosti radioaktivnih izvora i

izdavanje uputstava koja se koriste širom sveta. Agencija je objavila brojna uputstva, kodove i tehnička dokumenta sa preporukama o merama sigurnosti i obezbeđivanja nuklearnih elektrana i radioaktivnih izvora. Godine 2008. izdala je priručnik o prevenciji nuklearnog terora – *''Borba protiv ilegalne trgovine nuklearnog i drugog radioaktivnog materijala''*. Priručnik sadrži preporuke o prevenciji, detektovanju i prikladnom odgovoru na potencijalni nuklearni i radiološki napad. Agencija je propisala i osnovne međunarodne bezbednosne standarde za zaštitu od jonizujuće radijacije i bezbednosti radioaktivnih izvora, kojima se zahteva od vlasnika radioaktivnih izvora da odgovorno evidentiraju i obezbede izvore od mogućih oštećenja ili krađa (Tufegdžić, 2010:227).

Nuklearna bezbednost

Na samitu o nuklearnoj bezbednosti održanom 2016. godine u Vašingtonu, delegacije iz više od 50 zemalja razgovarale su o nuklearnim pretnjama i načinima da se one umanje i spreče. Jedan od ciljeva samita jeste jačanje međunarodne mreže organizacija da bi nastavile da rade na nuklearnoj bezbednosti širom sveta. Tadašnji američki predsednik Barak Obama poručio je tim povodom da i dalje postoji opasnost da se teroristi domognu nuklearnog oružja, i ujedno pozvao svetske lidere da ulože više napora u obezbeđivanju nuklearnih postrojenja širom sveta (Obama: Postoji opasnost da se teroristi domognu nuklearnog materijala, 2016).

Na prethodno održanim samitima, razgovaralo se o smanjenju upotrebe visoko obogaćenog uranijuma, obezbeđivanju nuklearnog materijala i sprečavanju njegovog krijumčarenja, kao i o terorizmu. Istaknuto je da Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA) mora biti centralna figura za koordinaciju svetskih napora u globalnoj nuklearnoj bezbednosti.

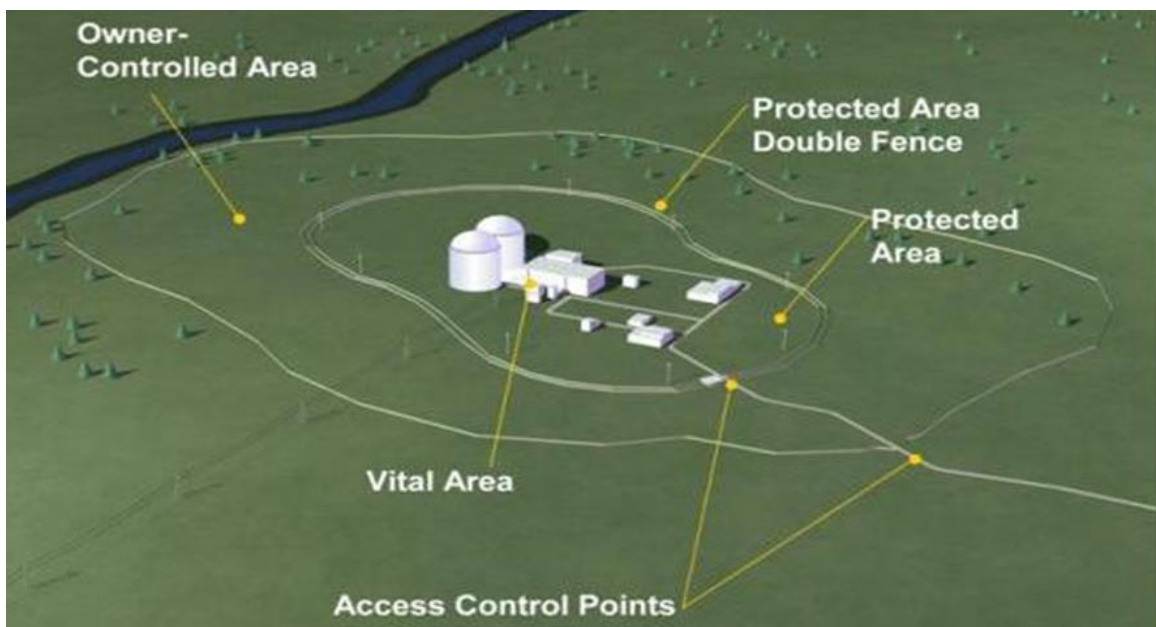
Bezbednost nuklearnih objekata važna je komponenta nacionalne bezbednosti kome se pridaje poseban značaj. U Sjedinjenim Američkim Državama, nuklearne elektrane spadaju u najzaštićenije objekte.

Prema američkom Institutu za nuklearnu energiju (*Nuclear Energy Institute – NEI*), industrija nuklearne energije u SAD ima najviše bezbednosne standarde od bilo koje druge grane američke industrije. U prilog tome svedoči i podatak da su kompjuterski sistemi

američkih nuklearnih elektrana izdvojeni i izolovani od interneta da bi se zaštitili od spoljnih sajber napada. Stalno unapređenje bezbednosnih mera industrije nuklearne energije posledica je terorističkih napada 11. septembra 2001. godine na Sjedinjene Države.

Sve američke nuklearne elektrane imaju tri bezbednosne zone (Slika 2.).

1. **Područje kojim upravlja vlasnik** (*Owner-Controlled Area*) predstavlja tampon zonu koja okružuje štice prostora elektrane koji kontroliše pristup objektu.
2. **Zaštićeno područje** (*Protected Area*) obuhvata područje bliže elektrani koje obuhvata više fizičkih barijera i najsavremenije elektronske sisteme koji sprečavaju neovlašćeni pristup objektu. Pristup ovom području je izrazito ograničen i uključuje nekoliko kontrolnih punktova.
3. **Vitalno područje** (*Vital Area*) nalazi se u okviru zaštićenog područja i u njemu su smeštene zgrade reaktora kao najkritičnijeg objekta elektrane. Vitalno područje je dodatno obezbeđeno fizičkim barijerama kao i elektronskim sistemima zaštite i kontrole pristupa (Florida Power & Light Company, Plant Security).

Slika 2. Zone bezbednosti oko nuklearne elektrane

Izvor: Florida Power & Light Company, <https://www.fpl.com/clean-energy/nuclear/plant-security.html>

Republika Srbija takođe preduzima opsežne mere nuklearne bezbednosti.

Prema Zakonu o zaštiti od jonizujućeg zračenja i o nuklearnoj sigurnosti (čl. 46.) mere nuklearne sigurnosti i bezbednosti koje se preduzimaju kod svih aktivnosti u vezi sa nuklearnim objektima, nuklearnim materijalima, radioaktivnim otpadom, kao i u slučaju akcidenta, jesu:

- 1) obezbeđivanje uslova za lociranje, projektovanje, izgradnju, probni rad, puštanje u rad, korišćenje, trajan prestanak rada i dekomisiju nuklearnih objekata;
- 2) ispunjavanje kriterijuma za ocenu sigurnosti nuklearnih objekata;
- 3) obezbeđivanje uslova za promet i korišćenje nuklearnih materijala;
- 4) obezbeđivanje i sprovođenje mera zaštite od jonizujućih zračenja u nuklearnom objektu i njegovoj okolini;
- 5) utvrđivanje propisanih uslova koje moraju ispunjavati lica koja rade u nuklearnom objektu;
- 6) obezbeđivanje uslova za sakupljanje, evidentiranje, obrađivanje, skladištenje i odlaganje radioaktivnog otpada;
- 7) fizička zaštita nuklearnog objekta;
- 8) sprečavanje nedozvoljenog prometa nuklearnih materijala;
- 9) obezbeđivanje uslova za sprovođenje Plana delovanja u slučaju akcidenta.

Upravljanje nuklearnim objektima u Republici Srbiji je delatnost od opšteg interesa (čl. 48a Zakona).

U samom Zakonu regulisana je i bezbednost nuklearnog objekta gde je propisano da je vlasnik nuklearnog objekta dužan da obezbedi fizičku zaštitu i druge mere bezbednosti nuklearnog objekta, nuklearnog materijala i radioaktivnog otpada, uključujući i mere bezbednosti u toku transporta nuklearnog materijala (čl. 61, st. 1.).

Takođe, Vlada Republike Srbije propisuje mere bezbednosti nuklearnih objekata i nuklearnih materijala i prati njihovo sprovođenje u skladu sa programom radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbednosti (čl. 61. st. 3. Zakona).

Zaključak

Sumirajući izlaganja u ovom radu jedno od glavnih pitanja koje se postavlja jeste da li terorističke grupe imaju mogućnosti i sposobnosti da izvrše napad nuklearnim oružjem. Videli smo da su u stručnim bezbednosnim krugovima izdvojena tri modela eventualnog terorističkog napada nuklearnim oružjem. Ono što posebno zabrinjava jeste činjenica da bi takav napad bio usmeren isključivo i jedino protiv civilnog stanovništva.

Prevenција pretnji od upotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe zahteva trenutnu i snažnu globalnu strategiju sprovođenja svih oblika zabrane i kontrole daljeg širenja nuklearnog oružja. S tim u vezi, Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA) upozorava svetske lidere da se moraju bolje zaštititi od opasnosti nuklearnog terorizma. Međunarodni terorizam, kao i ilegalna trgovina odnosno krijumčarenje radioaktivnim supstancama mora biti na stalnoj meti međunarodnih snaga i predmet stalne borbe protiv njega. U ovom slučaju, u borbi protiv nuklearnog terorizma moraju se kombinovati sva sredstva koja su na raspolaganju savremenim državama – vojna moć, diplomatija, obaveštajne aktivnosti, tajne akcije, kontrola oružja za masovno uništenje... Važno je i otkrivanje potencijalnih namera tzv. otpadničkih režima da pomognu terorističkim grupama kako bi došle u posed nuklearnog oružja ili radioaktivnog materijala neophodnog za izgradnju improvizovanih oblika nuklearnog odnosno radiološkog oružja. U ovom slučaju od ključne je važnosti uloga obaveštajnog sistema država koje učestvuju u međunarodnoj koaliciji u borbi protiv terorizma.

U osnovi nuklearni terorizam bi se mogao razumeti kao jedan od faktora kojima se ugrožava nacionalna bezbednost svake zemlje i koji je u današnjem svetu sve više prisutan kao mogućnost i realna pretnja. Nuklearna opasnost i strah od ovog vida terorizma kao fenomen savremenog doba zasigurno svojom nepredvidljivošću predstavlja veliku pretnju čovečanstvu.

Reference

1. ''Jadranom u tajnosti putovale stotine tona radioaktivnog otpada'', Maritime Connector, 27.03.2012., <http://maritime-connector.com/news/national-croatian/jadranom-u-tajnosti-putovale-stotine-tona-radioaktivnog-otpada/>
2. ''Ukrajina se oslobađa visokoobogaćenog uranijuma'', Radio Slobodna Evropa, 31.12.2010., <https://www.slobodnaevropa.org/a/2264106.html>
3. Baylon, C., Brunt, R., Livingstone, D. (2015). *Cyber Security at Civil Nuclear Facilities: Understanding the Risk*. London, Chatam House, The Royal Institute of International Affairs.
4. Čižmek, A. (2003): ''Nuklearni i radiološki terorizam''. V. simpozij HDZZ, Stubičke Toplice, 19-24.
5. Daly, Sara A., Parachini, John V., Rosenau, W. (2005). *Combating Nuclear Terrorism – Lessons from Aum Shinrikyo, Al Qaeda and the Kinshasa Reactor*, RAND Corporation, Santa Monica, https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB165.html
6. Gaćinović, R. (2008) ''Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog delovanja''. *Strani pravni život*, (3), 27-52.
7. Matić Andrija (2016). ''IAEA: Nuklearni terorizam je stvarna pretnja'', *Ekonomске vesti*, 25.03.2016. <http://ekonomskevesti.com/energetika/iaea-nuklearni-terorizam-je-stvarna-pretnja/>
8. Mijalković, S., Bajagić, M. (2012). *Organizovani kriminal i terorizam*. Beograd, Kriminalističko-policijska akademija.
9. Mlađan, D. (2015). *Bezbednost u vanrednim situacijama*. Beograd, Kriminalističko-policijska akademija.
10. *Nuclear Security – Measures to Protect Against Nuclear Terrorism* (2003). International Atomic Energy Agency - IAEA, General Conference, 20 august 2003, Vienna, <https://www-legacy.iaea.org/About/Policy/GC/GC47/Documents/gc47-17.pdf>

11. *Obama: Postoji opasnost da se teroristi domognu nuklearnog materijala*, Blic, 01.04.2016., <https://www.blic.rs/vesti/svet/obama-postoji-opasnost-da-se-teroristi-domognu-nuklearnog-materijala/v4qp2m2>
12. *Sprečavanje terorizma i borba protiv nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi ka ekstremizmu: Pristup putem rada policije u zajednici* (2014). Beč, OEBS. <https://www.osce.org/sr/secretariat/117669?download=true>
13. Tufegdžić, D. (2010): ''Radiološko oružje kao sredstvo terorizma''. *Revija za bezbednost*, 4 (3), 218-230.
14. Veriš, A. i dr. (2009). *Uticaj radioaktivnog zračenja na ljudski organizam*, 1st International Conference Ecological Safety in Post-Modern Environment, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron
15. Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja i o nuklearnoj sigurnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 36/2009 i 93/2012.
16. *Zaštita od radijacije i radioaktivnog zračenja, Postoji li efikasna zaštita od radijacije i radioaktivnog zračenja?* 17.03.2011., <https://www.bastabalkana.com/2011/03/zastita-od-radijacije-i-radioaktivnog-zracenja/>
17. Zirojević, M., Gajić, D., Vojnić, S., (2012) *Ilegalna trgovina radioaktivnim i drugim opasnim materijalima*, u: Organizovani kriminalitet, izazov XXI veka, Bjelajac Željko (ur.). Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe: Novi Sad, 314-327.
18. Florida Power & Light Company, Nuclear Plant Security, <https://www.fpl.com/clean-energy/nuclear/plant-security.html>
19. ''Cveta crna berza uranijuma'', Blic, 14.11.2010., <https://www.blic.rs/vesti/svet/cveta-crna-berza-uranijuma/gbdv0hb>
20. ''Gruzijci pokušali da prodaju uranijum'', Blic, 14.03.2019., <https://www.blic.rs/vesti/svet/gruzijci-pokusali-da-prodaju-uranijum/1130rtz>

USVAJANJE NOVIH OBRAZOVNIH POLITIKA INOVACIJA PRILIKOM RESTRUKTURIRANJA VISOKOG OBRAZOVANJA ZA 21. VIJEK

dr. Sandra Santrač

Apstrakt

Restrukturiranje univerziteta je složeno i veoma kompleksno pitanje, jer pored političke volje zahtijeva pravnu regulativu, koja je u skladu sa evropskim obrazovnim standardima i kompatibilna sa donesenim deklaracijama u vezi kvalifikacionih okvira. Usvajanje novih obrazovnih politika na osnovu visokih standarda i metodologije, omogućiće restrukturiranje obrazovnog sistema koje će moći preuzeti vodeću razvojnu ulogu u društvu, jer će samo obrazovanje i nauka omogućiti tehnološki razvoj u cilju dinamičnog odgovora globalizaciji.

Prisutan je hroničan nedostatak novca, a time i obrazovanja prema evropskim standardima koji bi mogli obezbjediti tehnološke lidere i nove tehnologije. Decentralizacijom, dobijenim budžetskim sredstvima univerzitet treba raspolagati autonomno kao i dodatno obezbeđenim vlastitim sredstvima, što će omogućiti njegov razvoj i uvođenje atraktivnih i multidisciplinarnih studijskih programa.

Ključne riječi: standardi, metodologija, decentralizacija, kvalifikacioni okvir, tehnološki lideri

THE ADOPTION OF NEW EDUCATIONAL POLICY OF INNOVATION DURING RESTRUCTURING HIGER EDUCATION FOR THE 21 ST CENTURY

Sandra Santrac, PhD

Abstract

The restructuring of the university is a complex and very complex issue, since it requires, in addition to political will, legal regulation that is in line with European educational standards and compatible with the declarations made regarding qualifications frameworks. Adopting new education policies based on high standards and methodology

will enable the restructuring of the education system, which will be able to take on a leading developmental role in society, since only education and science will enable technological development in order to respond dynamically to globalization.

There is a chronic lack of money, and therefore education to European standards that could provide technology leaders and new technologies. With decentralization, the funds received by the university should be disposed of autonomously and additionally provided with its own resources, which will enable its development and introduction of attractive and multidisciplinary study programs.

Keywords: standards, methodology, decentralization, qualification framework, technology leaders

Uvod

Tehnologija mijenja način na koji svijet funkcioniše. Kako tehnologija evoluirala, tako i vještine koje ih koriste. Kako bi sutra ostali konkurentni, današnji studenti moraju razviti tehnike koje se lako prilagođavaju promjenama. Zato je neophodno angažovanje koje će osigurati da naredne generacije ovladaju vještinama za 21. stoljeće. Vlada treba razmotriti pristup modelima obrazovne politike utemeljene na potrebi generisanja znanja i holističkog obrazovanja u usvajanju informativne pismenosti.

Znanje i informacija kao osnova nove ekonomije zahtijevaju visoko obrazovanje zasnovano na IT tehnologijama. To zahtijeva uvođenje novih kurikuluma fokusiranih na nivo kompetencija koje sadrže nove vještine, sposobnosti u primjeni znanja i analitičnost. Korištenje ovih vještina u digitalnom dobu, te pravilna procjena usvojenih vještina kod studenata, određuje da li će biti osposobljeni za globalno društvo u virtualnom okruženju. Svjetsku ekonomiju možemo posmatrati kao neku vrstu hijerarhije znanja u obliku piramide, pri čemu samo oni koji stalno investiraju u inovacije i znanje ostaju na vrhu (Reinert, 2006).

Inovacije nezadrživo izrastaju u presudnu prednost svake zemlje, a inovacije u obrazovanju predstavljaju silu, koja, u krajnjem slučaju, predstavlja osnov za ekonomsku dobit (Čalić, 1971). Nove članice EU kao Litvanija, Slovačka, Češka, Latvija postaju tehnološki lideri u EU, jer su iskoristili zaostalu tehnologiju iz doba Varšavskog pakta kao komparativnu prednost. One su se okrenule investiranju u znanje, istraživanje i razvoj IT tehnologija.

Time su obezbijedile transfer novih tehnologija ili stvaranje vlastitih, zahvaljujući restrukturiranju univerziteta koji su istinski postali nezavisni. Usvojili su i ovladali kurikulumima, kojima je obezbijedena multidisciplinarnost studijskih programa, a tim i kompetitivnost. *Tuning*-(usaglašavanje) su znalački prilagodili svojim finansijskim mogućnostima i strateškim razvojnim ciljevima, gdje se Latvija nametnula kao faktor u

doprinosu razvoja kurikuluma u EU, sa dokumentom, *Referencing of the Latvia Education System to the European EQF (2012)* prilikom *Tuning* procesa (usaglašenja) programa.

Tradicionalne industrije koje počivaju na prirodnim resursima se sve više sele u treće zemlje. Primjenjujući pravilo komparativne prednosti, koje kaže da se zemlje trebaju specijalizovati za ono u čemu su najbolje, vodeće države OECD-a se fokusiraju na uslužne i kreativne djelatnosti, razvoj visokih tehnologija i informaciono-komunikacionih tehnologija. One prealaze na eksploataciju znanja, jedinog resursa koji se trošenjem uvećava. Ako je industrijska proizvodnja nužna koriste se zemlje niskih troškova u Aziji ili jugoistoku Evrope. U cijelom OECD-u informaciona tehnologija i ekonomija znanja neminovno su dovele do nastanka postindustrijskog rada. Može se zaključiti da je riječ o suptilno definisanom kolonijalnom diskursu, jer su najrazvijenije zemlje glavni nosioci intelektualne svojine (Howkins, 2003).

Zašto ne smijemo čekati?

Naša djeca žive u globalnom digitalnom svijetu, svijetu koji je transformisan tehnologijom i ljudskom snalažljivošću. Imajući u vidu brzu promjenu, ogromnu količinu informacija kojima se treba upravljati i uticaj tehnologije na život uopšte, studenti moraju da primjene postojeće skupove veština, kao i da razviju nove setove vještina kako bi se nosili i da bi napredovali u ovoj promjeni društva. To govori da strategija restrukturiranja visokog obrazovanja je neprovodiva bez simultane reforme osnovnog i srednjeg obrazovanja, koji su na vrlo niskom nivou znanja (nekompetentna metodologija i kurikulumi), *sa pedagoškim metodama iz 19 vijeka*. (Milijević, S. 1993).

Proizvod univerziteta je osoba znanja koja treba i može opstati na tržištu rada i doprinosti dizanju proizvodnje, zaposlenosti, a tim ekonomskoj održivosti društva. Znanje nije bezlično kao novac. Znanje ne boravi u knjizi, u banci podataka u nekom softverskom programu. Znanje je uvijek utemeljeno u nekoj osobi, nosi ga osoba, stvara ga, uvećava, unapređuje, primjenjuje, predaje ga drugom. Prema tome, prelazak na društvo znanja stavlja ličnost u središte pažnje. Društvo znanja će morati da bude univerzalan model upravo zbog toga što je društvo znanja, društvo različitih znanja i zato što je globalne naravi (Draker, 2006).

Ministarstvo obrazovanja mora voditi računa o metodologiji i standardima u pripremi budućih *inputa* na univerzitetima RS. Od pristupa prema ovoj kategoriji zavisi *output* ili proizvod univerziteta u vidu diplomca sa konkurentnim znanjem i vještinama. Između ostalog u interesu projekta *Horizon* je da u cilju istraživanja i nauke treba da se oslonimo na iskustva SAD-a koja obuhvataju razvoj djece u najranijem dobu, poznat pod nazivom *Early Childhood Development*, za što je do sada bio zadužen *Comenius* program, a nastavlja svoje aktivnosti u sklopu projekta *Horizon*.

Zakonodavstvo o pravima djece treba da uspostavlja tehnološku pismenost kao temelj osnova za učenje, pozivajući se na akademsku izvrsnost u kontekstu tehnologija 21. vijeka.

Vještine za obrazovanje u 21. vijeku idu korak dalje. Napredak u kognitivnim naukama pokazuje da se učenje značajno povećava kada učenici učestvuju u akademskoj studiji putem autentičnih, iskustva iz stvarnog svijeta. Vještine za angažovanje u 21. vijeku treba da se grade se sa opsežnim istraživačkim tijelima, kao i na pozivima vlade, biznisa i industrije za višim nivoima spremnosti na radnom mjestu, da se jasno definiše šta je studentima potrebno da bi napredovali u današnjem digitalnom dobu.

Svjesna tehnološke zaostalosti u odnosu na SAD, EU nastoji da otkloni ograničenja u integrisanju evropskih istraživanja i promoviše politiku inovacija. To nastojanje je zahtijevalo obuhvatanje i povezivanje razvojnih politika, obrazovnih politika, politiku državnih pomoći, zaštite intelektualnog vlasništva i životne okoline. Na taj način nauka, tehnologija i obrazovanje realizuju Lisabonske ciljeve (*Commission Staff Working Document*, 2009).

Ubrzani tehnološki razvoj u sektoru informaciono-komunikacionih tehnologija i istraživanja zahtijevaju maksimalno angažovanje univerziteta u EU. Takvu praksu bi mogli slijediti univerziteti u zemljama tranzicije. Zajednička politika razvoja istraživanja na univerzitetima i institutima u EU djeluje integrativno uz angažovanje šire društvene zajednice kao i finansijskih sredstava. Pod pritiskom globalizacije stvaraju se nove vrijednosti na osnovu intelektualnog kapitala, IT tehnologija, novih tehnoloških naučnih rješenja što predstavlja novu ekonomiju. Uvode se nova pravila poslovanja, klasični ekonomski zakoni i pravila poslovanja sve više nestaju. Kao rezultat obrazovne integrativne politike u cilju strateške potrebe dostizanja tehnoloških lidera, već su se aktivno uključile bivše zemlje istočnog bloka.

U segmentu socijanih izazova *Horizon 2020* će i dalje promovisati ideju potrebe razvoja humanističkih nauka. Naime, sociolozi i filozofi upozoravaju na činjenicu da se društvo kulturološki ne može adaptirati na nagli razvoj IT i komunikacionih tehnologija i nagle promjene životne sredine. Humanističke nauke bi mogle preuzeti ulogu katalizatora između visoke tehnologije i kulturoškog adaptiranja društva u virtuelnom okruženju. (Adižes, 2002).

Možemo zaključiti da su u razvoju društva neophodne nauke koje ne smiju ostati bez studijskih programa zbog trenda i fokusiranja društva na nova tehnološka rješenja i IKT.

Dok se tehnologija i podsistemi koji se odnose na nju brzo mijenjaju, čovjekova sposobnost da prati ove promjene, da razvije nove okvire odnosa, nove modele koji se odnose na novu stvarnost, ukratko, sposobnost stvaranja i prihvatanje novih ideologija je ograničena. Posljedica nedostatka balansirane promjene je da sistem počinje da pokazuje određene sociološko-ekološke pukotine (Adižes, 2002).

Zajedno sa šest osnovnih uslova za efikasno korištenje tehnologije kao što je opisano u okviru ovog rada, Obrazovanje za 21. vijek će doprinjeti uspjehu studenata kao pojedinaca koji teže da žive, uče i rade u digitalnom dobu. Evropska Unija je različitim programima podsticala saradnju, ljudski kapital, ideje, a što je najvažnije inovativnost. Prema ugledu na EU na našim prostorima vrijeme je za usvajanje novih obrazovnih politika inovacija, koje bi mogle biti rješenje za jugoistok Evrope, koji karakteriše nizak stepen ekonomskog i društvenog razvoja.

Politika inovacija omogućuje bolja infrastrukturna i finansijska rješenja, pristup znanju i iskustvima, saradnju sa istraživačkim centrima, pristup preduzetničkom kapitalu, naročito fondovima rizičnog kapitala. Inovacije nezadrživo izrastaju u presudnu prednost svake zemlje, a inovacije u obrazovanju predstavljaju silu, koja, u krajnjem slučaju, predstavlja osnov za ekonomsku dobit (Čalić, 1971).

Različitim mehanizmima međunarodne saradnje moguće su aplikacije pretprijetnim i pristupnim fondovima EU. Projekte je moguće realizovati putem regionalne saradnje između univerziteta i istraživačkih centara koji omogućuju razvoj regionalne inovacijske strategije. Ona omogućuje saradnju koja se temelji na znanju i tehnološkim inovacijama, razvoju informacionog društva i održivom razvoju. Atraktivne su i aplikacije na polju upravljanja energijom i otpadom, obnovljivim izvorima energije, održivom turizmu, ali promociji i održanju regionalnih identiteta.

EU je utemeljila inovacionu strategiju na osnovu izjave EU komisije (*Putting knowledge in to practice*, 2006). Ona omogućuje tehnike približavanja inovacija vođenim potrebama industrije i tržišta u cilju efikasnosti i konkurentnosti. Strateške smjernice inovacija uz snažno učešće univerziteta i istraživačkih centara su: stvaranje znanja, osiguravanje kapitala, izgradnja tržišta i ljudski kapital. Univerziteti su svojim politikama dužni da omogućue mladima kompetencije i vještine koje bi im u procesu globalizacije omogućile vertikalnu i horizontalnu mobilnost na tržištu rada u informacionom društvu i novim tehnologijama.

Na tržištu rada je promjenjena percepcija kompetencija studijskih programa iz prošlog tehnološkog doba. Poslodavci od zaposlenika zahtijevaju uz stručne i dodatne vještine u organizovanju, komuniciranju, analitičnosti u rješavanju problema i inovativnost. To uključuje ukupne intelektualne sposobnosti, društvenu i interpersonalnu komunikaciju uz sposobnost donošenja efikasnih odluka i adaptivnog planiranja u dinamičnom i nesigurnom poslovnom okruženju. U svjetskoj ekonomiji situacija je pomalo kao u Alisi u zemlji čuda, gdje jedan od čudnih likova kaže Alisi: *Ovdje moraš da trčiš jako brzo da bi ostala u mjestu* (Reinart, 2006).

Era digitalne pismenosti

Kako se društvo mijenja, vještine potrebne za rješavanje složenih životnih situacija se također mijenjaju. Pismenost informacionih i komunikacionih tehnologija se definiše kao sposobnost korištenja “digitalne tehnologije, komunikacijskih alata ili mreža za pristup, upravljanje, integraciju, evaluaciju i kreiranje informacija kako bi se funkcionisalo u društvu znanja” (Međunarodni panel za ICT pismenost, 2017) (*International ICT Literacy Panel, 2017*). Dostupno na:

<http://www.ictliteracy.info/rf.pdf/Digital-Skills-and-Learning-Report2017.pdf>

- Osnovna pismenost: Da li studenti mogu pokazati znanje jezika (na engleskom) i računanje na nivoima neophodnim za uspjeh na poslu i u društvu digitalnog doba?
- Naučna pismenost: Da li studenti imaju znanje i razumijevanje naučnih koncepata i procesa potrebnih za donošenje odluka i učešće u društvenim sistemima?
- Ekonomska pismenost: Mogu li studenti identifikovati ekonomska pitanja, ispitati posljedice promjena u ekonomskim uvjetima i javnim politikama, te izmjeriti troškove u odnosu na korist?
- Tehnološka pismenost: Da li studenti znaju koja je tehnologija i kako se ona može efikasno i efektivno koristiti za postizanje specifičnih ciljeva?
- Vizuelna pismenost: Mogu li studenti interpretirati, koristiti i kreirati vizuelne medije na način koji unaprijed razmišlja, odlučuje, komunicira i uči?
- Informaciona pismenost: Da li su studenti sposobni da efikasno procjenjuju, lociraju, sintetizuju i koriste informacije te da koriste ove funkcije koristeći tehnologiju?
- Multikulturalna pismenost: Mogu li studenti razumjeti i cijeniti sličnosti i razlike između običaja, vrijednosti i vjerovanja vlastite kulture i kultura drugih?
- Globalna svijest: Da li studenti prepoznaju i razumiju odnose među različitim entitetima (narodima) širom svijeta?

Inventivno razmišljanje

Stručnjaci se slažu da kako tehnologija postaje sve prevladavajuća u našim svakodnevnim životima, kognitivne sposobnosti postaju sve kritičnije. „Zapravo, zato što tehnologija pojednostavljuje jednostavne zadatke, ona stavlja veći teret na vještine višeg nivoa“.

(*International ICT Educational Panel Theme, 23. april 2018*). Dostupno na:

<https://iite.unesco.org/news/ministerial-forum-global-dialogue-on-ict-and-education-innovation-towards-sdg-4/>

<https://iite.unesco.org/theme/future-schools/>

- Prilagodljivost-upravljanje složenošću: Da li studenti mogu da se nose sa različitim okruženjima, ciljevima, zadacima i inputima dok razumiju i poštuju organizaciona ili tehnološka ograničenja vremena, resursa i sistema?
- Samoregulacija: Da li su studenti u stanju da postavljaju ciljeve vezane za učenje, planiraju ostvarivanje tih ciljeva, samostalno upravljaju vremenom i trudom, te da samostalno procjenjuju kvalitet učenja i bilo koje proizvode koji proizlaze iz iskustva učenja?
- Radoznalost: Da li studenti imaju želju da znaju ili iskru interesa koji vodi do istraživanja?
- Kreativnost: Da li su studenti sposobni da donesu nešto što je originalno, bilo da je lično (originalno samo za pojedinca) ili kulturno (gde rad značajno doprinosi domenu kulture koji su priznali stručnjaci)?
- Uzimanje rizika: Da li su studenti voljni da prave greške, zagovaraju nekonvencionalne ili nepopularne pozicije ili se bave izazovnim problemima bez očiglednih rješenja, tako da se njihov lični nivo, integritet ili postignuća poboljšavaju?
- Razmišljanje višeg reda i razumno obrazloženje: Da li su studenti upoznati sa kognitivnim procesima analize, poređenja, zaključivanja / tumačenja, evaluacije i sinteze, kako se primjenjuju na niz akademskih domena i konteksta rješavanja problema?

Efektivna komunikacija

Prema Samitu o pismenosti 21. vijeka (2018), (*According to the 21st Century Summit (2018)*), Informacione i komunikacione tehnologije podižu prepreke kompetencijama koje su potrebne za uspjeh u 21. vijeku. Istraživači i poslovna zajednica se slažu: efikasne komunikacijske vještine su neophodne za uspjeh današnjeg društva zasnovanog na znanju. Dostupno na: <https://www.nmc.org/nmc-horizon/>

- Tajming i kolaboracija: Mogu li studenti zajednički komunicirati s jednim ili više pojedinaca, radeći s drugima na rješavanju problema, stvaranju novih proizvoda ili učenju i savladavanju sadržaja?
- Interpersonalne vještine: Da li su studenti sposobni da čitaju i upravljaju sopstvenim i tuđim emocijama, motivacijama i ponašanjima tokom društvenih interakcija ili u socijalnim interaktivnim kontekstima?
- Lična odgovornost: Da li studenti demonstriraju dubinu i valutu znanja o pravnim i etičkim pitanjima vezanim za tehnologiju, u kombinaciji sa sposobnošću primjene tog znanja za postizanje ravnoteže i poboljšanja integriteta i kvaliteta života?

- Socijalna i građanska odgovornost: Mogu li studenti upravljati tehnologijom i upravljati njenom upotrebom na načine koji promovišu javno dobro i štite društvo, okoliš i demokratske ideale?
- Interaktivna komunikacija: Da li studenti generišu smisao putem razmjene koristeći niz savremenih alata, prenosa i procesa?

Visoka produktivnost

Prema američkom Odjeljenju za rad (1999), „živimo u novoj ekonomiji, koju pokreće tehnologija, potaknuta informacijama i vođena znanjem“.

Iako još uvijek nisu fokusirane na univerzitetima, ove vještine često određuju da li osoba uspijeva ili ne uspijeva da bude konkurentna na današnjem tržištu rada koje zahtjeva:

- Davanje prioriteta, planiranje i upravljanje rezultatima: Da li se studenti organizuju kako bi efikasno postigli ciljeve konkretnih projekata ili problema?
- Efikasno korištenje alata iz stvarnog svijeta: Da li studenti mogu koristiti alate iz stvarnog svijeta (tj. hardver, softver, umrežavanje i periferne uređaje koje koriste radnici informacione tehnologije) na odgovarajuće načine?
- Sposobnost proizvodnje relevantnih, visokokvalitetnih proizvoda: Da li su studenti sposobni da razvijaju intelektualne, informativne ili materijalne proizvode koji služe autentičnim svrhama i nastaju kao rezultat njihovog korištenja realnih alata za rješavanje ili komunikaciju o stvarnim problemima?

Evropski kvalifikacioni okvir-EQF

Kako bi se ostvarili Bolonjski i Kopenhaški procesi EU je pokrenula realizaciju Evropskog kvalifikacionog okvira EQF, kako bi odgovorili na različite akademske i individualne potrebe i želje, ali i na raznovrsne potrebe tržišta rada. Praktično, EQF–EU komisija (2008) je uvela pojmove ishoda učenja, kompetencija i profila u visoko obrazovanje.

Program EQF (2008) donesen u saradnji sa poslodavcima i obrazovnim ustanovama, trebalo je da do 2012. godine doprinese razumjevanju i lakšem upoređivanju svih stečenih kvalifikacija opisanih u jednom od osam referentnih okvira, koji opisuju ono što diplomac zna, razumije i može učiniti.

Kurikulum se zasniva na ishodima učenja i u skladu sa tim definiše se kompetencija. Ako se kurikulumi zasnivaju prema standardima EU univerziteta, onda sadržavaju više vrsta kompetencija, i to su složeni ili multidisciplinarni kurikulumi.

Diplomac na svim ciklusima bi savladao određene vještine, koje su stručne, odnosno profesionalne (*subject specific competences*). To su dijelovi ishodišta njegovog profesionalnog zanimanja, odnosno kvalifikovanost osnovnog zanimanja sa kojim će se

baviti (npr. ekonomija) uz specifične kompetencije, koje se sastoje od modula bliskih osnovnoj stručnoj oblasti.

Studenti usvajaju znanja iz dodatne grupe modula značajnih za buduće lidere u ekonomiji, kao npr. kontroling, međunarodno poslovanje, ili upravljanje znanjem.

U trećem segmentu kompetencija bi se trebala iskoristiti grupa tzv. izbornih predmeta, što predstavlja opšti nivo obrazovanja u vidu opštih kompetencija (*generic competence*) koji na prvi pogled nemaju veze sa budućim zanimanjem, ali to i jeste osnova multidisciplinarnosti.

U tom cilju savladavaju vještine koje nemaju direktne veze sa strukom, kao geopolitika, politički sistemi, ekonomska ili kulturna diplomatija, značaj tehnologija i komunikacija, multimediji, saobraćaj, ekologija, EU integracije, itd.

Generičko znanje omogućava analitičnu sposobnost studenta, sposobnost planiranja i organizovanja, vještine menadžera, informacionih tehnologija, sposobnost pronalaženja literature i sofisticirano analiziranje informacija iz različitih izvora, rješavanje problema, sposobnost timskog rada i rada u međunarodnom okruženju.

Metodologija

Metodologija operacionalizacije vještina za 21. vijek u visokom obrazovanju je razvijena kroz proces koji je uključivao pregled literature, istraživanje o novim karakteristikama *Net generacije*, pregled trenutnih izveštaja o trendovima radne snage iz biznisa i industrije, analizu nacionalno priznatih setova vještina, inputa od strane edukatora, podataka iz ankete nastavnika i reakcije konstitutivnih grupa. Neki od ovih izvora navedeni su u nastavku:

- Novo rangiranje univerziteta. Dostupno na: <https://www.umultirank.org/>
<https://www.umultirank.org/about/methodology/indicators/>
- Nacionalni standardi obrazovnih tehnologija (NETS) za studente, 2000. Međunarodno društvo za tehnologiju u obrazovanju. Dostupno na: <https://www.iste.org/standards>
- Kakvi su radni zahtjevi škola, rad sekretarske komisije za postizanje neophodnih vještina, na primjeru američkog ministarstva rada? Dostupno na ISTE standardi
<https://wdr.doleta.gov/SCANS/whatwork/>
<https://wdr.doleta.gov/SCANS/whatwork/whatwork.pdf>
- Standardi za tehnološku pismenost: sadržaj za studij tehnologije, još 2010. god., Međunarodna asocijacija za tehnološko obrazovanje. Dostupno na
https://books.google.ba/books?id=VwEoDwAAQBAJ&pg=PA143&lpg=PA143&dq=www.iteawww.org/TAA/PDFs/xstnd.pdf&source=bl&ots=vLYOrDSQMn&sig=ACfU3U0NMU4i6NAz3X0ogif_1cWRd9xdUQ&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwis4oP6r83jAhVCX

[xoKHRdoD9kQ6AEwAHoECAkQAQ#v=onepage&q=www.iteawww.org%2FTAA%2FPDFs%2Fkstnd.pdf&f=false](http://www.iteawww.org%2FTAA%2FPDFs%2Fkstnd.pdf&f=false)

- Pismenost 21. vijeka u konvergentnom medijskom svijetu, 2002. Samit pismenosti 21. vijeka. Dostupno na:
www.21stcenturyliteracy.org/white/WhitePaperEnglish.pdf
- Biti sposoban za informacione tehnologije 21. vijeka, Odbor za informatičku pismenost, Nacionalno istraživačko vijeće. Dostupno na:
<https://www.nap.edu/catalog/6482/being-fluent-with-information-technology>
- Standardi informatičke pismenosti za studentsko učenje, 1998. Američko udruženje školskih bibliotekara (AASL), Asocijacija obrazovnih komunikacionih tehnologija (AECT) i Američka bibliotečka asocijacija (ALA). Dostupno na:
<https://www.ala.org/ala/advocacybucket/informationliteracy.pdf>
- Tehnički govor: Zašto svi Amerikanci moraju znati više o tehnologiji, 2002. Nacionalna akademija inženjerstva i Nacionalno istraživačko vijeće. Dostupno na:
www.nap.edu/books/0309082625/html/
<https://www.nae.edu/77593/Technically-SpeakingWhy-All-Americans-Need-to-Know-More-About-Technology>
- Priprema studenata za 21. vijek, Američko udruženje školskih administratora:
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED427429.pdf>
- Digitalna transformacija: Okvir za IKT pismenost, 2002. Izvještaj Međunarodne informacione i komunikacijske tehnologije (ICT) Pismena ploča za usluge testiranja obrazovanja (ETS). Dostupno na: (zbog problema sa serverom) URL naveden dole upisati na vaš browser <https://www.ets.org/Media/Research/pdf/ICTREPORT.pdf>
- Kako ljudi uče: mozak, um, iskustvo i škola, 1999. Bransford, J., Brown, A., & Cocking, R., Eds. Dostupno na: www.nap.edu/html/howpeople1/

Zaključak

Bolonjskom deklaracijom je upozoreno na nejednak učinak reformi, te je izražena opredjeljenost prema potpunoj realizaciji preuzetih ciljeva i istaknuta ključna pitanja koje treba riješiti na polju autonomije i odgovornosti visokoškolskih ustanova, socijalne dimenzije i jednakih mogućnosti u obrazovanju (*Bologna Declaration*, 1999).

Kada smo prihvatili Bolonjski proces u želji da se priključimo Evropi znanja, procesi istinske visokoškolske reforme su zaustavljeni. Javni univerzitet je u osnovi državni ali ne i autonoman, jer način finansiranja i dalje ostaje efikasan način administrativne i političke kontrole. Univerzitet bez birokratskih ograničenja, može dizajnirati obrazovni program koji će se moći prilagoditi zahtjevima tržišta, posebno u sektorima koji zahtijevaju značajan stepen strukovnog znanja i vještina poput informaciono-komunikacionog sektora, biotehnologije ili medicinskih nauka.

Takva prilagođenost univerziteta omogućit će našim kompanijama konkurentnost u EU. Onoga trenutka kada tržište počne da diktira istraživački i akademski kurikulum i ciljeve istraživanja i obrazovanja, tog trenutka prestaje i autonomija. Pri tome se sa jedne strane garantuje akademska autonomija, a sa druge strane se ona ukida premeštajući fokus finansiranja na projektno i tržišno.

Usvajanje novih obrazovnih politika trebalo bi omogućiti istinsku autonomiju univerziteta u cilju restrukturiranja obrazovnog sistema koje je dužno preuzeti vodeću razvojnu ulogu u društvu, jer će samo obrazovanje i nauka omogućiti tehnološki razvoj. Autonomnost i nezavisnost univerziteta ne znači samo nezavisnost u izradi studijskih programa, ili organizaciji uprave i administracije.

Decentralizacija univerziteta ne znači samo decentralizaciju vođstva univerziteta već i decentralizaciju sredstava iz budžeta kao i onih koja su zaradili studenti i profesori u univerzitetskim istraživačkim centrima, ili projektima. Fakulteti trebaju stvarni status pravnog lica, da bi dobijenim budžetskim sredstvima raspolagali autonomno kao i dodatno obezbjeđenim vlastitim sredstvima od istraživačkih projekata.

Inovativan univerzitet može obezbjediti dodatna sredstva, od pronalazaka na univerzitetskim laboratorijima koji se mogu komercijalizovati bolje od konkurencije, u saradnji sa privrednim subjektima i učešćem u tehnološkim parkovima. Na taj način će se omogućiti razvoj, osnivanje instituta, uvođenje atraktivnih i multidisciplinarnih studijskih programa itd.. Korisna su različita učešća u projektima u cilju korištenja sredstava pristupnih ili predpristupnih fondova EU, te korištenje saradnje sa inovatorima u zajedničkim projektima.

Menadžment i nastavni kadar nije izuzet od društvene odgovornosti. Univerziteti mogu obezbjediti konsenzus šire društvene zajednice kao lidera razvoja, kao faktor koji *proizvodi* diplomce sposobne da učestvuju u ekonomskim procesima. Visokoškolske obrazovne ustanove obezbjeđuju strateške resurse u vidu ljudskih resursa (studenata) koji posjeduju znanje i vještine atraktivne za poslodavce, te su osposobljeni za samozapošljavanje, što značajno doprinosi razvoju društva.

Pod pritiskom globalizacije nauka će se integrisati sa integralnom proizvodnjom društva, jer rad i sofisticirana tehnološka proizvodnja omogućuje usvajanje novih znanja za razliku od tradicionalnog načina. Ovako restrukturirani obrazovni sistem može preuzeti vodeću

ulogu u društvu, jer se u integralnoj proizvodnji društva povećava uloga i značaj obrazovnog sistema.

Decentralizovanost i autonomnost omogućuje funkcionisanje integrisanog univerziteta, što znači integrisanog u znanju, resursima, istraživačkim kapacitetima, udruženim studentima i nastavnicima.

Integrisan Univerzitet omogućuje multidisciplinarna istraživanja, saradnju studenata na sva tri ciklusa studija, u cilju operativnosti, ušteda, modernizacije studijskih programa i vanrednih prihoda. Princip institucionalne autonomije može se definisati kao neophodan stepen nezavisnosti od spoljašnjih uplitanja koje Univerzitet zahtijeva u odnosu na njegovu unutrašnju organizaciju i upravljanje, unutrašnje raspodijele finansijskih sredstava i generisanje prihoda od nejavnih izvora, regrutovanja osoblja, određivanje uslova studiranja i, konačno, slobodu u izvođenju nastave i istraživanja, naravno uz jasnu i transparentno donesenu regulativu.

Reference:

Adižes, I. (2002). *Menadžment za kulturu*. Novi Sad: Adižes menadžment konsalting. str. 12

Čalić, D. (1971). *Nauka i obrazovni proces*. Beograd: Institut za političke studije FPN. str. 34

Drucker, P. (2006). *Moj pogled na menadžment*. Novi Sad: Adizes str, 309, 311.

Howkins, J.: *Kreativna ekonomija*, Zagrab: Binoza press, 2003., str. 80

Milijević, S. (1993). *Pedagoške inovacije u teoriji i praksi*. Banjaluka: Glas. str. 9

Reinert, E.S. (2006). *Globalna ekonomija*. Beograd: Čigoja štampa. str..95. ibidem. 95

Web dokumenti:

Bologna declaration. (1999), preuzeto, 01.09.2019. sa

http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11088_en.htm

Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020'), preuzeto 10.07.2019. sa

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:en:PDF>,

Council Conclusions of 12 May 2009 on a

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52009XG0528(01))

(ET 2020) [*Official Journal C 119 of 28.5.2009*]. preuzeto, 09. 08. 2019.sa

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:ef0016>

European Parliament and of the Council and Council Decision No

970/2006/Euratom and amending Decisions C(2007) 1509 and C(2007) 1625.

<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/index.cfm?fuseaction=list&coteId=3&year=2011&number=174&language=EN>

[1&number=174&language=EN](https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/index.cfm?fuseaction=list&coteId=3&year=2011&number=174&language=EN)

http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm, preuzeto 01. 08. 2019.

Putting knowledge into practice, A broad-based innovation strategy for the EU (2006),

dokumentom COM/2006/502 final, Bruxelles,13.09. 2006, preuzeto 02. 07. 2019. Sa

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0502:FIN:en:PDF>

The European Qualifications Framework for lifelong learning, (2008), preuzeto, 05. 10.

2019. Sa <http://eur->

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF)

NEUROTEHNOLOGIJA KAO ORUŽJE GEOPOLITIČKE DOMINACIJE NA PLANETI

Mr. Njegoš Jovanović

Apstrakt

Neurotehnologije su spremne da uvedu revolucionarne promjene sa razvojem tehnologija nanobiočipova i snimanja mozga te skeniranja koje će na kraju smanjiti troškove neuroloških tehnika i analiza, te učiniti procedure efikasnim i profitabilnim. Neurotehnologije, u kombinaciji sa bežičnim senzorima, mogu dovesti do revolucije komunikacije veće od onog uzrokovanog dolaskom tranzistora i mikročipa.

Zack Linch, izvršni direktor Neurotehnološke industrijske organizacije (NIO), piše da će, kada se kombinuju podaci iz naprednih biočipova i snimanja mozga, ubrzati razvoj neurotehnologije i skup alata koji mogu uticati na ljudski centralni nervni sistem, posebno mozak. Mada se neurotehnologije vjerovatno nalaze u terapijskoj i medicinskoj upotrebi, kao što je poboljšanje emocionalne stabilnosti i mentalne jasnoće, one takođe otvaraju mogućnosti za intruzivne strategije kontrole i manipulacije.

DARPA bi željela da revolucionira studiju narativnog uticaja tako što će je proširiti u neurobiološki domen. Standardna narativna analiza stoga zauzima zlokoban zaokret: cilj nije da se potencijalni teroristi ubjede kroz prikladnu retoriku ili argumente (ili čak i jednostavno ispiranje mozga), već da se direktno interveniše u njihov mozak kako bi ga natjerao da se predomisli. Ideološka borba se više ne vodi argumentima ili propagandom, već putem neurobiologije, tj. regulisanjem neuronskih procesa u našem mozgu.

Ključne riječi: neurotehnologije, nanobiočipovi, mozak, narativni uticaj, neuronski proces

NEUROTECHNOLOGY AS A WEAPON OF GEOPOLITICAL DOMINATION ON THE PLANET

Njegos Jovanovic, MSc

Abstract

Neurotechnologies are poised to make revolutionary changes with the development of nanobiochip and brain imaging technologies and scans that will ultimately reduce the cost of neurological techniques and analysis, and make procedures efficient and profitable.

Neurotechnologies, combined with wireless sensors, can revolutionize communication beyond that of transistors and microchips.

Zack Linch, executive director of the Neurotechnology Industry Organization (NIO), writes that when data from advanced biochips and brain imaging are combined, it will accelerate the development of neurotechnology and a suite of tools that can affect the human central nervous system, especially the brain. ' Although neurotechnologies are likely to be found in therapeutic and medical applications, such as improving emotional stability and mental clarity, they also open up opportunities for intrusive control and manipulation strategies.

DARPA would like to revolutionize the study of narrative impact by expanding it into a neurobiological domain. Standard narrative analysis therefore takes a sinister turn: the goal is not to persuade potential terrorists through appropriate rhetoric or argument (or even simple brainwashing), but to directly intervene into their brains to make them change their minds. Ideological struggle is no longer guided by arguments or propaganda, but by neurobiology, that is, by regulating neural processes in our brains.

Keywords: neurotechnologies, nanobiochips, brain, narrative impact, neural process

Uvod

Neuronauka je trenutno jedna od najbrže rastućih područja nauke u Sjedinjenim Državama. To je interdisciplinarno polje koje nastoji povezati i integrisati „račun, opšte biologije, genetike, fiziologije, molekularne biologije, opšte hemije organske hemije, biohemije, fizike, bihejvioralne psihologije, kognitivne psihologije, opšte psihologije, filozofije, teorije računara i istraživanje dizajna.”

Neizbježno je da će neuronaučna istraživanja uticati na nacionalnu bezbjednost, na složene načine u sljedećih nekoliko decenija, koja su već bila predmetom odbrane i obavještajnih agencija pod pokroviteljstvom istraživanja od strane Nacionalnog istraživačkog savjeta 2008. godine. Napredak u neuronauci je možda čak okidač utrke u upotrebi *Neurotechnology*, među nacijama koje bi mogle steći poluge *Neurotechnology* bolje od drugih, čime mogu steći odlučujuću prednost u *Warfare*. Može se zaključiti da nove metode utiču na mozak i centralni nervni sistem a time na mentalne sposobnosti, emocije i misli koje mogu postati centralni za buduću vojnu strategiju i vođenje rata, sukoba i ekonomske dominacije.

Dok neuronauka kao vojno oružje može i dalje zvučati kao naučna fantastika ili nešto što bi moglo doći samo u dalekoj budućnosti, ali primjetno je da neuro oružja nisu u načelu tehnološki nemoguća, niti nužno zahtijevaju tehnologije koje još nisu postojeće. Oni su u suštini oružje koje ciljaju mozak i centralni nervni sistem. Ovisno o preciznoj definiciji

pojma *neuroweapon*, moglo bi se čak tvrditi da neke primitivne verzije već postoje, kao što je komercijalno dostupan *Myotron*, koji preko direktnog kontakta preopterećuje centralni nervni sistem i tako *zaglavljuje* signale mozga koji kontrolišu dobrovoljne pokrete mišića.

Različiti neurofarmaceutski lijekovi koji utiču na mentalne sposobnosti i ponašanje trenutno se istražuju od strane odbrambenih ustanova širom svijeta za moguću upotrebu u borbenim scenarijima, među njima *modafinil*, *oksitocin* i *propranolol*. Nadziranje ili manipulacija mozga i centralnog nervnog sistema se može kontrolisati daljinski shodno postojećim tehnologijama kao što su EEG ili fNIRS *head set device*, radiofrekventni valovi/mikrovalovi ili pulsirajući ultrazvuk koji su precizno usmjereni na određena područja mozga. Sa obzirom na nedavna ulaganja i napredak u neuronauci mnogih velikih zemalja, posebno u područjima kao što su stimulacija mozga i interfejs-(povezivanje) mozga i računara, *neuroweapon-i* i *neurowarfare* mogli bi se pojaviti do 2025. godine. Moguće posljedice mapiranja i dekodiranja mozga mogu biti ozbiljnije od bilo kog drugog naučnog otkrića u ljudskoj istoriji jer bi to moglo uticati na sam pojam slobodne volje i individualne autonomije na kojoj se temelji liberalno demokratsko društvo. Obraćajući se opasnostima koje dolaze s budućim razvojem i proliferacijom *neuroweapon-a* i rezultirajućih *neurowarfare-a*, zahtijevat će sveobuhvatan pristup "neurosigurnosti" koji može smanjiti opasnosti.

Razvoj vojne neurotehnologije

U februaru 2013. predsjednik Obama je najavio *BRAIN* inicijativu koja je u idućem desetljeću osigurala dodatnih 100 miliona dolara godišnje u finansiranju istraživanja neuro nauke kroz NSF (*National Science Foundation*) iz fiskalne 2014. godine. To dolazi u vrijeme sveukupnog smanjenja federalnih istraživanja finansiranja, koja naglašava da Obamina administracija smatra istraživanje mozga kao istraživanje područja od strateške važnosti. Službeno postavljen cilj *NSF BRAIN Inicijative* je generisati niz fizičkih i konceptualnih alata potrebnih za određivanje funkcionisanja zdravih mozgova tokom životnog vijeka ljudi i drugih organizama. Razvija se radna snaga za stvaranje i provođenje tih alata sa ciljem uspostavljanja sveobuhvatnog shvatanja misli, sjećanja i akcije koje proizlaze iz dinamičkih aktivnosti u mozgu. Iako je inicijativa usmjerena na civilne i zdravstvene primjene, raste zabrinutost nedostajućeg zakona o bioetici koji kaska za razvojem neurotehnologije.

Aktuelna je naučna trka za dekodiranje ljudskog mozga u trenutnoj i bliskoj budućnosti, tehnologija će omogućiti ne samo uticaj na um i ponašanje neprijatelja, već za njegovu kontrolu. Napredak u neuronauci omogućit će nove vrste ne-smrtonosnog oružja za preciznu manipulaciju ponašanjem, na primjer putem neurotrofnih lijekova koji mijenjaju

ponašanje, putem daljinskog praćenja elektromagnetskog mozga i stimulacije, kroz akustično oružje koje emituje glasove direktno u neprijateljske glave, čak i kroz holografske projekcije i drugih "složenih iluzija na bojnopolju." U roku od deset godina vojnici bi mogli biti opremljeni transkranijalnim magnetnim stimulacijskim sredstvima ili interfejsom mozga i računara, što će svojim zapovjednicima omogućiti da upravljaju svojim osjećajima i kontrolišu svoje misli. Ovaj rad će raspravljati o tome kako će nova šesta domena ratovanja (uma) vjerovatno transformirati vojne operacije i temeljno promijeniti način na koji se vode ratovi. Tvrdi se da će se vojne operacije sve više fokusirati na postizanje željenih psiholoških uticaja, što će, na pozitivnoj strani, smanjiti potrebu za fizičkim uništenjem i ubijanjem. Istovremeno, *neuroweaponi* će također stvoriti nove i velike opasnosti, koje proizlaze iz zloupotrebe i proliferacije, koje će se morati rješavati razvojem koncepta "neuronauke" kojim će biti izložen.

Stimulacija mozga

Psihijatri su koristili električnu stimulaciju mozga za liječenje duševnih bolesti od kraja 19. vijeka. Elektrokonvulzivna terapija, u kojoj se električna struja primjenjuje na mozak kroz elektrode, široko se koristi od 1940.-ih i 1950.-ih, a Američko psihijatrijsko udruženje smatra da je ona sigurna i efikasna za liječenje velike depresije, šizofrenije i bipolarnih poremećaja. Psihijatri su početkom 1980.-ih razvili nove metode za električnu stimulaciju mozga. Na primjer, metoda *Transcranial Magnetic Stimulation* (TMS) (Transkranijalna magnetna stimulacija) koja primjenjuje snažna elektromagnetna polja od hiljade volti kroz kacični uređaj iznad mozga kako bi se aktivirala određena područja mozga.

TMS je pokazao obećavajući napredak u pogledu liječenja depresije i drugih mentalnih poremećaja, ali još uvijek postoje zabrinutosti za sigurnost liječenja. Od nedavno istraživači neuronauke koriste TMS za podsticanje motorike korteksa, što omogućuje jednoj osobi interfejs (povezivanje) mozga sa daljinskim upravljanjem pokreta rukama druge osobe. Taj je eksperiment uspješno proveden na Univerzitetu Washington 2013. godine, što bi mogao biti prvi korak prema interfejsu mozak-mozak (BCI) sa sintetičkom telepatijom.

Nedostatak TMS-a je da zahtijeva velik izvor napajanja koji je teško smanjiti i uklopiti ga u manju slušalicu ili kacigu. TMS također ne može doprijeti do dubljih područja mozga. Druge trenutno istražene metode stimulacije mozga su *transcranial Direct Current Stimulation* (tDCS), (transkranijalna stimulacija istosmjerne struje) i *Transcranial Pulsed Ultrasound Stimulation* (transkranijalna pulsirajuća ultrazvučna stimulacija), koje mogu biti pogodne za integraciju u vojnu borbenu kacigu. TDCS primjenjuje slabu struju kroz elektrode na kožu, što je pokazalo da značajno povećava koncentraciju i kognitivne sposobnosti kod ispitanika. Istraživači iz Državnog Univerziteta Arizona, rade na

ultrasound uređajima koji se mogu *ugurati* u kacigu tj. koji bi mogli biti ugrađeni u kacigu. Koristi se za kontrolu mentalnih stanja vojnika, pojačava budnost i ublažava bolove od ozljeda. Pulsni ultrazvuk bi takođe mogao doći do dubljih područja mozga. Metode stimulacije mozga mogu imati brojne prednosti u smislu liječenja i poboljšanja za ljude širom svijeta, pa bi se tehnologija mogla brzo razvijati i širiti. Već postoji niskokvalitetni tDCS (pod nazivom *Focus*), koji se prodaje kao "uređaj za igrice" kako bi se poboljšala koncentracija kod računarskih igrica.

Povezivanje računara sa mozgom

Krajnji cilj u razvoju neuronskih uređaja jeste izgraditi interfejs mozak-računar koji omogućuje osobi da primi informacije s računara i prenosi podatke iz mozga na računar. Primitivni BCI već postoje. Oni koriste elektroencefalografiju (EEG) pričvršćenu na računar za čitanje i tumačenje aktivnosti mozga. EEG su relativno jeftini uređaji koji jednostavno mjere električnu aktivnost na glavi. Već je moguće koristiti EEG kao jednostavan računarski uređaj za unos, na primjer korisnici mogu pomicati kursor jednostavnim pokretima miša prije toga.

Mnogo ambiciozniji cilj je mjerenje i katalogizacija EEG odgovora na određene riječi i time stvoriti uređaj koji bi mogao doslovno čitati misli. Takva istraživanja zaista preduzimaju naučnici na Kalifornijskom Univerzitetu Irvine. Izvještaj Kraljevskog društva tvrdi da su vrlo ograničeni izgledi u izradi univerzalnog uređaja za čitanje misli, što izaziva zabrinutost oko izgleda novog oružja kao sistema sa direktnim neurološkim nadzorom. Potencijalna prednost oružja kontrolisanog BCI-om je da bi mogli brže uputiti vojnike u borbenu zonu kada daljinski upravljaju bespilotnim sistemom za bolju situacionu svijest. BCI takođe može značajno poboljšati otkrivanje prijetnji i preciznost identifikacije, kao i znatno smanjiti vrijeme odziva.

Posebno, DARPA razvija "Kognitivnu tehniku upozorenja o prijetnjama" (CT2WS) koji koristi EEG koji otkriva nesvjesne odgovore mozga na moguće prijetnje, i na monitoru ih označava operateru. Vojnici BCI-a će moći bolje kontrolisati složene uređaje poput robotskih egzoskeleta ili bespilotnih sistema bilo koje vrste. Korištenje neuronskog povezivanja koje direktno povezuje vojnikov mozak sa oružjem, moglo bi rezultirati većom tačnošću i mnogo bržim vremenom odziva tj. reagovanja. Kao rezultat toga, BCI-ovi će omogućiti da oružje koje se koristi, može ostati konkurentno u odnosu na potpuno autonomne sisteme oružja koji su takođe u razvoju. Koristeći BCI, vojnici mogu biti u stanju tiho i efikasno komunicirati jedni sa drugima samo razmišljajući, kao telepatijom.

Degradacijske tehnologije

Neuro Textrodes (Tekstilne elektrode za EEG snimanje) bi se mogle iskoristiti za degradiranje performansi neprijatelja na različite načine, što bi omogućilo prijateljskim

snagama da poraze ili neutrališu neprijatelja bez direktnog nasilja. Neuronauka bi mogla poboljšati postojeće oružje i metode nevoljnih ratova, npr. PSYOPS i informativni rat (uključujući i kiber rat). Takođe bi moglo dovesti do razvoja novog oružja koje se može nazvati *neuroweapons* (nervno oružje).

Jedna od definicija je da *Neuroweapons* namjerava uticati, usmjeravati, oslabiti, suzbiti ili neutralisati ljudsku misao, moždane valove funkcije, percepciju, tumačenje i ponašanje do te mjere da je cilj takvog naoružanja privremeno ili trajno onesposobljenje, mentalna ugroženost ili nesposobnost za normalno funkcionisanje. To bi se moglo postići različitim sredstvima: biohemijskim sredstvima, usmjerenom energetskom oružju, pa čak i informacijama/softverima.

Biohemijske neuro-snage

Većina javno dostupnih informacija o uvredljivim neurooružjima trenutno se odnosi na potencijalnu upotrebu biohemijskih sredstava kao nesposobnosti i potencijalno drugačije uticanje na ponašanje protivnika. Često citirani slučaj je upotreba *hemijskog fentanila* od strane FSB-a tokom moskovske opsade pozorišta u oktobru 2002. godine. Hemikalije su imale za cilj da spriječe čečenske teroriste, ali je stradalo 128 talaca (od njih oko osamstotina) zbog zakašnjelog hitnog odgovora i pogrešne medicinske intervencije. Ono što je posebno zanimljivo jeste da upotreba *fentanila* nije međunarodno osuđena kao kršenje Konvencije o hemijskim oružjima, što ukazuje na to da vlade smatraju da je biohemijska opasnost legalna. Moglo bi postojati niz novih *neurofarmaceutika* u razvoju koji bi mogli proizvesti relativno predvidljive učinke u ponašanju. Jedno biohemijsko sredstvo koje izgleda kao da je pobudilo interes vojske SAD je *neurohormonski oksitocin*, koji prirodno proizvodi mozak i potiče ljubav ili povjerenje. Oksitocin se može upotrijebiti za (privremeno) manipulisanje neprijateljima koji bi vjerovali neprijatelju i time bi se smanjio otpor.

Američka vojska je čak istraživala mogućnost *gay bombe* koja je trebala odvratiti neprijateljske snage izazivajući seksualno uzbuđenje koja bi narušila moral. Čak su se sjetili i *zombi bombe*, može se zamisliti taj nivo mašte: alkaloidni lijek *skopolamin* poznat je po izazivanju poslušnosti ljudi, što ih čini izloženim u vrlo predvidljivom stanju, u kojem gube svoju slobodnu volju. Raste briga o budućim biološkim oružanim snagama koje bi mogle promijeniti ponašanje. Mikrobiolozi su nedavno otkrili parazite kontrole uma koji mogu manipulirati ponašanjem njihovih domaćina prema njihovim potrebama prebacivanjem ili isključivanjem gena, odnosno njihovom kontrolisanju. Takva istraživanja otvaraju put kontrole DNK ciljanih naroda, na što je nedavno Predsjednik Putin skrenuo pažnju činjenicom da SAD izučavaju genetski bio materijal rusa. Budući da je ljudsko ponašanje bar djelomično pod uticajem svoje genetike, nesposobno ponašanje koje *modifikuje genetske bioreaktore* moglo bi biti načelno moguće.

Usmjereno energetska oružje (DEW)

Ovo je vrlo široko rasprostranjena klasa oružja, koja uključuje bilo koju vrstu oružja koje koristi energiju za proizvodnju razarajućeg učinka, a najvažnije su laseri, mikrovalovi s visokim napajanjem (ne-nuklearni EMP), radiofrekventno oružje visoke energije i zvuk ili akustično oružje. Ono što je posebno kod DEW (*Directed energy weapons*) je da njihovi učinci općenito mogu biti različite snage od smrtonosnih do onesposobljavanja ljudstva ili tehnike. Iako je većina DEW istraživanja tajna, naročito kada je u pitanju antipersonalni DEW, postoji nekoliko oružanih sistema koji su predstavljeni javnosti i koji su operativni.

Na primjer, postoji aktivni sistem zabrane (ADS) koji koristi mikrovalove od 95 GHz kako bi stvorio osjećaj pečenja na koži preko udaljenosti od najmanje 300 metara i koji može prisiliti povlačenje neprijatelja. Slično je i sa dugim rasponom *Acoustic Device* (akustičnih uređaja), koji koriste glasne zvukove koji su bolni na stotinu metara. Onda postoje antipersonalni DEW koji su do sada hipotetičniji. Često citiran deklasifikovani vojni dokument koji sažima neka istraživanja biološkog učinka elektronskog oružja pokazuje da se mikrovalovi mogu koristiti za prenošenje zvukova ravno u mozak (takozvani *Frey-effect*) koji može izazvati bol ili smrti kada se cilja na mozak zbog termičkog učinka mikrovalova.

Frey effect se može zloupotrijebiti uzimanjem pod kontrolu kontroverznu 5 G mrežu za čije uvođenje je zainteresovano dosta zemalja. Ispitivanje 5 G mreže nisu završena, ali i površna govore da ima efekat mikrovalne peći, jačina zračenja je nepoznata, kao i efekti na ljude, biljke i životinje. Elektromagnetski valovi se mogu koristiti za poremećaj nervnog sistema kod neprijateljskih vojnika, uzrokovati epileptične napade ili zagrijavanje tjelesne tekućine kao da su u mikrovalnoj peći. U 1980.-ima testovi na životinjama sa usmjerenim energetska oružjem pokazali su se obećavajuća u smislu da utiču na mentalna stanja i ponašanje.

Može se desiti da navedena oružja dobiju veliku podršku koja se direktno predlažu kao podrška prilikom PSYOPS operacija. Takođe je dokumentovano da je moguće izazvati mučninu u pokretu, dezorijentaciju uz napade pomoću *stroboskopske blistave svjetlosti* (*Bucha* efekt) ili za proizvodnju *sim* (interfejs tehnologije i računara). Analitičar *James Dunnigan* je tvrdio da postoje radio-odašiljači koji izazivaju kratki spoj ljudskog nervnog sistema. Ovo privremeno onemogućuje ljude kojima su namijenjeni radijski zraci. U budućnosti će biti moguće uticati na raspoloženje i mentalni kapacitet upotrebom elektromagnetnog spektra i time podstaknuti pasivno, miroljubivo, nemirno ili bilo koje drugo poželjno ponašanje.

Informacija-Softver baziran na neurooružju

Ne moraju sva neuro-oružja biti fizičke prirode, neka se mogu sastojati od informacija koje su dizajnirane za manipulisanje ponašanja ili bi to mogao biti softver koji hakuje neuronske uređaje ili ugrađene čipove. DARPA ima u okviru svoje *Kancelarije za biološku tehnologiju* projekat zasnovan na neuronauci pod nazivom *Narativne mreže*, koje imaju za cilj da razumiju kako narativi utiču na ljudsku spoznaju i ponašanje, i da ta saznanja primjene u međunarodnim bezbjednosnim kontekstima. Kontekst nacionalne sigurnosti je razumjevanje. Zašto se vjeruje određenim narativima, a drugima ne i kako naracije mogu podržati terorizam. Korištene metode uključuju istraživanje o tome kako mozak reaguje na određene narative i razvoj računarskih modela kako *narativa* utiče na pojedince i društvene mreže. Ovakva istraživanja se mogu koristiti da bi propaganda ili psihološke operacije bile efikasnije ili da bi potkopale propagandu protivnika.

Operacije za podršku vojnim informacijama (informacioni rat) već se ukrštaju sa kiber bezbjednosti i kiber operacijama, zbog postojanja mrežnih zajednica i društvenih mreža putem kojih se informacije šire i preko kojih ljudi mogu uticati. Nakon što se neuronski uređaji češće koriste i povezuju se sa računarom, mogli bi da budu hakovani kao i bilo koji drugi dio elektronike, razlika je u tome što nije u pitanju samo pravilno funkcionisanje spoljnog uređaja, već i funkcionisanje umova korisnika. Haker *neuronskog uređaja* mogao bi izmjeniti moždane talase raspoloženja, mentalnih stanja i kapacitete korisnika i možda čak preuzeti kontrolu nad korisnikovim tijelom preko BCI-ja da bi izveo nenamjernu akciju.

Takvo hakovanje neuralnog uređaja i korisnik bi mogao čak trajno preusmjeriti *mozak korisnika* ili im *isprati mozak*. Manje tehnološki sofisticirane metode hakovanja uma mogu se zamisliti. Zlonamjerni softver može napasti um korisnika manipulacijom brzine treperenja monitora i prikazivanjem subliminalnih poruka na ekranu koje se ne može svjesno opaziti. Iako je efikasnost subliminalnih poruka često odbačena, neuronaučnici su pronašli indikacije da subliminalni uređaji djeluju u smislu da donekle utiču na ponašanje ljudi koji su im bili izloženi.

Softverski neuropopulatori

Sva neurooružja ne moraju biti fizičke prirode - neki mogu samo predstavljati informacije namijenjene manipulisanju ponašanja ili bi to mogao biti softver koji hakira neuronske uređaje ili implantirane čipove. *DARPA je unutar svog Biološkog tehnološkog ureda projekt utemeljen na neuronauci pod nazivom Narativne mreže, koja ima za cilj razumjeti kako pripovjedanja utiču na ljudsku spoznaju i ponašanje te primijeniti ta otkrića u međunarodnim sigurnosnim kontekstima.* Kontekst nacionalne bezbjednosti jeste razumjeti zašto se vjeruje u neke priče, a u druge ne i kako pripovjedanja mogu podržati terorizam. Primijenjene metode uključuju istraživanje kako mozak reaguje na određena pripovjedanja

i razvoj računarskih modela kako pripovijedi utječu na pojedince i društvene mreže. Takva istraživanja mogu se koristiti za efikasniju propagandu, psihološke operacije ili potkopavanje propagande protivnika.

Vojna informacijska podrška operacije već presjecaju kiber bezbjednost i kiber operacije zbog postojanja mrežnih zajednica i društvenih mreža kroz koje se informacija širi i kroz koje se na ljude može uticati. Nakon što se neuronski uređaji učestalo koriste i povezani su s računarima, mogu se hakovati kao i svi drugi dijelovi elektronike, a razlika je u tome što nije samo ispravno funkcionisanje vanjskog uređaja koji je u pitanju, već i funkcionisanje uma korisnika.

Haker neuronskog uređaja može mijenjati moždane valove, raspoloženja, mentalno stanje i sposobnost korisnika i možda čak i preuzeti kontrolu nad korisnikovim tijelom preko BCI-a za obavljanje neželjenih akcija. Takvo hakiranje neuronskog uređaja, a tim i korisnik može čak trajno preusmjeriti mozak korisnika ili im *inspirati mozak*. Moguće je zamisliti manje tehnološki sofisticirane metode *sjeckanja uma* (hakovanja uma). Zlonamjerni softver može napasti um korisnika manipulacijom brzine treperenja monitora i prikazivanjem podsvjesnih poruka na zaslonu koje se ne mogu svjesno shvatiti. Iako je efikasnost podsvjesnih poruka često odbijena, neuronaučnici su pronašli indikacije da subliminalni funkcionišu u smislu da pogađaju ponašanje ljudi koji su bili izloženi njima.

Prijetnje i izazovi

Pojam neurorata je već nekoliko godina u upotrebi i uglavnom opisuje vojnu primjenu neuronauke i tehnologije neuro S/T- *Strategic Technology*. Iz literature se mogu razlikovati tri različita aspekta *neurowarfare*: 1) *neurowarfare* kao neuro poboljšanje vlastitog tima koje im omogućuje da bolje obavljaju zadatke u pogledu svojih kognitivnih sposobnosti i odlučivanja; 2) *neurowarfare* kao što se nalazi unutar glava neprijatelja radi ispitivanja i strateške inteligencije pomoću neuro S/T, do nivoa IO (Informacionog rata) I 3, (dok su na primjer Kinezi već ovladali vođenje IO u domenu I-4 *neurowarfare*). Ovladali su i sa neuro S/T što je omogućila metoda za uticaj neprijateljskog ponašanja puno direktnije od samog PSYOPS.

Aktuelna akademska rasprava o potencijalnoj budućoj ulozi neuro S/T već je navela neke analitičare da sugerišu kako mozak postaje novo bojno polje. Um ili ratni *neurospace* (neuroprostor) bi se mogli pojaviti kao novi različiti i najvjerojatnije konačni domeni ratovanja, nakon zemlje, mora, zraka, svemira i kiberprostora. Osnovna strategija u napadu neprijatelja nije nova. Prvo ju je formulisao *Sun Tzu*, koji je istakao da je *smirivanje neprijatelja bez borbe vrhunac vještine*. Slično su napisali stručnjaci PSYOPS-a *Paul E. Valley* i *Michael Aquino* da se ratovima bori i pobjeđuje ili gubi ali ne na bojnim poljima, već u ljudskim umovima. Ratovanje je usmjereno na nametanje vlastite volje neprijatelju i manipulisanje neprijateljem u cilju prihvatanja poraza ili ukidanja neprijateljstava. Prema

riječima *Richarda Szafranskog objekt rata jednostavno znači prisiliti ili potaknuti neprijatelja da učini ono što tvrdi da je bolji izbor ili da odaberete ono što želiš neprijatelju da odabere*. Tako ima smisla usmjeriti najviše napora i resursa prema psihološkoj manipulaciji neprijatelja umjesto prema fizičkom uništenju stvari i ubijanju ljudi, koji su zapravo sekundarni cilj pod pretpostavljanjem neprijateljske volje.

Ako se taj cilj može postići tehničkom manipulacijom neprijateljskog mozga, koji je odgovoran za naše percepcije, emocije i razmišljanje, uopšte ne bi bilo potrebno nasilje. Svaka moć koja bi mogla upravljati tehnologijom *kontrola uma* postigla bi daleko veću prednost nego što bi jednostavno upotrijebila nuklearnu bombu. Upotreba *neuroweapon-a* protiv država bila bi mnogo prihvatljivija od upotrebe nuklearnog oružja. Kao rezultat toga, nacije će biti zainteresovane za razvoj ne samo *neuroweapon-a*, već i posvećene *neurowarfare* snage i doktrine. I dalje je teško zamisliti kako bi *kognitivne sile* mogle izgledati i kako se one mogu međusobno povezati u hipotetičkom neuros prostoru, gdje postoji samo virtuelnost, digitalni svijet ili čista svijest, a ipak manifestacije i umjetnost takve borbe pojavljuju se u području virtuelnog svijeta. Međutim, postoje očigledne prijetnje i izazovi koji su na horizontu ili su već sada glavna briga.

Nove bezbjedonosne prijetnje

Neuro S/T će dovesti do pojave nekih sasvim novih i netradicionalnih bezbjedonosnih prijetnji, među kojima će biti jače na udaru državne tajne, tehnologije i aktivnosti novih oblika terorizma. Ako se domognu tehnologije, oni bi mogli pokušati daljinski pratiti mentalne procese vođa ili drugih ljudi od interesa. Razvijanje računarskih modela svojih umova moglo bi omogućiti protivnicima predviđanje njihovih odluka i ponašanja. Tretirano osoblje moglo bi biti prisiljeno otkriti tajne pretraživanjem mozga ili hakerisanjem implantata mozga. Budući da svi elektronski uređaji mogu u načelu biti hakerisani, nema razloga vjerovati da će neuronski uređaji biti različiti. Haker bi mogao daljinski probiti implantate mozga i na taj način omogućiti pristup i mijenjanje mentalnih stanja, emocija, misli i sjećanja na ljude. Ako se ne preduzmu opsežne mjere predostrožnosti, niko se ne može spasiti od praćenja svojih mentalnih procesa potencijalno na daljinu.

CIA je tridesetih godina prošlog vijeka pokušala stvoriti Mandžurijske kandidate, koji bi mogli biti programirani za obavljanje bilo kakve misije bez njihovog znanja ili pristanka. U svom *Artičoka projektu*, CIA je pokušala upotrijebiti droge, hipnozu, elektrošokove i senzorske deprivacije (smanjenje sna) radi prostorne i vremenske dezorijentacije, takođe u kombinaciji, ali je navodno istraživanje bilo bezuspješno. Naprednije metode bihevioralne modifikacije mogu programirati nesvesne ubice koje bi djelovale u realnom vremenu.

Prije nego što je CIA postala zainteresovana za kontrolu uma, vjerski kultovi i radikalne političke grupe koristile su tehnike ispiranja mozga radi radikalizacije i manipulacije

njihovim članovima. Već postoje naznake da su terorističke skupine ISIL-a u saradnji sa zapadnim obavještajnim službama prioritetno radili ispiranje mozga i indoktrinisanje djece, koji se zatim koriste za samoubilačke bombaške napade ne samo u Afganistanu ili Bliskom istoku već i drugdje. Neki džihadisti su samo-radikalizovani koristeći Internet kao daljinski alat za ispiranje mozga. Psihijatar *Peter Olssen* smatra da ponovno promatranje džihadske *web* stranice nakon sat vremena može biti slična samo-hipnozi sa posthipnotičkim prijedlogom koji podstiče nasilno djelovanje. Dok su tehnike ispiranja mozga koji koriste radikalni vjerski i politički islamisti poznati, zaključili su da ovakav način rada je dugotrajan i skup. Zato terorističke skupine i kultovi možda traže kraći način čija će brzina preobratiti ljude u teroriste brzo i efikasno da bi postale osobe koje se radije žele odreći svojih života, a ne dopustiti da budu zarobljeni. Neuro S/T može im pružiti potencijalno takve alate, ali daleko sofisticiranije, jer imaju sredstva da to obezbjede. To bi moglo biti veoma opasno, jer nisu vlade predvidjele bezbjedonosnu problematiku na ovom segmentu neuronauke.

Opasnost je tim veća što će biti teško identifikovati teroriste ili ubice jer se bilo ko može pretvotiti u alat za terorističko ili političko ubistvo. Teroristička djela koja su izvršili programirane osobe, mogla bi biti pogrešno shvaćena kao terorizam vuka samotnjaka. To znači da se može propustiti pretpostavka koja bi odvela istragu od veza sa pravim nalogodavcima tj. počiniteljima iz sjene, ujedno potencijalno propuštanje saznanja prirode prijjetnje jer ostaje pogrešno shvaćena.

Takve manipulacije sigurno bi zahtijevale vrstu tehnologije za koju samo države mogu imati sredstva za razvoj. Međutim, postoji i mnogo više primitivnih neurooružja koji bi mogli biti lako dostupni čak i terorističkim početnicima. Postoji sve veća zabrinutost zbog DIY visokog energetskeg radiofrekventnog oružja izgrađenog od modifikovanih mikrotalasnih peći koje bi se mogle iskoristiti za tajno napadanje za njih ciljanih susjeda izlažući ih nezdravom elektromagnetskom zračenju. Sve više slučajeva *elektronskog uznemiravanja* poput *Jamesa Walberta* što je procesuirano na sudu što ukazuje da je to već ozbiljno pitanje za društvo na koja zakonodavstvo, sudovi i zakoni trebaju biti spremni.

Neurobezbjednost

Dolazeće doba neuro ratovanja zahtijeva razvoj novog koncepta bezbjednosti ili novu sveobuhvatnu strategiju za rješavanje nekih prijjetnji i izazova koji dolaze sa većim poznavanjem mozga i neuro S/T. *Jonathan Moreno* je predložio pojam *neurosurge* (neurohirurgija) u svojoj knjizi iz 2006, (*Mind Wars: Brain Research and National Defense*) koja se odnosi na *to kako sa naukom i tehnologijom usmjerenu na mozak i nervni sistem treba upravljati za javno dobro, tako i sredstva koja demokratske države moraju razviti da se zaštite od zloupotrebe protivnika*. Ovo je u cilju razvoja nekih od Morenovih

ideja za neurobezbjednost, procijeniti odbrambene mogućnosti i osmisliti mjere koje se mogu preduzeti u korist nacionalne bezbjednosti, bezbjednosti društva i građana.

Neurobezbjednost i neuronauka

Neuronauka bi se trebala rukovoditi neuroetikom, koja bi trebala postići ravnotežu između zahtjeva nacionalne bezbjednosti i individualnih sloboda te da se bave novim prijetnjama javnoj bezbjednosti i bezbjednosti uopšte. Velika tajnost koja okružuje razvoj *neuroweapona* izazov je za održavanje demokratske odgovornosti. Društvo neće moći imati smislene rasprave o neuroetici ako relevantne tehnologije i njihove prave sposobnosti ostanu tajne. U ovom kontekstu je to tajni sovjetski *bioweapons* (biološko oružje) program koji je bio skriven u civilnoj istraživačkoj organizaciji Biopreparat.

Postoji zabrinutost da je sličan veliki *neuroweapons* program mogao biti prikriven pod krinkom biomedicinskih istraživanja, što bi moglo dovesti do ozbiljnih kršenja etičkih standarda, na primjer u pogledu nehomičnog eksperimentisanja nad ljudima. Osim toga, postoji problem da je neuroetika, koja je porijeklo bioetike, relativno mlado područje filozofskog istraživanja. Razvio se iz etičkih problema nekoliko neuronaučnika u pogledu društvenog uticaja i upotrebe njihovog rada, koji je 2006. godine osnovaolo (Međunarodno) neuroetičko društvo. Do sada ne postoji opšti konsenzus u odnosu na mnoga ključna etička pitanja, kao što su: Intervencije u mozgu ili praćenje mentalnih procesa.

Postoje stavovi da se ljudskim umom podižu neka vrlo fascinantna, kao i vrlo uznemirujuća etička pitanja sa kojima će se bilo koje napredno demokratsko društvo morati suočiti relativno brzo. *James Giordano* i *Rachel Wurzman* su istaknuli da se "neurotehnologija može upotrijebiti za stvaranje oružja koje može imati nenadmašnu sposobnost mijenjanja spoznaja, emocija, uvjerenja i ponašanja pojedinaca i skupina, ako ne i cijelih društava." Neka od pitanja su: da vojnici moraju biti prisiljeni uzeti lijekove koji ih kognitivno pojačavaju ili prihvataju invazivne ili neinvazivne neuronske uređaje koji prate njihov mozak i koji bi mogli ostvariti neki nivo kontrole nad svojim mentalnim stanjima?

U kojim okolnostima može biti dopušteno *upasti* u privatnost tuđih umova? Kada bi bilo dopušteno koristiti nemirne *neuroweapone* (nervna oružja) koja mijenjaju um? Hoće li im biti dopušteno da se takvim oružjem bore protiv civilnog stanovništva kako bi kontrolisali svoja srca i umove prilikom kontranapada? Je li dopušteno tjerati neprijateljske borce u očaj i samoubistvo? Je li dopušteno usmjeravanje *neuroweapona* protiv cijelih društava za napredak poželjnog ponašanja ili za inženjersko društvo da se nosi s izazovnim problemima kao što su degradacija okoline ili terorizam?

O mnogim tim pitanjima trebaju pažljivo raspravljati neuronaučnici i etičari kako bi razvili djelotvoran pravni okvir koji ograničava vlade i korporacije neizostavnom upotrebom

neuro S/T. Već postoji niz pravnih pitanja i zabrinutosti koje dolaze sa upotrebom *neuroweapona*, koje su podigli inters društva. Neki *neuroweoponi* već mogu kršiti postojeće međunarodno pravo, na primjer biohemijski *neuroweaponi* mogu kršiti Konvenciju o hemijskom oružju ili Konvenciju o biološkom i toksičnom oružju. *Stephen White* je također ispitivao zakonitost oružja povezivanjem mozga i mašine-(računara) jer bi mogli potkopati postojeće međunarodno pravo i pravne standarde. Na primjer, bilo bi nemoguće da tužilac koji istražuje ratne zločine dokazuje da je vojnik čiji je mozak kontrolisao oružane sisteme s BCI-om "namjerno" ubio civile da bi bio kriv za ratni zločin, jer su zapadni pravni standardi uvijek bili kredibilni između misli i djelovanja. Prije nego što se sistemi uvedu i prebace na bojno polje, moraju se riješiti pravna i etička pitanja, uključujući zabrinutost oko njihove potencijalne upotrebe u domaćem i zakonskom okviru, kao i pitanje prisilnog poboljšanja i liječenja. Međutim, teže od regulacije upotrebe *neuroweapona* od strane vlade je drugi aspekt neurohirurga, koji se bave *neuro defence-om*.

Na zapadu su daleko odmakli u oblasti neurowarfare

Uzimajući u obzir problem na primjer sa dvojnomo namjenom i činjenicom da bi mnogi neurotoksini mogli biti na raspolaganju mnogim akterima, neizbježno je da će se pojavi proliferacija (umnožavanje) i da adversarialni (obe strane odgovorne za dokaze u sporu) i gadni akteri budu u iskušenju da koriste novu moćnu tehnologiju. Ne može se očekivati da će svi relevantni akteri igrati po pravilima, čak i ako bi se sve vlade svijeta mogle dogovoriti o zakonskom okviru za upotrebu neurotehnologije u kontekstu nacionalne bezbjednosti.

To znači da treba preduzeti korake kako bi se aktivno odbranili od budućih napada neprijatelja sa *neuroweaponima*, možda čak i prije nego što se oni razviju ili razmjeste. Napadi sa *neurowarfare* mogu biti usmjereni protiv pojedinaca, grupa ili društva u cjelini. Širok raspon različitih tehnologija mogao bi biti korišten prema nizu različitih aktera protiv različitih meta sa različitim ciljevima. Slijedi da odbrana mora biti višeslojna i višedimenzionalna. Postoje četiri opšte bezbjednosne strategije koje se mogu razmotriti u kontekstu razvijanja doktrine neurodbrane: otkrivanje, odvracanje, reakcija i prilagođavanje.

Otkrivanje: uspješna neurosurfikacija zahtijeva sposobnost da se tačno detektuje napad kako bi se pružio odgovor. To bi značio razvoj nove discipline pod nazivom 'neuroforenzika'. Trenutno nije jasno kako bi ona mogla izgledati, ali bi trebala sadržavati veću različitost disciplina i tehnologija, uključujući kiber sigurnost, praćenje mozga, skeniranje te detekciju antipersonalnih DEW i biohemijskih agenasa. Ako su napadi usmjereni protiv jednog pojedinca, to bi moglo biti osobito teško, ako ne i nemoguće, da bi pojedinac shvatio da im se može utjecati na kontrolu uma. Na primjer, članovi vjerskih

kultova uvijek odbacuju pojam da su možda bili tokom procesije ispranih mozgova. Međutim mozak jednostavno nema mehanizam za otkrivanje tajne manipulacije sa umom. U prošlosti psihijatri, koji su proučavali tehnike ispiranja mozga, savetovali su vlade i sudove o tome jesu li osobe bile ispranog mozga ili ne, kao u poznatom slučaju *Patty Hearst*. U budućnosti metode skeniranja mozga mogu omogućiti neuronaučnicima tačno određivanje je li mozak manipulisan ili na neki drugi način ometen.

Sprječavanje: ako je nemoguće spriječiti proliferaciju *neuroweapona*, moglo bi se i dalje spriječiti upotreba nekih aktera. Slično kiber-ratovanju, bilo bi teško otkriti napade i pratiti ih do izvora njihovog pravog porijekla. Protivnici bi mogli uspješno prikriti svoje sposobnosti za *neurowarfare*, provoditi tajne operacije ili manipulacijom postići da je druga strana odgovorna.

Stoga će ključne, brze i tačne mogućnosti otkrivanja biti prioritet do uspješnog odvrćanja. Moglo bi biti teže spriječiti neplaćene glumce, jer napadi usmjereni protiv pojedinaca, a ne grupe ili društava, mogu dugo vremena biti neotkriveni jer ne bi imali medijski učinak koji je odmah vidljiv. Odstupanje bi takođe zahtijevalo neku doktrinu *neurowarfare* koja navodi za kakvu vrstu odmazde slijedi napad. Kakva prijetnja odmazde može biti prihvatljiva za uspješno odvrćanje? Na primjer, pod kojim okolnostima treba uzeti u obzir *nuklearni protunapad*?

Reakcija: ako napad ne može biti uzvraćen, treba razmotriti kako reagovati na napad kada se dogodi. Neko bi mogao odgovoriti uništenjem oružje onoga ko provodi napad ili ciljajući neprijateljski komandni centar koji kontroliše ovaj napad. Intuitivno rješenje bi takođe bilo odgovor u obliku: odgovor bi sadržavao napad na određen cilj, i prouzrokovati što veću štetu. Napadi *neuroweapona* na društvo, npr. "Neuro-subverzija" ili pokušaj usmjeravanja emocija/mentalnih stanja društva, odgovorit će se sličnim tipom napada na neprijateljsko društvo. To očito podiže temeljnije pitanje hoće li takva akcija usmjerena protiv uglavnom nevinih ljudi biti etički prikladan odgovor. Druga mogućnost bi bila odabrati asimetričnu strategiju kao odgovor na napad, usmjerenu na napad koji će učiniti najveću štetu protivniku.

Prilagođavanje: dugoročno, vojska i društvo će se morati prilagoditi prijetnji *neuroweapona* preduzimanjem opsežnih zaštitnih mjera koje smanjuju sposobnost neprijatelja da ih efikasno koriste. Opet, sa obzirom na širok spektar tehnologija koje se mogu koristiti za *neuroweapone*, obrambene strategije moraju biti višestruke i višeslojne kao što su napadačke strategije. Pojedini su zaključili da "um nema *firewall*". Međutim, moralo bi biti neophodno *inženjirati* nešto poput *firewall*-a za ljudski um. Na primjer, neuronski domaći i strani uređaji moraju biti dizajnirani od samog početka sa sigurnošću. Relevantna tehnologija mora biti i međunarodno kontrolisana. Bezbjedonosne službe, zakoni i sudovi moraju biti dovoljno obaviješteni o postojanju potencijalnih tehnologija

neuroweapona i trebaju biti osposobljeni za istraživanje mogućeg neželjenog korištenja takve tehnologije. Umovi vojnika i političkih vođa možda moraju biti zaštićeni od pokušaja udaljenog utjecaja i daljinske kontrole uma. Ambicioznija, društva mogu čak pokušati oblikovati neuroekologiju na način koji smanjuje mogućnosti za zlostavljajuću manipulaciju. To će biti veliki izazovi, ali oni nisu nepremostivi.

Zaključak

Neuro S/T je praktično prešao granicu transformacije ratovanja na vrlo temeljne načine. Nacije bi pokušale osvojiti *neurospace* (hipotetički prostor u kojem se svijest povezuje sa stvarnim svijetom), što bi bila krajnja domena ratovanja uz sve druge domene (zemlja, mora, vazduha, prostora, kiberprostora) može teoretski dominirati. S obzirom na ogroman napredak u neuronauci, *neurowarfare* nije udaljen pola stoljeća od evrope, kao što to sugerišu pojedini autori, ali mogao bi stići mnogo ranije.

Bez sumnje naše sve veće razumijevanje mozga u Evropi, pogotovo u Rusiji dovest će do mnogih neočekivanih izazova i opasnosti. *Neuroweapon*-i (neurvna oružja) će se proširiti, i bit će vjerovatno zloupotrijebljeni što će dovesti do novih bezbjedonosnih prijetnji. Važno je imati na umu da, iako se *neuroweaponi* koji bi mogli uticati ili čak kontrolisati ponašanje neprijatelja, ili se upotrebiti kao krajnje oružje, ali će se uglavnom biti moguće odbraniti protiv *neuroweapona*. Najvjerovatnije, mnoge ideje za uspješnu neuronsku bezbjednost i odbranu mogu se naučiti iz kiber sigurnosti. Bit će moguće savladati te izazove. Ipak, od neurodefencije bit će važnije za društvo i donositelje odluka da shvate kako koristiti neuro-S/T za unapređenje čovječanstva, a ne za opstanak ljudskih sukoba i ratovanja, ili nove eugenike a ne istovremeno uništavati individualne slobode i autonomiju. Zapad mora pažljivo razmišljati o neuroetici prije nego što *uskočimo* u doba nesputanih *neurowarfare*-a.

Reference

1. Ashworth A. Self-incrimination in European human rights law-a pregnant pragmatism. *Cardozo L Rev.* 2008;
2. Baron-Cohen S. (2004). *Essential difference: Male and female brains and the truth about autism.* New York: Basic Books;

3. Biondi F, Skrypchuk L. (2017). Use Your Brain (and Light) for Innovative Human-Machine Interfaces. In: Nunes I, ed. *Advances in Human Factors and System Interactions*. Dordrecht: Springer;
4. Handbook of Neuroethics, Editors (view affiliations), Jens Clausen, Neil Levy https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-94-007-4707-4_166
5. Brigham K, Kumar B. (2010). Subject identification from electroencephalogram (EEG) signals during imagined speech. Paper presented at the Biometrics: Theory Applications and Systems (BTAS), 2010 Fourth IEEE International Conference on.
6. Greely HT. (2009). Law and the revolution in neuroscience: An early look at the field. *Akron L Rev.*;
7. Habermas J. The (2010). Concept of human dignity and the realistic utopia of human rights. *Metaphilosophy.*;41(4):
8. Haynes J-D, Sakai K, Rees G, Gilbert S, Frith C, (2007). Passingham RE. Reading hidden intentions in the human brain. *Curr Biol.*;17(4):
9. Herff C, Heger D, de Pestors A, Telaar D, Brunner P, Schalk G, Schultz (2015). T. Brain-to-text: decoding spoken phrases from phone representations in the brain. *Front Neurosci.* p. 9. <https://doi.org/10.3389/fnins.2015.00217>.
10. Langleben D, Hakun J, Seelig D, Wang A, Ruparel K, Bilker W, Gur R. (2016). Polygraphy and functional magnetic resonance imaging in lie detection: a controlled blind comparison using the concealed information test. *J Clin Psychiatry.*;77(10)
11. Lebedev MA, Tate AJ, Hanson TL, Li Z, O'Doherty JE, Winans JA, Schwarz DA. (2011). Future developments in brain-machine interface research. *Clinics.*;
12. Marcel S, Del Millan JR. (2007). Person authentication using brainwaves (EEG) and maximum a posteriori model adaptation. *IEEE Trans Pattern Anal Mach Intell.*;29(4)
13. Armin Krishnan: From Psyops to Neurowar: What Are the Dangers? East Carolina University, Brewster A.119, E. 5th Street, 27858 Greenville, NC (252) 328-6156 <http://web.isanet.org/Web/Conferences/ISSS%20Austin%202014/Archive/b137347c-6281-466d-b9e7-ef7e0e5d363c.pdf>

14. Space & Defense: Journal of the United States Air Force Academy Eisenhower Center for Space and Defense Studies, Publisher: Ambassador Roger Harrison, https://www.usafa.edu/app/uploads/Space_and_Defense_9_1.pdf
15. The Nuffield Council on Bioethics (2013). by the Medical Research Council, the Nuffield Foundation Novel neurotechnologies: Intervening in the brain
http://nuffieldbioethics.org/wp-content/uploads/2013/06/Novel_neurotechnologies_report_PDF_web_0.pdf
16. Calum MacKellar (2019). Cyborg Mind, What Brain–Computer and Mind–Cyberspace Interfaces Mean for Cyberneuroethics, First published in 2019 by Berghahn Books, www.berghahnbooks.com
https://www.berghahnbooks.com/downloads/OpenAccess/MacKellarCyborg/9781789200157_OA.pdf
17. Jonathan D. Moreno (2006). Mind Wars: Brain Research and National Defense, Publisher: Dana Press, Magazine & Digital Media, New York City
<https://www.scribd.com/book/404117011/Mind-Wars-Brain-Science-and-the-Military-in-the-21st-Century>
18. Aharoni E, Vincent GM, Harenski CL, Calhoun VD, Sinnott-Armstrong W, Gazzaniga MS, Kiehl KA. (2013). Neuroprediction of future rearrest. Proc Natl Acad Sci.;110(15):
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3625297/>
19. Alston P. (1984). Conjuring up new human rights: A proposal for quality control. Am J IntLaw. 78(3) <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/conjuring-up-new-human-rights-a-proposal-for-quality-control/1AC7D7FEB228381048357D63CFB61B0D>
20. Armstrong BC, Ruiz-Blondet MV, Khalifian N, Kurtz KJ, Jin Z, Laszlo S. (2015). Brainprint: Assessing the uniqueness, collectability, and permanence of a novel method for ERP biometrics. Neurocomputing.;
http://www.blairarmstrong.net/papers/ArmstrongEtAl.15.Neurocomputing.Brainprint_personal.pdf

PRAVNA REGULATIVA NARODNE REPUBLIKE KINE

Zvonimir Čalušić

Apstrakt:

Tokom perioda Ianan, Centralno odeljenje za socijalna pitanja (CDSA) dostavilo je CCP (Central Policy Research Office) liderima izveštaje o svetskoj situaciji i o glavnim događajima i pitanjima koja se odvijaju u inostranstvu. Ovi napori su se zasnivali na izvještajima stranih novinskih agencija i ograničenom broju stranih novina i knjiga. Tokom rata (obnovljenih sukoba, nakon kapitulacije Japana) između 1946. i 1949. godine između nacionalista podržanih zapadnim kapitalistima i komunističkih trupa, obavještajna služba koju je pružalo Centralno odeljenje za socijalna pitanja pokazala se instrumentalnom u poredama komunističke borbe.

Nakon što je Partija konsolidovala državnu vlast u Kini, obavještajni sistem je igrao sve važniju ulogu. Li Kenong, šef odeljenja, takođe je imao nekoliko drugih rukovodećih pozicija, uključujući šefa Centralnog odeljenja za istrage, zamenika načelnika Generalštaba i zamenika ministra inostranih poslova, i prisustvovao sastancima Političkog biroa kao posmatrač.

Uobičajeno je bilo da su kineske ambasade vršile istraživanje za prikupljanje obavještajnih podataka od strane osoblja iz Centralnog odeljenja za istrage. Analitički zadaci bili su u nadležnosti Centralnog odjela za istrage Osmi biro, javno poznat od 1978. godine kao Institut za savremene međunarodne odnose.

Ključne riječi: obavještajna služba, Politički biro, Centralno odeljenje, Osmi biro

LEGAL REGULATION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Zvonimir Calusic

Abstract:

During the Ianan period, the Central Department of Social Affairs (CDSA) provided CCP leaders (Central Committee and State Council) with reports on the world situation and on major events and issues going on abroad. These efforts were based on reports from foreign news agencies and a limited number of foreign newspapers and books. During the war (renewed conflicts, after the capitulation of Japan) between 1946 and 1949 between nationalists supported by Western capitalists and communist troops, intelligence provided by the Central Department of Social Affairs proved instrumental in the victories of the communist struggle.

After the Party consolidated state power in China, the intelligence system played an increasingly important role. Li Kenong, the head of the department, also held several other leadership positions, including head of the Central Investigation Department, deputy chief of staff and deputy foreign minister, and attended meetings of the Political Bureau as an observer.

It was common for Chinese embassies to conduct research to gather intelligence from staff from the Central Investigation Department. Analytical tasks were the responsibility of the Central Investigation Department of the Eighth Bureau, publicly known since 1978 as the Institute for Contemporary International Relations.

Keywords: Intelligence, Political Bureau, Central Section, Eighth Bureau

Uvod

Neposredno pred Veliku proletersku kulturnu revoluciju, *Li Kenong* je umro i naslijedio ga je *Luo Kingchang*. *Kang Sheng* (koji je nekada bio na čelu Centralnog odjela za socijalna pitanja) bio je do tada član Političkog biroa CPC-a (KPK) i on je preuzeo odgovornost za rad Centralnog odjela za istrage.

Tokom Kulturne Revolucije ukinuto je *Centralno istražno odeljenje*, većina njenih viših rukovodilaca je poslana na selo za ponovno obrazovanje, a većina njenih aktivnosti i imovine je apsorbovana od strane Glavnog štaba Generalštaba. *Centralna grupa za ispitivanje slučajeva*, sastavljena od kadrova Centralnog odeljenja za istrage po nalogu *Kang Sheng*-a, bila je ključna za uklanjanje pojedinaca kao što je *Deng Ksiaoping*.

Sa smrću *Lin Biaoa* početkom 1970-ih godina, Odeljenje je ponovo uspostavljeno. Kada su *Hua Guofeng* i *Vang Dongking* preuzeli vlast 1977. godine, pokušali su da prošire Centralni odjel za istrage i prošire obaveštajni rad ZKP-a kao dio njihovih opštih napora da konsoliduju svoje vodeće pozicije. Ovoj inicijativi se odupro *Deng Ksiaoping*, koji se vratio na vlast. *Deng Ksiaoping* je tvrdio da obaveštajni sistem ne bi trebalo da koristi kineske ambasade za obezbeđivanje pokrića, i da bi obaveštajno osoblje trebalo poslati u inostranstvo pod pokrićem novinara i poslovnih ljudi. Shodno tome, Centralni odjel za

istrage povlači svoje ljude iz kineskih ambasada u inostranstvu, osim malog broja tajnih obaveštajaca.

Šef *Generalnog ureda Centralnog odjela za istrage* 1976. godine je *Zhou Xhaozheng*. Tokom 12. nacionalnog kongresa ZKP-a 1982, *Zhou Xhaozheng* je bio obavešten od strane šefa biroa pri *Uredu za centralne tajvanske poslove*, da je optužen za poteze protiv premijera *Zhou Enlaija* tokom perioda Zhou-ove žalosti. Rezultati istrage su pokazali da je *Zhou Xhaozheng* bio nevin, ali je ipak izgubio šansu da bude razmotren za mjesto ministra inteligencije (obavještajne službe).

Godine 1983. *Liu Fuzhi*, generalni sekretar Političkog biroa Centralnog komiteta ZKP-a i ministar javne bezbednosti, predložio je osnivanje Ministarstva državne bezbednosti koje bi spojilo cijelo Središnje odeljenje istrage sa kontraobaveštajnim elementima Ministarstva bezbednosti. Ovaj predlog je odobrio Politički biro Centralnog komiteta CPC-a (Komunističke partije Kine).

U junu 1983. godine Nacionalni narodni kongres, uočivši rastuću pretnju od subverzije i sabotaze, uspostavio je Ministarstvo državne bezbednosti pri Državnom savjetu. Novo ministarstvo je bilo zaduženo da osigura *sigurnost države kroz efikasne mere protiv neprijateljskih agenata, špijuna i kontrarevolucionarnih aktivnosti koje su dizajnirane da sabotiraju ili zbace kineski socijalistički sistem*. Na samom početku, ministarstvo se obavezalo da će se pridržavati državnog ustava i zakona i pozvalo građane na saradnju, podsjećajući ih na njihove ustavne obaveze da čuvaju državne tajne i čuvaju bezbednost zemlje.

Lin Iun, zamenik ministra javne bezbednosti, imenovan je za prvog ministra Ministarstva za državnu bezbednost. Međutim, 1985. godine, šef odjela Biroa za borbu protiv špijunaže (kadrovi iz Ministarstva javne sigurnosti) prebacio se u Sjedinjene Države. Nakon incidenta, *Lin Iun* i šef Biroa za borbu protiv špijunaže su smenjeni sa svojih položaja.

Jia Chunvang je imenovan za ministra državne bezbednosti 1985. godine, nakon razrešenja *Lin Iuna*. Javni i centralni istražni elementi ministarstva insistirali su da *Lin Iun* bude zamenjen jednim od njihovih vlastitih kadrova. Da bi se ovaj sukob riješio, rukovodstvo KPK imenovalo je *Jia Chunvang*, pošto je bio autsajder sa vezama ni za jedan element.

Kineski obaveštajni agenti se generalno raspoređuju u inostranstvo u trajanju od šest godina, 10 godina ili na duži boravak u zavisnosti od prirode posla ili učinka. Sredinom septembra 1996. godine, Centralna vojna komisija i Državni savet odobrili su izveštaj o planu koji su sastavili Odsek Generalštaba i Ministarstvo Državne bezbednosti o konsolidaciji, prilagođavanju i jačanju obaveštajnih podataka u Hong Kongu, Makau i inostranstvu. Skoro 120 obaveštajnih agenata koji su delovali u Sjedinjenim Državama,

Kanadi, Zapadnoj Evropi, Severnoj Evropi i Japanu kao industrijalci, biznismeni, bankari, naučnici i novinari, su opozvani.

Krivični zakon

U NR Kini je prvi post-materijalni i procesni Krivični zakon usvojen 1979. godine koji je pratio izlazak novog Ustava 1978. godine, kao i pad "*Gang of Four*" (čtvoročlane bande) u 1976.

Ovaj Krivični zakonik, (*Krivični zakon Narodne Republike Kine*) je proizvod široke revizije, kao poslednje 2015. (9. Amandman), koji je obuhvatio nove prekršaje koji se odnose na sajber kriminal, terorizam, građanskih sporova, te ukidanja smrtne kazne za određena krijumčarenja, prevare i djela falsifikovanja.

Zapažene karakteristike krivičnog prava u Kini uključuju zahtev da zločini i krivične sankcije mogu biti vođeni isključivo nacionalnim zakonima (za razliku od pokrajinskih zakona ili ministarskih propisa). Ovo pravilo je navedeno u članu 8. Zakona u zakonodavstvu Narodne Republike Kine.

Surovost krivičnog prava u Kini je pod velikim kritikama bez međunarodne podrške, naročito po pitanju insistiranja smrtnih kazni za mnoge zločine. Kina izvršava najveći broj kazni nad kriminalcima u svetu godišnje, što je izazvalo veliku zabrinutost među međunarodnim organizacijama i različitim grupama za ljudska prava.

Krivično procesno pravo

Zakonu o krivičnom postupku Kine predviđen je u svim fazama *krivičnog* postupka. Ovo se razlikuje od sistema upravnih kazni (uključujući pritvor za periode više godina) i procedura koje upravljaju pod posebnim sistemom zakona i propisa. Postupak Zakonu o krivičnom postupku reguliše ponašanje istrage, uključujući i pritvor, ispitivanje, nadzor, tužilaštva (od strane institucije koja se zove "Pravobranilac") i vođenje suđenja/odbrane optuženog.

Međutim, nezavisnost sudova i institucija uključenih u istragu, gonjenje i suđenje krivičnih dela u Kini i dalje osporavaju strukturu PRC (NRK), vlada i njeni organi. Jedan od primjera strukturnih prepreka za nezavisnost sudova Kineske komunističke partije je političko-pravni sistem odbora, nad kojim stranka (*The Communist Party of China*) ima moć da naloži, praćenje ili ispituje sudove u vezi sa konkretnim odlukama pojedinih predmeta ili kategorijama predmeta koji privlače pažnju iz partije.

Upravno pravo i upravni postupak

Državni savet je ovlašten da objavi set administrativnih propisa, o socijalnim i ekonomskim sektorima i poslove u skladu sa zakonima usvojenim od strane NPC (*National People's Congress*) i Stalnog komiteta. Ovi zakoni uključuju zakon o zaštiti okoline, propise o oporezivanju i carini, zakon o kvalitetu proizvoda, i tako dalje. U ovim oblastima, centralna vlada i njeni organi su superiorniji u odnosu na druge stranke, kao što su preduzeća i pojedinci, jer vrše moć regulisanja.

Procesno pravo NRK (Narodne republike Kine) (1989) omogućuje da pravna lica da donesu zakonske izazove protiv upravnih postupaka. Vrste upravnih radnji koje mogu da se ospore moraju biti "konkretne akcije", u koje spadaju: administrativne kazne (kao što su pritvori i kazne), administrativne mere prinude, mješanja u poslovanju preduzeća, odbijanja da preduzmu akciju ili ispunie obavezu, nezakoniti zahevi za obavljanje dužnosti, te kršenja prava lica ili imovinskih prava. Revizija državne akcije vrši se u lokalnim sudovima. Akcije suda nisu dozvoljene za državne aktivnosti koje uključuju nacionalnu odbranu ili inostrane poslove. Pored toga, sud ne može da razmatra administrativne propise.

Iako su upravni sporovi, koji uključuju vlade u porastu zbog građana koji koristeći zakonske mere u zaštiti svoje imovine od povrede vlade, i dalje je veoma teško za sudsku praksu da bi sud mogao donijeti fer presude ili efikasno izvršenje, jer i sudije suda su imenovane od strane Komunističke partije i zavisni su od finansija koje dolaze iz vlade.

KRIVIČNO PRAVO NARODNE REPUBLIKE KINE

DEO II: POSEBNE ODREDBE

POGLAVLJE 1: ZA ZLOČINE PROTIV REVOLUCIJE

Član 90. Sva dela koja ugrožavaju Narodnu Republiku Kinu počinjena s ciljem svrgavanja političke moći diktature proletarijata i socijalističkog sistema su zločini kontrarevolucije.

Član 91. Ko se poveže sa stranim državama u planiranju povrede suvereniteta, teritorijalnog integriteta i bezbednosti domovine, biće osuđen na doživotnu kaznu zatvora ili na kaznu zatvora u trajanju od najmanje deset godina.

Član 92. Ko se odrekne da potkopa vladu ili demarkuje državu, treba da bude osuđen na doživotnu kaznu ili najmanje deset godina zatvora na određeno vreme.

Član 93. Ko podstiče, mami ili podmićuje državno osoblje, pripadnike oružanih snaga, narodnu policiju ili narodnu miliciju da oskrvne neprijatelja i pretvori u izdajnika ili da se

bune, osuđen je na doživotnu kaznu ili najmanje deset godina zatvora. kazna na određeno vreme.

Član 94. Ko god se okrene neprijatelju i pretvori u izdajnika, treba da bude osuđen na najmanje tri godine i ne više od deset godina zatvora na određeno vreme; kada su okolnosti ozbiljne ili kada se radi o tome da grupa dovede do kvara neprijatelju i pretvori u izdajnika, kazna ne može biti manja od deset godina zatvora na određeno vrijeme ili doživotnog zatvora.

Ko vodi članove oružanih snaga, narodnu policiju ili narodnu miliciju kako bi ošteti neprijatelja i pretvori u izdajnika, treba da bude osuđen na doživotnu kaznu zatvora ili na kaznu zatvora u trajanju od najmanje deset godina.

Član 95. Vođe u oružanoj masovnoj pobuni ili druge uključene osobe čiji su zločini monstruozi, treba da budu osuđeni na doživotnu kaznu ili najmanje deset godina zatvora na određeno vreme; drugi aktivni učesnici će biti osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine i najviše deset godina.

Član 96. Vođe u masovnom zatvoru u zatvoru ili u organizovanju bekstva iz zatvora ili drugih lica čiji su zločini monstruozi, treba da budu osuđeni na doživotnu kaznu zatvora ili na kaznu zatvora u trajanju od najmanje deset godina; drugi aktivni učesnici će biti osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine i najviše deset godina.

Član 97. Ko izvrši bilo koju od sljedećih akcija špijunaže ili pomaganja neprijatelju, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili doživotni zatvor; kada su okolnosti relativno male, kazna ne može biti manja od tri godine, a ne duže od deset godina zatvora na određeno vreme:

1. Krađa, tajno sakupljanje ili pružanje inteligencije (obavještajnih podataka) za neprijatelja;
2. Snabdevanje neprijatelja oružjem i municijom ili drugim vojnim materijalom; i
3. Učestvovanje u tajnoj službi ili organizaciji za špijunažu ili prihvatanje misije koju je odredio neprijatelj.

Član 98. Ko organizuje ili vodi kontrarevolucionarnu grupu, osuđuje se na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina; drugi koji aktivno učestvuju u kontrarevolucionarnoj grupi treba da budu osuđeni na ne više od pet godina zatvora na određeno vreme, krivični pritvor, kontrola ili lišavanje političkih prava.

Član 99. Ko god organizuje ili koristi feudalno sujeverje ili praznovjerne sekte i tajna društva za obavljanje kontrarevolucionarnih aktivnosti, osudit će se na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina; kada su okolnosti relativno male, kazna ne može biti veća

od pet godina zatvora na određeno vrijeme, krivičnog pritvora, kontrole ili lišavanja političkih prava.

Član 100. Ko god u svrhu kontrarevolucije obavlja bilo koju od sljedećih radnji sabotaže, biće osuđen na doživotnu kaznu zatvora ili na kaznu zatvora u trajanju od najmanje deset godina; kada su okolnosti relativno male, kazna ne može biti manja od tri godine, a ne duže od deset godina zatvora na određeno vreme:

1. izazivanje eksplozija, postavljanje vatre, kršenje nasipa, korišćenje tehnoloških ili drugih sredstava za sabotiranje vojne opreme, proizvodnih objekata, komunikacione ili transportne opreme, građevinskih projekata, opreme za sprečavanje opasnosti ili druge javne gradnje ili predmeta javne imovine;
2. Oduzimanje državne evidencije, vojnih materijala, industrijskih ili rudarskih preduzeća, banaka, prodavnica, skladišta ili drugih predmeta javne imovine;
3. otmice brodova, aviona, vozova, tramvaja ili motornih vozila;
4. Ukazivanje na ciljeve bombardovanja ili granatiranja neprijatelja; i
5. Proizvodnja, oduzimanje ili krađa oružja ili municije.

Član 101. Ko u svrhu kontra-revolucije širi otrove, širi klice ili drugim sredstvima ubija ili povređuje ljude, treba da bude osuđen na doživotnu kaznu zatvora ili najmanje deset godina zatvora na određeno vreme; kada su okolnosti relativno male, kazna ne može biti manja od tri godine i ne više od deset godina zatvora na određeno vreme.

Član 102. Ko god u svrhu kontrarevolucije učini bilo koju od sljedećih radnji, osuđuje se na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava; lideri ili drugi čija su krivična djela monstruoza treba da budu osuđeni na najmanje pet godina zatvora na određeno vreme:

1. Podsticanje masa da se odupru ili da sabotiraju primenu državnih zakona ili uredbi; i
2. Kroz kontrarevolucionarne slogane, letke ili druga sredstva, propagirajući i podstičući svrgavanje političke moći diktature proletarijata i socijalističkog sistema.

Član 103. Ko god pocini bilo koji od zlocina kontra-revolucije navedenih u ovom poglavlju, osim onih iz člana 98, 99 i 102, može biti osuđen na smrt kada je zločin za državu i narod posebno težak, a okolnosti posebno *odious* (odvratne).

Član 104. Ko izvrši bilo koje od krivičnih djela iz ove glave može se dodatno osuditi na oduzimanje imovine.

Krivični zakon NRK

Usvojen na Drugom zasjedanju Petog nacionalnog kongresa (CPC) 1. jula 1979. Izmijenjeno petom sjednicom Osmog CPC-a (Komunističke partije Kine) 14. marta 1997.

Usvojen na Drugom zasjedanju Petog nacionalnog kongresa naroda (CPC) 1. jula 1979 godine. Izmijenjeno petom sjednicom Osmog nacionalnog kongresa naroda CPC-a 14. marta 1997.

DEO II Posebne odredbe

Poglavlje I, Zločin ugrožavanja nacionalne bezbednosti

Član 102. Ko se poveže sa stranim državama u planiranju da naruši suverenitet, teritorijalni integritet i bezbednost domovine, treba da bude osuđen na doživotnu kaznu zatvora ili najmanje deset godina na kaznu zatvora.

Ko krivično delo iz prethodnog stava počini u dogovoru sa institucijama, organizacijama ili pojedincima van zemlje, kazniće se prema odredbama prethodnog stava.

Član 103. Ko organizuje, namjerava ili deluje u cilju razdvajanja zemlje ili podriva nacionalno ujedinjenje, kolovođa, ili onaj čiji je zločin težak, treba da bude osuđen na doživotnu kaznu ili najmanje deset godina zatvora na određeno vreme; drugi aktivni učesnici treba da budu osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri, ali ne više od 10 godina; i drugi učesnici treba da budu osuđeni na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava.

Ko podstiče na podelu zemlje i podriva nacionalno ujedinjenje, treba da bude osuđen na ne više od pet godina zatvora na određeno vreme, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava; lideri ili oni čija su krivična dela ozbiljna treba da budu osuđeni na najmanje pet godina zatvora na određeno vreme.

Član 104. Ko organizuje, vrši podelu ili sprovodi oružanu pobunu ili oružane neredne, vođe, ili oni koji su zločini teški, treba da budu osuđeni na doživotnu kaznu zatvora, ili najmanje 10 godina zatvora na određeno vrijeme; aktivni učesnici će biti osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri do najviše 10 godina; i drugi učesnici treba da budu osuđeni na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava.

Ko podstiče, prisiljava, mami i podmićuje državno osoblje, pripadnike oružanih snaga, narodnu policiju ili narodnu miliciju da izvrše oružanu pobunu ili oružane pobune, biće teško kažnjeni prema odredbama prethodnog stava.

Član 105. Ko organizuje, nsmjersvs ili djeluje da potkopa političku moć države i svrgne socijalistički sistem, vođe ili one čija su krivična dela ozbiljna, treba da bude osuđen na doživotni zatvor, ili najmanje 10 godina na određeno vrijeme. zatvaranje; aktivni učesnici će biti osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine do najviše 10 godina; drugi učesnici će biti osuđeni na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava.

Ko podstiče subverziju političke moći države i svrgne socijalistički sistem širenjem glasina, klevetanjem ili drugim načinima, biće osuđen na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih sloboda. prava; lideri i oni čija su krivična dela ozbiljna treba da budu osuđeni na najmanje pet godina zatvora na određeno vreme.

Član 106. Ko se zaustavi sa institucijama, organizacijama ili pojedincima izvan zemlje i počini krivična dela iz čl. 103, 104 i 105 ovog poglavlja, kaznit će se prema odredbama članaka.

Član 107. Kada institucije, organizacije ili pojedinci unutar ili izvan zemlje pružaju finansijsku podršku organizacijama ili pojedincima u zemlji da počine zločine navedene u članovima 102, 103, 104 i 105, njihove neposredne odgovorne osobe se osuđuju ne duže od pet godina zatvora na određeno vreme, krivičnog pritvora, kontrole ili lišavanja političkih prava; i ako je slučaj ozbiljan, biće osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina.

Član 108. Ko se okrene neprijatelju i pretvori u izdajnika, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine i najviše deset godina; kada su okolnosti ozbiljne ili kada se radi o tome da se grupa naoružanog osoblja, policija naroda ili milicija dovede do neprijatelja i pretvori u izdajnika, kazna ne može biti manja od deset godina zatvora ili doživotnog zatvora zatvor.

Član 109. Ako osoblje državnog organa za vreme obavljanja svojih javnih funkcija napusti svoje radno mesto bez odobrenja i nedostataka iz zemlje; ili ako se odstupanje desi kada je on već van zemlje, čime se ugrožava nacionalna bezbednost NRK-a, on će biti osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najviše pet godina, krivično pritvaranje, kontrolu ili lišavanje političkih prava; kada su okolnosti ozbiljne, on će biti osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina i ne više od 10 godina.

Kada državno osoblje koje postupa sa državnom tajnom počini krivično delo iz prethodnog stava, mora biti teško kažnjeno prema odredbama iz prethodnog stava.

Član 110. Ko izvrši bilo koju od sledećih dela špijunaže i ugrozi nacionalnu bezbednost, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje 10 godina ili doživotni zatvor; kada su okolnosti relativno male, kazna ne može biti manja od tri godine, a ne duže od deset godina zatvora sa fiksnim trajanjem:

- (1) Pridruživanje organizaciji za špijunažu ili prihvatanje misije koju je ona dodelila ili njenog agenta; ili
- (2) Ukazivanje na ciljeve bombardovanja ili granatiranja na neprijatelja.

Član 111. Ko krađe, potajno sakuplja, kupuje ili ilegalno daje državnu tajnu ili obavještajne podatke organizaciji, ustanovi ili osoblju izvan zemlje, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina do najviše 10 godina zatvora; kada su okolnosti posebno teške, on treba biti osuđen na najmanje 10 godina zatvora na određeno vrijeme ili doživotnu; i kada su okolnosti relativno male, on treba da bude osuđen na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor, kontrolu ili lišenje političkih prava.

Član 112. Ko god u ratu isporučuje neprijatelju oružje i municiju ili drugi vojni materijal, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje 10 godina ili doživotni zatvor; i kada su okolnosti relativno male, biće osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine do najviše 10 godina.

Član 113. Kada se u ovom poglavlju izvrše gore pomenuti zločini koji ugrožavaju nacionalnu bezbednost - osim onih predviđenih u drugoj odredbi člana 103. i čl. 105, 107. i 109. - i naneli su posebno teške štete zemlji i narodu a okolnosti su posebno odvratne, može biti osuđen na smrt.

Ko izvrši krivična dela iz ovog poglavlja, može se kazniti i oduzimanjem imovine.

NRK- Krivično pravo

DEO II Posebne odredbe

Poglavlje VI. Zločini narušavanja reda socijalne uprave

Odeljak 1. Krivična djela ometanja javnog reda

Član 277. Svako ko upotrebi nasilje ili pretnju da ometa državno osoblje da obavlja svoje dužnosti, biće osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili kontrolu; ili kaznu novčane kazne.

Ko zloupotrebljava nasilje ili prijetnje da bi ometao zamjenike NPC-a (National People's Congress) ili poslanike kongresa lokalnog stanovništva, da ispuni svoje zakonske zamjenske dužnosti, kažnjava se prema prethodnom stavu.

Ko god u slučaju prirodne katastrofe ili vanrednog stanja koristi nasilje ili pretnje da ometa osoblje Crvenog krsta da ispuni svoje zakonske odgovornosti, biće kažnjen prema prvom stavu. Ko svesno ometa organe državne bezbednosti ili organe javne bezbednosti u

izvršavanju svojih bezbednosnih zadataka, te je prouzrokovao ozbiljne posledice iako se ne koristi nasilje ili pretnja, kažnjava se prema prvom stavu.

Član 278. Ko podstiče masu da upotrebi nasilje da se odupre sprovođenju državnih zakona i administrativnih propisa, biće osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava; kada su prouzrokovane ozbiljne posledice, kazna ne može biti manja od tri godine, ali ne duže od sedam godina zatvora na određeno vreme.

Član 279. Ko god predstavlja državno osoblje za prevaru i blefiranje, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava; kada su okolnosti ozbiljne, kazna ne može biti manja od tri godine, ali ne duže od 10 godina zatvora na određeno vreme.

Ko god predstavlja narodnu policiju za prevaru i blefiranje, mora biti teško kažnjen u skladu sa prethodnim stavom.

Član 280. Ko krivotvori, izmijeni, trguje, krade, prisilno oduzme ili uništi službena dokumenta, potvrde ili pečate državnih organa, osuđuje se na kaznu zatvora u trajanju do tri godine; kada su okolnosti ozbiljne, kazna ne može biti manja od tri godine, ali ne duže od 10 godina zatvora na određeno vreme.

Ko krivotvori pečate korporacija, preduzeća, institucija ili narodnih organizacija, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava.

Ko krivotvori ili promeni lične karte građana, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava; kada su okolnosti ozbiljne, kazna ne može biti manja od tri godine, ali ne duže od sedam godina zatvora na određeno vreme.

Član 281. Ko nezakonito proizvodi, kupuje ili prodaje standardnu policijsku uniformu, registarske tablice motornih vozila ili druge posebne znakove, policijska sredstva, a posledice su ozbiljne, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, krivični pritvor ili kontrola; i može biti osuđen na novčanu kaznu, dodatno ili isključivo.

Kada jedinica počini krivična dela iz prethodnog stava, jedinica se kažnjava, a odgovorna lica i drugi koji su direktno odgovorni kažnjavaju se prema propisima iz prethodnog stava.

Član 282. Ko nezakonito pribavi državnu tajnu krađom, tajnim prikupljanjem i otkupom, osuđen je na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišenje političkih prava; kada su okolnosti ozbiljne, kazna ne može biti manja od tri godine, ali ne duže od sedam godina zatvora na određeno vreme.

Ko poseduje dokumente, informacije ili druge članke koji su strogo poverljive ili poverljive informacije države i odbija da navede svoje poreklo ili upotrebu, treba da bude osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili kontrolu .

Član 283. Ko god nezakonito proizvodi i prodaje nadzor, fotografisanje ili drugu posebnu špijunsku opremu, treba da bude osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili kontrolu.

Član 284. Ko nezakonito koristi posebnu opremu za praćenje ili fotografisanje i prouzrokuje teške posledice, osudit će se na kaznu zatvora u trajanju do dve godine, kazneni pritvor ili kontrolu.

Član 285. Ko prekrši državne propise i upadne u kompjuterske sisteme sa informacijama o državnim poslovima, izgradnji odbrambenih objekata i sofisticiranoj nauci i tehnologiji, biće osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine ili krivični pritvor.

Član 286. Ko krši državne propise i briše, menja, dodaje i upliće se u informacione sisteme računara, uzrokujući nenormalne operacije sistema i teške posledice, treba da bude osuđen na kaznu zatvora do pet godina ili krivični pritvor; kada su posledice posebno ozbiljne, kazna ne može biti manja od pet godina zatvora na određeno vreme.

Ko krši državne propise i briše, menja ili dodaje podatke ili aplikacijske programe instalirane ili obrađene i prenesene od strane kompjuterskih sistema i izaziva teške posledice, treba kazniti prema prethodnom stavu.

Tko namjerno kreira i propagira kompjuterski virus i druge programe koji sabotiraju normalan rad kompjuterskog sistema i prouzrokuju teške posledice, kažnjava se prema prvom stavu.

Član 287. Ko koristi računar za finansijsku prevaru, krađu, korupciju, otuđenje javnih sredstava, krađu državne tajne ili druge zločine, treba osuditi i kazniti u skladu sa relevantnim odredbama ovog zakona.

Član 288. Ko krši državne propise i instalise ili koristi radio stanice (predajnike), zauzima frekvencije bez odobrenja, i odbija da ih prestane koristiti nakon što mu je to naređeno, a time i ometanje u normalnim radio komunikacijama i nanošenje teških posledica. ne duže od tri godine zatvora na određeno vreme, krivičnog pritvora ili kontrole; i može biti osuđen na novčanu kaznu, dodatno ili isključivo. Kada jedinica počini krivična dela navedena u prethodnom stavu, jedinica se kažnjava, a odgovorne osobe i drugi koji su neposredno odgovorni kažnjavaju se prema prethodnom stavu.

Član 289. Svako lice koje prouzrokuje povredu, invaliditet ili smrt osobe zbog okupljanja mase za "premlaćivanje, razbijanje i pljačkanje" treba da bude osuđeno i kažnjeno u skladu

sa odredbama članova 234 i 232 ovog zakona. U slučajevima kada je javnost privatne imovine uništena ili prisilno odvedena i odvedena, vođe, pored naredbe o vraćanju naknade, treba da budu osuđene i kažnjene u skladu sa članom 263 ovog zakona.

Član 290. U slučajevima kada se okupljaju gomile da naruše javni red sa ozbiljnim posljedicama; gde se prekida proces rada, proizvodnje, biznisa, nastave i naučnih istraživanja; i kada su uzrokovani ozbiljni gubici, vođe treba da budu osuđene na najmanje tri godine, ali ne duže od sedam godina zatvora na određeno vreme; drugi aktivni učesnici će biti osuđeni na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava.

Sastavljajući gomile da napadaju državne organe, ometajući tako njihove operacije i uzrokujući ozbiljne gubitke, vođe treba da budu osuđene na najmanje pet godina, ali ne više od 10 godina zatvora na određeno vreme; i drugi aktivni učesnici treba da budu osuđeni na najmanje pet godina zatvora na određeno vreme, pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava.

Član 291. U slučajevima kada se okuplja gomila da uznemirava red na stanicama, pristaništima, stanicama civilne avijacije, tržnicama, javnim parkovima, pozorištima, izložbama, sportskim terenima ili drugim javnim mestima, ili se okuplja masa koja blokira saobraćaj ili potkopava saobraćaj narediti, ili se odupreti ili ometati osoblju uprave državne bezbednosti koja obavlja svoje funkcije u skladu sa zakonom, kada su okolnosti ozbiljne, vođe treba da budu osuđene na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor ili kontrolu.

Član 292. U slučajevima kada se okuplja gomila koja ima svađe, vođe i drugi aktivni učesnici treba da budu osuđeni na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili kontrolu. Kada su predmeti jedan od sledećih, vođe i drugi aktivni učesnici treba da budu osuđeni na najmanje tri godine, ali ne duže od 10 godina zatvora na određeno vreme:

- (1) gužve se okupljaju u više navrata da se svađaju;
- (2) veličina gomile okupljenih da se svađaju je velika i izazvani su loši socijalni efekti;
- (3) gužve se okupljaju zbog svađa na javnim mestima ili glavnim putevima, i izazivaju ozbiljne socijalne poremećaje; ili
- (4) gužve se sklapaju za borbe sa alatima.

Ko okupi gomilu da se svađa, na taj način prouzrokuje teške povrede ili smrt, mora biti osuđen i kažnjen u skladu sa članovima 234 i 232 ovog zakona.

Član 293. Svako ko podriva javni red sa bilo kim od sledećih provokativnih i uznemirujućih ponašanja, biće osuđen na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor ili kontrolu:

- (1) namerno napadanje druge osobe i okolnosti su loše;

- (2) gonjenje, presretanje ili psovanje druge osobe, a okolnosti su loše;
- (3) nasilno oduzimanje, zahtevanje ili namerno oštećivanje ili zaplenu javne ili privatne imovine; i okolnosti su ozbiljne;
- (4) stvaranje poremećaja na javnom mjestu, uzrokujući ozbiljan poremećaj.

Član 294. Ko organizuje, vodi, ili aktivno učestvuje u organizaciji sa karakteristikama kriminalnog sindikata, koji organizovano vrši nasilje, pretnju ili druga krivična dela putem nasilja, pretnje ili na drugi način, u cilju igranja tiranina u lokalitet, izvršenje svih vrsta zločina, maltretiranje i nanošenje štete masama i vršenje onoga što je ozbiljno ugrozilo ekonomski i društveni poredak, treba biti osuđen na najmanje tri godine, ali ne više od 10 godina zatvora na određeno vreme. Drugi učesnici će biti osuđeni na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili lišavanje političkih prava. Osoblje prekomorskih kriminalnih sindikata koji dolaze u NRK da regrutuju članove treba da budu osuđeni na najmanje tri godine, ali ne više od 10 godina zatvora na određeno vrijeme.

Ko izvrši druga krivična djela osim onih iz prethodna dva stavka, kažnjava se prema propisima za kažnjavanje višestrukih zločina.

Osoblje državnog organa koji ima organizaciju sa karakteristikama kriminalnog sindikata, ili koja priznaje bezakonje i kriminalne aktivnosti organizacije, treba da bude osuđeno na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili lišavanje političkih prava; kada su okolnosti ozbiljne, kazna ne može biti manja od tri godine, ali ne duže od 10 godina zatvora na određeno vreme.

Član 295. Ko podučava metode počinjenja kriminala, biće osuđen na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor ili kontrolu; kada su posledice ozbiljne, na najmanje pet godina zatvora na određeno vreme; kada su posledice posebno teške, do doživotnog zatvora ili smrtne kazne.

Član 296. Ko god održava skup, paradu, demonstraciju bez primene u skladu sa zakonom ili bez ovlašćenja nakon podnošenja zahteva, ili je ne izvršava u skladu s vremenom početka, završetkom, mestom i cestom kako to dozvoljavaju nadležni organi, i odbija da se povinuje naredbi da se odbaci, time ozbiljno sabotira društveni poredak, osoblje koje je zaduženo i oni koji su direktno odgovorni treba da budu osuđeni na najviše pet godina zatvora na određeno vreme, pritvor, kontrolu ili političkih prava.

Član 297. Ko krši zakone i propise tako što donosi oružje, kontrolisane noževe i alate ili eksplozivne predmete za učešće u skupštini, paradi, demonstracijama, treba da bude osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor kontrolise ili lišava političkih prava.

Član 298. Ko ometa, sudari ili sabotira sa drugim metodama zakonito održanu skupštinu, paradu i demonstracije, što dovodi do haotičnog javnog reda, biće osuđen na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor kontrolise ili lišava političkih prava.

Član 299. Ko svesno vređa nacionalnu zastavu, nacionalni grb NRK-a na javnom mjestu, metodama kao što su spaljivanje, uništavanje, škrabanje, prljanje, gaženje i gaženje treba biti osuđen na kaznu zatvora do tri godine na određeno vreme, pritvor, kontrola ili lišavanje političkih prava.

Član 300. Ko organizuje i koristi praznovjerne sekte, tajna društva i zle verske organizacije ili sabotira primenu državnih zakona i izvršnih propisa uz pomoć sujeverja, osuđen je na najmanje tri godine i ne više od sedam godina nepokretne kazna zatvora; kada su okolnosti posebno teške, na najmanje sedam godina zatvora na određeno vreme.

Ko organizuje i koristi praznoverne sekte, tajna društva i zle verske organizacije ili vara druge koristeći praznoverje, što dovodi do smrti ljudi, treba kazniti u skladu s prethodnim stavom.

Ko organizuje i koristi praznoverne sekte, tajna društva i zle verske organizacije ili ima nedozvoljene seksualne odnose sa ženama, zloupotrebljava novac i imovinu korištenjem praznoverja treba biti osuđen i kažnjen u skladu s odredbama članaka 236, 266 zakona.

Član 301. Svako ko preuzme vodstvo u okupljanju gomile da se bavi promiskuitetnim aktivnostima ili opetovano učestvuje u takvim aktivnostima, treba da bude osuđen na kaznu zatvora do pet godina, krivični pritvor ili kontrolu.

Ko zavodi maloljetnike da učestvuju u masovnim promiskuitetnim aktivnostima, mora biti strogo kažnjen u skladu sa prethodnim stavom.

Član 302. Ko krade, vređa leševe, treba da bude osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili kontrolu.

Član 303. Ko god, da bi ostvario profit, okupi grupu da se bavi kockanjem, otvori kockarnicu ili zauzme kocku, osuđen je na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor, ili kontrolu, pored kazne.

Član 304. Osoblje poštanskih službi koje je veoma neodgovorno, namerno odlaže slanje pošte, što dovodi do velikog gubitka javne imovine, interesa države i ljudi, treba da bude osuđeno na kaznu zatvora u trajanju do dve godine ili pritvor.

Narodna republika Kina-Krivični zakon

DEO II Posebne odredbe

Poglavlje VI. Zločini narušavanja reda socijalne uprave

Odeljak 2. Krivična djela narušavanja pravde

Član 305. Tokom krivičnog postupka, svaki svedok, veštak, zapisničar, prevodilac koji namerno lažno svedoči, vrši stručnu procenu, evidentira, prevodi s namerom da uokviruje druge ili prikriva krivične dokaze u okolnostima koje imaju značajan značaj o slučaju treba da bude osuđen na ne više od tri godine zatvora na određeno vreme ili krivični pritvor; kada su teške okolnosti, do najmanje tri godine i ne više od sedam godina zatvora na određeno vreme.

Član 306. Tokom krivičnog postupka, svaki branilac, pravni zastupnik uništava, falsifikuje dokaze, pomaže strankama u uništavanju, falsifikovanju dokaza, preteći, varajući svedoke da se suprotstavljaju činjenicama, menjaju svoje svedočenje ili daju lažni iskaz, a osuđuje se više od tri godine zatvora na određeno vreme ili krivični pritvor; kada su teške okolnosti, do najmanje tri godine i ne više od sedam godina zatvora na određeno vreme.

Ako svedoci, svedočenja ili drugi dokazi koji su prikazani, upotrebljeni od strane branitelja, pravnog zastupnika nisu istiniti, ali nisu falsifikovani namerno, oni ne spadaju u kategoriju falsifikovanja dokaza.

Član 307. Ko prestane sa nasiljem, pretnjom, mito i drugim metodama, svedok će svedočiti ili poticati druge na lažno svedočenje na kaznu zatvora do tri godine ili kaznu zatvora; kada su teške okolnosti, do najmanje tri godine, ali ne duže od sedam godina zatvora na određeno vreme.

Ko pomogne zainteresovanim stranama u uništavanju ili falsifikovanju dokaza, biće osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine ili kaznu zatvora ako su okolnosti teške.

Bilo koje sudsko osoblje koje počini zločine navedene u prethodna dva paragrafa, biće strogo kažnjeno.

Član 308. Svako ko pribegne progonu i odmazdi protiv svedoka treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine ili kazneni pritvor; kada su teške okolnosti, do najmanje tri godine i ne više od sedam godina zatvora na određeno vreme.

Član 309. Ko okuplja gomilu da uznemirava, optužuje sud ili tuče sudsko osoblje, ozbiljno ometa naredbu suda da bude osuđena na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor, kontrolu ili da bude kažnjen.

Član 310. Ko god da osobi koja je očigledno zna da je osuđenik sa skrivenim prostorom, finansijskom i materijalnom podrškom, pomogne mu da pobegne, krije ili ga štiti falsifikovanjem dokaza, biće osuđen na ne više od tri godine trajanja - kazna zatvora, krivični pritvor ili kontrola; kada su teške okolnosti, do najmanje tri godine, ali ne duže od deset godina zatvora na određeno vreme.

Ko izvrši krivično delo kako je navedeno u prethodnom stavu i unapred dogovori se da bude kažnjen kao počinitelj zajedničkog zločina.

Član 311. Ko odbije da pruži informaciju, kada organi državne bezbednosti države ispituju relevantne situacije i prikupe relevantne dokaze od njega, o drugim osobama za koje zna da su izvršili krivičnu špijunsku delatnost, biće osuđen na najviše tri godine. - kazna zatvora, krivični pritvor ili kontrola ako su okolnosti teške.

Član 312. Ko prikrije, prenosi, kupuje ili deluje kao zastupnik da proda nešto što on jasno zna kao plen koji je stečen kroz izvršenje krivičnog djela, biće osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor, ili kontrolom i mogu dodatno ili isključivo biti kažnjeni novčanom kaznom.

Član 313. Ko odbije da izvrši odluku ili naredbu narodnog suda dok je u stanju da je izvrši, treba da bude osuđen na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili da bude kažnjen novčanom kaznom ako okolnosti su teške.

Član 314. Tko sakrije, prenosi, prodaje, namerno uništava imovinu koja je već zapečaćena, oduzeta ili zamrznuta, treba da bude osuđena na kaznu zatvora do tri godine, krivični pritvor ili da bude kažnjena novčanom kaznom ako su okolnosti teške.

Član 315. Kriminalci koji su, u skladu sa zakonom, već u pritvoru i izvršavaju jedno od narednih radnji kojima se sabotira nalog za nadzor, osuđuju se na kaznu zatvora do tri godine, ako su teške okolnosti:

- (1) pobijediti nadzorno osoblje;
- (2) organizuje druge osobe koje su u pritvoru da sabotiraju nadzor;
- (3) okupiti gomilu da pravi nevolje, time narušavajući normalan redosled nadgledanja;
- (4) tukli, vršili telesno kažnjavanje ili poticali druge ljude da tuku, telesno kažnjavali druge osobe u pritvoru.

Član 316. Kriminalci, okrivljeni, osumnjičeni za krivično delo koji su već u pritvoru u skladu sa zakonom i koji pobjegnu moraju biti osuđeni na kaznu zatvora do pet godina ili krivični pritvor. Ko zapleni silovanjem kriminalaca, optuženih, osumnjičenih za krivična dela koji se šalju pod pratnjom, treba da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najviše sedam godina; kada su teške okolnosti, do najmanje sedam godina zatvora na određeno vreme.

Član 317. Ko preuzme vođstvo u organizovanju pokušaja bekstva iz zatvora ili ko učestvuje u pokušaju da bude osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina; drugi koji učestvuju u pokušaju ne više od pet godina zatvora na određeno vreme ili krivičnog pritvora.

Ko preuzme vođstvo u organizovanju nereda da pobegne iz zatvora ili da okupi gomilu da otvori zatvor sa alatima ili ko aktivno učestvuje u pokušaju da bude osuđen na najmanje deset godina zatvora ili doživotnog zatvora zatvaranje; kada su okolnosti posebno teške, do smrtne kazne; drugi koji učestvuju u pokušaju ne manje od tri godine i ne više od deset godina zatvora na određeno vreme.

NRK Narodna republika Kina-Krivični zakon

DEO II Posebne odredbe

Poglavlje Zločini kršenja dužnosti vojnog osoblja

Član 420. Akti vojnog osoblja koji ugrožavaju nacionalne i vojne interese u suprotnosti sa svojim dužnostima koje se kažnjavaju zakonom smatraju se krivičnim delima kojima se krši dužnost vojnog osoblja.

Član 421. Oni koji ugrožavaju vojne operacije uprkos naredbama iz ratnog perioda, kažnjavaju se zatvorom najmanje tri godine, a najviše 10 godina. Ako izazovu velike gubitke u borbi ili bitci, biće osuđeni na najmanje 10 godina zatvora, doživotni zatvor ili smrt.

Član 422. Oni koji ugrožavaju vojne operacije namjernim prikrivanjem vojnih informacija, davanjem lažnih vojnih informacija, odbijanjem da se prenose vojni nalozi ili prosljeđivanjem lažnih vojnih naredbi, kažnjavaju se na kaznu zatvora najmanje tri godine i najviše 10 godina. Ako izazovu velike gubitke u borbi ili bitci, biće osuđeni na najmanje 10 godina zatvora, doživotni zatvor ili smrt.

Član 423. Oni koji se brinu samo o sopstvenom životu na bojnopolju i polažu oružje i predaju se neprijatelju po sopstvenom nahođenju, kažnjavaju se zatvorom do tri godine i najviše 10 godina. Ako su okolnosti ozbiljne, one će se kazniti zatvorom od najmanje 10 godina ili doživotnim zatvorom.

Oni koji rade za neprijatelja nakon predaje, biće osuđeni na kaznu zatvora od najmanje 10 godina, doživotnu kaznu ili smrt.

Član 424. Oni koji pobegnu iz bitke, osudit će se na kaznu zatvora do tri godine. Ako su okolnosti ozbiljne, one će biti osuđene na kaznu zatvora od najmanje tri godine, a najduže na 10 godina zatvora. Ako izazovu velike gubitke u borbi ili bitci, biće osuđeni na najmanje 10 godina zatvora, doživotni zatvor ili smrt.

Član 425. Zapovjednici i službenici na dužnosti koji prouzrokuju ozbiljne posledice ako napuste svoja radna mesta bez dozvole ili zanemaruju svoje dužnosti, kažnjavaju se

zatvorom do tri godine ili kaznenim pritvorom. U slučaju posebno teških posledica, osuđuju se na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine i najviše sedam godina.

Oni koji su počinili krivična dela iz prethodnog stava u ratnom periodu, kažnjavaju se zatvorom od najmanje pet godina.

Član 426. Oni koji ometaju komandante ili osoblje na dužnosti da obavljaju svoje dužnosti nasiljem ili zastrašivanjem, kažnjavaju se zatvorom do pet godina ili krivičnim pritvorom. Ako su okolnosti ozbiljne, biće osuđene na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina. U slučaju teških povreda ili smrti, ili drugih posebno teških okolnosti, biće osuđeni na doživotni zatvor ili smrt. Ako te radnje počine u ratu, biće im izrečena stroga kazna.

Član 427. Oni koji prouzrokuju ozbiljne posledice zloupotrebom ovlašćenja i usmeravaju svoje podređene da se bave aktivnostima kojima se krše njihove dužnosti, kažnjava se zatvorom do pet godina ili krivičnim pritvorom. Ako su okolnosti posebno teške, one će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet godina i najviše 10 godina.

Član 428. Zapovjednici koji prouzrokuju ozbiljne posledice tako što će se okrenuti od borbe ili postupati pasivno u borbi u suprotnosti s naredbama, kažnjavaju se kaznom zatvora do pet godina. U slučaju velikih gubitaka u borbi ili u bitkama, ili u drugim posebno teškim okolnostima, oni će biti kažnjeni najmanje pet godina zatvora. *Član 429.* Komandanti onih koji prouzrokuju velike gubitke prijateljskim snagama tako što ne dolaze na njihovo spasavanje na bojištu, iako znaju da su u neposrednoj opasnosti, traže spas i mogu biti spašeni, osuđuju se na više od pet godina zatvora.

Član 430. Oni koji ugrožavaju nacionalne i vojne interese tako što napuštaju svoja radna mjesta bez dozvole, bježe iz zemlje ili se nalaze izvan zemlje za vreme obavljanja službene dužnosti, kažnjavaju se zatvorom do pet godina ili kaznenim pritvorom. Ako su okolnosti ozbiljne, biće osuđene na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina.

U slučaju napuštanja aviona ili plovila, ili drugih posebno teških okolnosti, oni koji su uključeni biće osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje 10 godina, doživotni zatvor ili smrt.

Član 431. Oni koji nezakonito pribave vojnu tajnu krađom, špijuniranjem ili kupovinom takvih tajni, kažnjava se zatvorom do pet godina. Ako su okolnosti ozbiljne, one će biti osuđene na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina i najviše 10 godina. Ako su okolnosti posebno teške, biće izrečene kazne zatvora u trajanju od najmanje 10 godina.

Oni koji krađu, špijuniraju ili kupuju vojne tajne za prekomorske institucije, organizacije ili osoblje, i nezakonito im daju tajne, osudit će se na najmanje 10 godina zatvora, doživotnu kaznu ili smrt.

Član 432. Oni koji propuštaju vojnu tajnu projektom ili slučajno u suprotnosti sa zakonima i propisima o zaštiti državne tajne, kažnjavaju se zatvorom do pet godina ili krivičnim pritvorom ako su te okolnosti ozbiljne. Ako su okolnosti posebno teške, one će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet godina i najviše 10 godina.

Oni koji su počinili krivično delo iz prethodnog stava u ratnom periodu, kažnjavaju se zatvorom od najmanje pet godina, a najviše 10 godina. Ako su okolnosti posebno teške, one će se kazniti zatvorom od najmanje 10 godina ili doživotnim zatvorom.

Član 433. Oni koji izmišljaju glasine da obmanjuju ljude i uznemiravaju moral vojnika u ratu, biće osuđeni na kaznu zatvora do tri godine. Ako su okolnosti ozbiljne, one će se kazniti zatvorom do tri godine i najviše 10 godina. Oni koji izmišljaju glasine da obmanjuju ljude i narušavaju moral vojnika u saradnji sa neprijateljem, biće osuđeni na najmanje 10 godina zatvora ili doživotnog zatvora. Ako su okolnosti posebno teške, mogu biti osuđene na smrt.

Član 434. Oni koji sami sebi nanose povrede da bi izbegli vojne dužnosti u ratu, kažnjavaju se zatvorom do tri godine. Ako su okolnosti ozbiljne, one će biti osuđene na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine i najviše sedam godina.

Član 435. Oni koji napuste svoje trupe kršeći zakone i propise o vojnoj službi, biće osuđeni na kaznu zatvora do tri godine ili krivični pritvor ako su okolnosti ozbiljne.

Oni koji su počinili krivično delo iz prethodnog stava u ratnom periodu, kažnjavaju se zatvorom do tri godine, a najviše sedam godina.

Član 436. Oni koji krše propise o upotrebi oružja u okolnostima koje su tako ozbiljne da predstavljaju nesreću iz nehata koje imaju za posledicu ozbiljne povrede ili smrti ili koje prouzrokuju druge ozbiljne posledice, biće kažnjene zatvorom do tri godine ili krivičnim delom. pritvor. Ako su posledice posebno teške, one će biti osuđene na kaznu zatvora od najmanje tri godine i najviše sedam godina.

Član 437. Oni koji prouzrokuju ozbiljne posledice promenom propisanog načina upotrebe oružja protivno propisima o upravljanju oružjem, kažnjavaju se zatvorom do tri godine ili krivičnim pritvorom. Ako su okolnosti posebno teške, biće izrečene kazne zatvora u trajanju od najmanje tri godine i najviše sedam godina.

Član 438. Oni koji krađu ili otmu oružje ili ratnu opremu, kažnjavaju se zatvorom do pet godina ili krivičnim pritvorom. Ako su okolnosti ozbiljne, one će biti osuđene na kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina i najviše 10 godina. Ako su okolnosti posebno teške, biće izrečene kazne zatvora od najmanje 10 godina, doživotnog zatvora ili smrti. Oni koji krađu ili otmu vatreno oružje, municiju ili eksploziv, kažnjavaju se u skladu sa odredbama člana 127 ovog zakona.

Član 439. Oni koji nezakonito prodaju ili prenose vojno oružje, kažnjavaju se na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine, a najviše do 10 godina. U slučaju prodaje ili prenošenja velikih količina naoružanja, ili drugih posebno teških okolnosti, oni će biti kažnjeni na najmanje 10 godina zatvora, doživotni zatvor ili smrt.

Član 440. Oni koji odustanu od oružja prkoseći naredbama, biće osuđeni na kaznu zatvora do pet godina ili krivični pritvor. U slučaju napuštanja važnog oružja ili velikih količina naoružanja, ili drugih ozbiljnih okolnosti, biće osuđeni na najmanje pet godina zatvora.

Član 441. U slučaju neuspeha da se bez odlaganja prijavi gubitak naoružanja ili druge ozbiljne okolnosti, učesnici će se kazniti zatvorom do tri godine ili krivičnim pritvorom.

Član 442. U slučaju prodaje ili prenošenja vojne nepokretnosti bez dozvole u suprotnosti sa odgovarajućim odredbama, a ako su okolnosti ozbiljne, neposredno odgovorne osobe kažnjavaju se zatvorom do tri godine ili krivičnim pritvorom. Ako su okolnosti posebno teške, one će biti osuđene na kaznu zatvora u trajanju od najmanje tri godine i najviše 10 godina.

Član 443. Oni koji zloupotrebljavaju svoja ovlašćenja i zlostavljaju svoje podređene u teškim okolnostima koje dovode do ozbiljnih povreda ili izazivaju druge ozbiljne posledice, kažnjavaju se zatvorom do pet godina ili krivičnim pritvorom. Ako dođe do smrti, oni će biti osuđeni na najmanje pet godina zatvora.

Član 444. Lica koja su direktno odgovorna za namerno napuštanje povrijeđenih ili bolesnih vojnika na ratištima, ako je slučaj ozbiljan, treba da se osude na pet godina ili manje u zatvoru.

Član 445. Oni koji rade u medicinskoj ili medicinskoj službi u ratnom periodu i koji odbijaju da spašavaju ili leče ozbiljno povređene ili kritično bolesne pripadnike, kada im to dozvoljavaju uslovi, treba da budu osuđeni na pet godina ili manje u zatvoru ili stavljeni pod krivični pritvor. U slučaju da je uslovljen ozbiljan invaliditet, smrt ili druge teške posledice povrijeđenih ili bolesnih vojnika, odgovorni su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od pet do deset godina.

Član 446. Oni koji okrutno rane nevine stanovnike ili pljačkaju novac nevinih stanovnika ili drugu imovinu na područjima vojne akcije, treba da budu osuđeni na pet godina ili manje u zatvoru. Ako je slučaj ozbiljan, oni će biti osuđeni na pet do deset godina zatvora. Ako je slučaj izuzetno ozbiljan, oni će biti osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina ili više, uz doživotnu kaznu ili osudu na smrt.

Član 447. Osobe koje oslobađaju ratne zarobljenike bez ovlaštenja moraju biti osuđene na kaznu zatvora u trajanju od pet godina ili manje. Oni koji oslobode važne ratne zarobljenike ili mnoge ratne zarobljenike, ili one koji su uključeni u druge ozbiljne slučajeve, treba da budu osuđeni na pet ili više godina zatvora.

Član 448. Oni koji zlostavljaju ratne zarobljenike, ako je slučaj ozbiljan, treba da budu osuđeni na tri godine ili manje u zatvoru.

Član 449. Tokom ratnog perioda osuđenim vojnicima koji su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od tri godine ili manje, koji ne predstavljaju nikakvu praktičnu opasnost i čija je kazna suspendovana, dozvoljeno je da se iskupljuju dobrom službom. Ako dokažu da su izvršili zaslužnu službu, njihova prvobitna kazna može biti ukinuta i ne može se smatrati da su počinili krivično djelo.

Član 450. Ovo poglavlje se odnosi na aktivne vojne oficire, civilne kadrove, vojnike i kadete sa vojnim statusom Kineske narodne oslobodilačke vojske [PLA]; aktivne vojne oficire, civilne kadrove, vojnike i kadete sa vojnim statusom u kineskoj narodnoj vojnoj policiji; i osoblje rezerve i drugo osoblje koje obavlja vojne zadatke.

Član 451. Ratno stanje, kako je navedeno u ovom poglavlju, odnosi se na vrijeme nakon što je država proglasila ratno stanje, trupe su dodijeljene borbenim misijama, ili kada zemlju iznenada napadne neprijatelj.

Vreme tokom kojeg trupe obavljaju maršalne zakonske misije ili se bave hitnim nasiljem smatra se ratnim.

Zakon o državnoj bezbednosti Narodne Republike Kine

Šta je MSS?

(MSS) Ministarstvo državne bezbednosti je kineska glavna civilna obaveštajna agencija. Formirana 1983. godine, odgovorna je za kontraobaveštajne, vanjske obaveštajne službe, kao i za domaći nadzor i obavještajne podatke za nacionalnu bezbednost - pa se često opisuje kao nešto poput ukrštanja između CIA-e i FBI-a. *Chen Wenqing* predvodi tajno ministarstvo državne bezbednosti Kine, kao i druga ministarstva pod Državnim savjetom,

kineski kabinet te MSS koje ima ogromnu mrežu pokrajinskih i opštinskih ogranaka širom zemlje.

Prema Nacionalnom zakonu o obaveštajnoj delatnosti koji je donesen 2017. godine, MSS -zajedno s drugim obaveštajnim službama - ima široka ovlaštenja za obavljanje raznih vrsta špijunskih aktivnosti u Kini i inostranstvu, za praćenje i istraživanje stranih i domaćih pojedinaca i institucija i može ih narediti za angažovanje ili podupiranje obaveštajne aktivnosti.

Također je ovlašten administrativno pritvarati one koji ometaju ili objavljuju informacije o obavještajnom radu u trajanju do 15 dana. *Qiu Jin* je, kako je već navedeno, otkriven kao zamjenik špijunskog šefa ministarstva državne bezbednosti kada je pratio tadašnjeg šefa policije u *Chongqing* *Wang Lijuna* u Peking 2012. godine.

Prema kineskom Zakonu o krivičnom postupku, MSS ima isto ovlaštenje da uhapsi ili pritvara ljude kao i redovnu policiju za zločine koji uključuju nacionalnu bezbednost.

Zakon o državnoj bezbednosti Narodne Republike Kine

Član 4:

Svaka organizacija i pojedinac čije ponašanje šteti državnoj bezbednosti NRK-a mora se rešavati pravnim sredstvima.

Činjenice nanošenja štete državnoj bezbednosti NRK-a koje se spominju u ovom zakonu su one koje provode organizacije, grupe i pojedinci izvan teritorije, ili ih podstiču i finansiraju, ali ih provode drugi; kao i one koje sprovode organizacije i pojedinci unutar teritorije u dogovoru sa organizacijama, grupama i pojedincima izvan teritorije:

1. U planu da potkopa vladu, raskomadati državu i zbaciti socijalistički sistem;
2. da učestvuju u organizaciji za špijunažu ili da prihvate misiju koju dodeljuje organizacija za špijunažu ili njeni agenti;
3. krađe, tajno prikupljanje, kupovanje i nelegalno davanje državne tajne neprijatelju;
4. Podsticanje, nagovaranje i podmićivanje državnog osoblja da se bune; i
5. Angažovanje u drugim diverzantskim aktivnostima protiv državne bezbednosti.

Član 23:

Kada akti ugrožavanja nacionalne bezbednosti PRC-a vrše organizacije, grupe ili pojedinci van teritorije ili ih podstiču i finansiraju, ali ih provode drugi, ili ih provode organizacije i pojedinci na teritoriji u dogovoru sa organizacijama, grupama i pojedincima van teritorije, što predstavlja krivično delo, ona će se istraživati zbog svoje krivične odgovornosti u skladu sa zakonom.

Detaljna pravila za implementaciju Zakona o državnoj bezbednosti Narodne Republike Kine

Član 7:

Dogovorene aktivnosti ugrožavanja državne bezbednosti iz člana 4. Zakona o državnoj bezbednosti odnose se na sljedeće aktivnosti koje provode institucije ili pojedinci u zemlji:

1. Isertavanje ili obavljanje aktivnosti za ugrožavanje državne bezbednosti zajedno sa organizacijama, institucijama ili pojedincima van zemlje;
2. Prihvatanje finansijske podrške organizacija, ustanova ili pojedinaca izvan zemlje, ili to radi na njihovom podsticanju, za obavljanje aktivnosti koje ugrožavaju državnu bezbednost; i
3. Uspostavljanje veza sa organizacijama, institucijama ili pojedincima izvan zemlje, te dobijanje njihove podrške i pomoći za obavljanje aktivnosti koje ugrožavaju državnu bezbednost.

Član 8:

Sljedeće aktivnosti su *druge sabotazne aktivnosti koje ugrožavaju državnu bezbednost* iz člana 4. Zakona o državnoj bezbednosti:

1. Organizovanje, planiranje ili sprovođenje terorističkih aktivnosti koje ugrožavaju državnu bezbednost;
2. Izrada ili izobličavanje činjenica, objavljivanje ili širenje pisanih ili usmenih govora, ili proizvodnja ili propagiranje audio i video proizvoda koji ugrožavaju državnu bezbednost;
3. Sprovođenje aktivnosti koje ugrožavaju državnu bezbednost kroz osnivanje društvenih organizacija ili poslovnih institucija;
4. Koristi religiju za obavljanje aktivnosti koje ugrožavaju državnu bezbednost;

5. ugrožavanje državne bezbednosti kroz stvaranje nacionalnih sporova ili podsticanje nacionalnog razdora; i

6. Aktivnosti pojedinaca izvan zemlje koji zanemaruju odvracanje i susreću se sa osobama u zemlji koje su ugrozile državnu bezbednost ili koje su ozbiljno osumnjičene za ugrožavanje državne bezbednosti.

Reference

21. Wang, Chang (2013). *Inside China's legal system*. Madson, Nathan H.,. Oxford, UK: Chandos Publishing. pp. 56–7. ISBN 0857094610. OCLC 878805962 i <https://catalogue.nla.gov.au/Record/6455075>
22. <http://www.nyulawglobal.org/globalex/China.htm>
23. Jerome A. Cohen, (1982). "Chinese Criminal Code Symposium, Foreword-China's Criminal Codes", 1982 72(1) Journal of Criminal Law and Criminology, 135 at: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6291&context=jclc>
24. China Law Translate, ""It's a crime, I tell ya: Major Changes in China's Criminal Law Amendment 9" at: <http://chinalawtranslate.com/its-a-crime-i-tell-ya-major-changes-in-chinas-criminal-law-ammendment-9/?lang=en#AoRI7xsVbDJo6VqV.99>
25. Sarah Biddulph, (2015). "Punishments in the Post Re-Education Through Labour World: Questions About Minor Crime in China" University of Melbourne Legal Studies Research Paper (No. 79) at https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2664864
26. Jianfu Chen, (2013). "Criminal Law and Criminal Procedure Law in the People's Republic of China" at <https://books.google.com/books?id=PIStoNNKha0C&lpg=PP7&dq=jianfu%20chen%20criminal%20law%20and%20procedure&pg=PP7#v=onepage&q=jianfu%20chen%20criminal%20law%20and%20procedure&f=false>
27. Ling Li, (2016). "The Chinese Communist Party and People's Courts: Judicial Dependence in China" 64(1) American Journal of Comparative Law, at 28 at https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2551014

28. Huang Jingjing, (2015). [Intellectual clarity](#) *The Global Times*
29. People's Daily Online. ["China has more than 143,000 lawyers"](#)
30. Edward Wong, (2012). ["Chinese Lawyers Chafe at New Oath to Communist Party"](#). *The New York Times*. Retrieved March 23, 2012.

AKTIVNOSTI SAD I KINE U BORBI ZA TEHNOLOŠKU PREDNOST

Ivan Borojev

Apstrakt

Konferencija o jačanju obavještajnog rada održana od 3-18 septembra 1996. godine u Ksishan-u komandnom centru Ministarstva za državnu bezbjednost i Odjeljenja Generalštaba. Chi Haotian je objavio izvještaj pod nazivom "Jačanje obavještajnog rada u novom međunarodnom okruženju radi služenja uzroka socijalističke izgradnje". U izvještaju je naglašena potreba da se ojačaju sljedeća četiri aspekta obavještajnog rada:

Moraju se uložiti naponi da se ojača razumijevanje posebne prirode i uloge obavještajnog rada, kao i potrebu bliske veze između jačanja obavještajnog rada s jedne strane i četiri modernizacije domovine, ponovnog ujedinjenja domovine i protivljenje hegemoniji i politici moći s druge strane.

Sjedinjene Države i Zapad su sve vrijeme bili uključeni u infiltraciju, intervenciju, sabotažu i prikupljanje obavještajnih podataka protiv Kine na političkom, ekonomskom, vojnom i ideološkom frontu. Odgovor mora ojačati borbu protiv njihove infiltracije, intervencije, sabotaže i prikupljanja obavještajnih podataka.

Konsolidacija obavještajnih službi i obuka nove generacije obavještajnih službenika koji su politički pouzdani, pošteni i fer na svoj način, sposobni da savladaju profesionalne veštine, umjetnost borbe i napredne tehnologije.

Jačanje rada organizacije obavještajnih službi u dvije međunarodne industrijske, komercijalne i finansijske luke-Hong Kong i Makao. Iako se čini da su četiri aspekta koja je Chi Haotian istakao kao odbrambene mjere, su u stvari i defanzivne i ofanzivne.

Ključne riječi: modernizacija domovine, ujedinjenje domovine, odbrambene mjere, napredne IT.

US AND CHINA ACTIVITIES IN THE FIGHT FOR TECHNOLOGICAL ADVANTAGE

Ivan Borojev

Abstract

Intelligence Strengthening Conference held from 3-18 September 1996 at the Ksishan Command Center of the Ministry of Homeland Security and the General Staff Division. Chi Haotian published a report entitled "Strengthening Intelligence in a New International Environment to Serve the Causes of Socialist Construction." The report emphasized the need to strengthen the following four aspects of intelligence work:

Efforts must be made to strengthen the understanding of the specific nature and role of intelligence, as well as understanding the close link between strengthening intelligence on the one hand and the four modernization of the homeland, reunification of the homeland and opposition to hegemony and power politics on the other.

The United States and the West have been involved in infiltration, intervention, sabotage and intelligence gathering against China on the political, economic, military and ideological front. The answer must strengthen the fight against their infiltration, intervention, sabotage and intelligence gathering.

Consolidation of intelligence services and training of the next generation of intelligence officers who are politically reliable, honest and fair in their own way, able to master professional skills, the art of combat and advanced technology.

Strengthening the work of the intelligence organization in two international industrial, commercial and financial ports - Hong Kong and Macau.

While there appear to be four aspects highlighted by Chi Haotian as defensive measures, they are in fact both defensive and offensive.

Keywords: homeland modernization, homeland unification, defense measures, advanced IT

Uvod

Kineska špijunska agencija je bila prilično nisko profilisana u zapadnim političkim krugovima, pokazalo sa da je to možda bilo malo brzopleto. Ministarstvo državne bezbjednosti ili MSS je posljednjih nekoliko godina naglo isplivala na javnu svjetsku scenu. Američko ministarstvo pravosuđa je za to vrijeme podiglo optužnice protiv dvojice kineskih hakera za krađu komercijalnih tajni i tehnologija iz desetak zemalja, obojica su rekli da su djelovali u ime špijunske agencije.

Sve se dešava nakon tajne operacije u oktobru 2018. god. kada je visoki funkcioner ministarstva MSS *Xu Yanjun*, izručen u SAD nakon što je bio *namamljen* i uhapšen u Belgiji, *Xu* je optužen da pokušava ukrasti poslovne tajne od više vazduhoplovnih kompanija u SAD-u.

Agencija je takođe objavila naslove štampe iz Kine, nakon kojih su Kinezi uhapsili dvojicu Kanadana zbog sumnje da su "ugrozili nacionalnu bezbjednost" navodno ranije prije nekoliko mjeseci. Ovaj potez se smatra odmazdom za kanadsko hapšenje šefa financija Huaweija *Sabrina Meng Wanzhou* na zahtjev SAD-a. *Huawei* prekida *šarmantne* odnose sa Kanadom i SAD-om kao pritisak nastao nakon hapšenja finansijskog direktora.

Obavještajne agencije su po prirodi tajne, ali čini se da kineski MSS djeluje pod većom tajnosti od većine, za razliku od CIA-e ili MI6, nema službenu web-stranicu, niti bilo kakve kontakte na javnoj listi ili pi-arove ili žene. Ne zna se mnogo o kineskoj špijunskoj operaciji, ali to je sve što javnost i mnoge vlade znaju.

Ko je šef špijunske agencije Kine?

MSS od novembra 2016. god. predvodi *Chen Wenqing*, koji je proveo dve decenije u snagama bezbjednosti u svojoj rodnoj pokrajini *Sichuan*. Prije nego što se pridružio obavještajnoj agenciji 2015. godine, Chen je bio zamjenik bivšeg *cara* za borbu protiv korupcije *Wang Qishana* u nadzornom tijelu komunističke partije više od dvije godine.

Iako se imena zamjenika ministara špijunske agencije obično ne otkrivaju, jedan od njih sada osramoćeni *Ma Jian*-identifikovan je za njegove veze s *Guo Wenguiem*, istaknutim bjeguncem koji živi u SAD-u. *Ma Jian* je identifikovan kao zamjenik ministra. Identitet još jednog zamjenika šefa špijuna, *Qiu Jina*, otkriven je kada je otpratio šefa policije *Chongqinga Wang Lijuna* u Peking. Wang se početkom 2012. god. našao u američkom konzulatu u obližnjem *Chengduu* kada se njegov odnos s tadašnjim šefom stranke *Chongqinga Bo Xilaiom* postao, može se reći *kiseo*.

Kolika je njihova moć?

Prema Nacionalnom zakonu o obavještajnoj djelatnosti koji je donesen 2017. godine, MSS-zajedno s drugim obavještajnim službama-ima široka ovlaštenja za obavljanje različitih vrsta obavještajnih aktivnosti u Kini i inostranstvu, za praćenje i istraživanje stranih i domaćih pojedinaca i institucija i može im narediti za angažovanje ili podupiranje obavještajne aktivnosti.

Takođe je ovlašten administrativno pritvarati one koji ometaju ili objavljuju informacije o obavještajnom radu u trajanju do 15 dana. *Qiu Jin* je, kako je već navedeno, otkriven kao zamjenik špijunskog šefa ministarstva državne sigurnosti kada je pratio tadašnjeg šefa policije u *Chongqingu Wang Lijuna* u Peking 2012. godine.

Prema kineskom Zakonu o krivičnom postupku, MSS ima isto ovlaštenje da uhapsi ili pritvara ljude kao i redovna policija za zločine koji uključuju nacionalnu bezbjednost.

Ugrožavanje nacionalne bezbjednosti?

Dvojica Kanađana-bivši diplomat *Michael Kovrig* i preduzetnik *Michael Spavor*, bili su zarobljeni od strane MSS-a zbog navodnog "ugrožavanja nacionalne bezbjednosti".

U Kini je optužnica vrlo široko definisana i često se koristi za ciljanje političkih disidenata i zagovornika ljudskih prava. *Huawei-jev Meng Wanzhou* duguje 2,2 miliona dolara garancije sudu za te Kanađane.

Nedavno je *Sheng Hong*, (*Sheng Hong* je rođen u Pekingu u prosincu 1954. godine. Izvršni je direktor Ekonomskog istraživačkog instituta Unirule u Pekingu i profesor Centra za ekonomska istraživanja Univerziteta Shandong. Reprezentativni rad "Podjela i transakcija"), je trebao da prisustvuje seminaru na Univerzitetu Harvard, ali na osnovu rastućih tenzija Kina-SAD je zaključeno da bi "ugrozio nacionalnu bezbjednost" SAD.

2016. godine švedski funkcioner nevladine organizacije *Peter Dahlin* pritvoren je više od tri nedelje od strane MSS-a u Kini, po istoj optužnici. Deportovan je nakon što je bio prisiljen da priznanje objavi na "državnoj televiziji". Možemo zaključiti da su kinezi strpljivo čekali priliku da uzvrate Kanadi povodom hapšenja finansijske direktorice *Huawey*, koja je ujedno i ćerka vlasnika kineske strateške kompanije.

Obavještajni rat između Kine i Sjedinjenih Država

"Što se više povećava geoekonomski kontrast između Sjedinjenih Država i Kine, Kina će u Sjedinjenim Državama preduzeti intruzivnije akcije, kao i "oštre" kontraobavještajne operacije.

Ekonomska i obavještajna napetost između Sjedinjenih Država i Kine trenutno je na vrhuncu ravnom onom nakon završetka Hladnog rata. Međutim, u to vrijeme tokom te faze Kina je preduzela mjere i protiv Sovjetskog Saveza, otvarajući se Sjedinjenim Državama "ping-pong diplomatijom" početkom 1970-ih, kao i svoju prešutnu podršku *Kissinger*-ovom rješavanju svih napetosti između SAD i zemalja jugoistočne Azije.

U to vrijeme Kina je htjela pomoći Sjedinjenim Državama da se pozicioniraju-u Aziji, jer je njen istorijski "sjeverni neprijatelj", tada bila Rusija. U svojoj "Teoriji triju svjetova", *Mao Zedong* (Mao ce tung) je Rusiju smjestio zajedno sa Sjedinjenim Državama u "Prvi svijet", kao obe imperijalističke sile, dok je Kinu smatrao trenutnim i budućim vođom cijelog Trećeg svijeta koji se bori protiv "metropola" Prvog svijeta. Navedeni projekt se

prema pojedinim analitičarima se ni danas nije promijenio, samo se promijenila verbalna komunikacija i metodologija.

Prema ocjeni Vačingtona, kada je bilateralna napetost između Sjedinjenih Država i Narodne Republike Kine na najvišoj razini, razlog za ovaj novi kinesko-američki scenarij je jednostavan. Kina želi postići globalnu geopolitičku hegemoniju, dok Sjedinjene Države na čelu s predsjednikom *Donald-om Trump-om* žele obnoviti svoju novu privrednu i financijsku hegemoniju, a time i pribjegavati protekcionističkim praksama. Praksa koju su čak i stari liberalni priručnici ekonomske nauke smatrali zakonitim kada je potrebno "zaštititi" industriju, SAD.

Tiha i strpljiva ekspanzija Kine

Kina sada ima politički i ekonomski uticaj u većem dijelu Afrike, kontinentu u kojem je američka vlast gotovo isključivo povezana sa američkim zapovjedništvom za Afriku, koje ima sjedište u kasarni Kelley u Stuttgartu. Europa se, naravno, ne pita ni za što. Pogotovo što, Kina posluje u Iranu i Rusiji, sa obzirom na to da je Rusija uključila u svoj projekt *Belt and Road* prema Europi i Mediteranu, uprkos projektu euroazijskog saveza ruskog porijekla i, stoga djeluje kao hegemonistička snaga u Srednjoj Europi i Aziji.

Prema procjenama *main-stream* media ona to čini tako što djeluje na strategiju koja je prvo ekonomska, ali takođe prije svega i politička: periferije svijeta protiv metropola, tj. *Maoove* stare "političke linije". Vašington se umjesto toga prebacuje sa geoekonomije na stvarnu globalnu strategiju, a Kina neće imati nikakvih poteškoća u prelasku sa opšteg prijateljskog stava prema Sjedinjenim Državama na daleko nepovoljniji režim. Ali kada su njezini primarni interesi napadnuti djelovanjem SAD-a, Vašington je mišljenja da Kina nikada neće učiniti prvi korak.

Trideset šest *stratagama* (*stratədʒəm*)-plan ili schema, posebno onaj koji se koristi za nadmudrivanje protivnika u postizanju cilja, kineske tajne ratne umjetnosti su jasne u tom pogledu: "Pazi na požare koji izvire iz rijeke" i "Sakrij nož iza osmijeha". Ako bolje analizirajmo što se dogodilo u aktuelnom "špijunskom ratu" između Sjedinjenih Država i Kine, zaključak je da se za zadnjih deset godina američka špijunska mreža u Kini ozbiljno urušila, ako ne i zbrisana. To se dogodilo američkim obavještajnim službama i u drugim državama. Pojavljuju se analize pojedinih analitičara, da se SAD, oslanja na analize najbližih saveznika kao MI6, koje se odnose prije svega na područje Bliskog istoka, Balkana, čak i Rusije.

Navodno, ranjivost američke mreže proizlazi iz činjenice da je Kina dugo "prodirala" u mrežu koju su koristili operativci i doušnici prisutni u Kini. Kina tvrdi da je to dovelo do

"eliminacije" 30 lokalnih građana koji su radili za Sjedinjene Države i zatvaranja nepoznatog broja drugih.

Kineska protivobavještajna operacija započela je 2010. godine, kada je otkriven šifrirani vatrozid (*firewall*) američkih operativaca u Kini. Očito, gotovo je beskorisno dodavati da je "sophisticirani" IT vatrozid koji koristi CIA sada u rukama Kine i analitičari njegovih obavještajnih službi će ga koristiti i implementirati još lakše. Program koji je otkrila Kina morao je biti korišten na takav način da se povezuju sa glavnim IT mrežama CIA-e, a ne da ih prate. Međutim, i bez upada u direktnu mrežu CIA-e, šifrovani sistem bi se takođe mogao povezati s njegovom primarnom *mrežnom* mrežom, i Kina bi ih mogla slušati ili čitati tiho i lako.

Izvjesno da sve obavještajne službe svih zemalja mogu koristiti internet, ali je jednako za sve sigurno da je bezbjednost komunikacija barem glavni cilj, zajedno s kvalitetom i dubinom obavještajnih podataka i analiza koje se izvještavaju "centralnim" jedinicama." Što je *web* sve složeniji, to je lakše izvršiti upad. Ovaj zakon nikada nije odbijen činjenicama. Što je to složenije, lakše je manipulirati ili prodrjeti u *web*.

Stručnjaci nam kažu da je stopa složenosti *weba* povećana za sedam opasnosti u koje se može izvršiti upad. Na svakom dodatnom stepenu strukturne složenosti postoji sedmostruki multiplikator za moguće "gap-ove". Zato bi u mnogim slučajevima bilo dobro primijeniti stare mašinske sisteme koji su stvorili istoriju moderne inteligencije. Kina to i dalje radi. Moguće je međutim, da pravi problem leži u činjenici da Sjedinjene Američke Države i dalje vjeruju da je Kina zemlja koja sa određenim poteškoćama nastoji slijediti razvojni tok anglosaksonske zajednice. To svakako nije slučaj: Kina već dugo nije "druga klasa" nacije ili, kako kažu neki američki analitičari: zemlja *Trećeg svijeta koja je prerasla u previše*.

Sjedinjene Države će uskoro da shvate da je Kina sigurno druga vojna i ekonomska sila na svijetu i da sigurno može saradivati sa Sjedinjenim Državama, ali diktira barem neke bitne uslove. Nijedan kineski donositelj odluka ne razmišlja o "tajnom ratu" protiv Sjedinjenih Država, kako misle amerikanci. Stranke SAD i država trenutno razmišljaju o drugim "neprijateljima" i drugim regijama. Međutim, nikada ne smije zaboraviti ogromna moć ograničenja, uvjeravanja i pregovaranja od strane Kine.

Mit o slobodnom tržištu uticao je na cijeli sustav onoga što, u obavještajnoj zajednici svake moderne zemlje, treba biti osovina svih većih operacija, odnosno uticaja. Više od stotinu "Konfucijeovih instituta" osnovano je na američkim univerzitetima, a veliki kineski kapital prisutan je u mnogim najvažnijim američkim kompanijama za zabavu, kao što su *Legendary Group, AMC Theatres, STX Entertainment, Studio 8 i Global Road*

Entertainment, kao i u mnogim drugim manjim kompanijama. Da ne spominjemo kineske investicije u drugim sektorima i američkim vrijednosnim papirima iz trezora SAD.

Kina je ulaganjem kapitala u napredne tehnološke kompanije, postala praktično kompanjon, te je uspjevala u većini slučajeva da zaobiđe zabranu izvoznih dozvola SAD za Kinu, uz prepravke izvoznih listova u dijelu da se proizvod neće koristiti u vojne svrhe, već u komercijalne. Smanjujući brojke na izvoznicama potrebne radne energije za visoko tehnološki proizvod koje bi prelazile dozvoljenu veličinu, su zaobilzili stroga pravila. U suprotnom slučaju bi se vidjelo da se može koristiti u vojne svrhe. SAD su se trudile da sačuva osjetljivu tehnologiju koja bi ojačala vojnu moć glavnih suparnika.

Američki glavni menadžeri i producenti očito prodaju mnogo u Kini, ali je Kina ušla u njihov sistem novcem, ne samo pomenutim šifriranim vatrozidima (*firewall-om*). Kina je snažno zainteresovana za američke operacije na svom teritoriju, ali kineski čelnici su sigurno u ove aktivnosti SAD uvezali trgovačke ratove koje je započeo predsjednik *Trump* i njihove kontraobavještajne aktivnosti.

Ovo je još jedan razlog za prekid korektnih odnosa, do onih da obe strane ne startaju na prvu. Što se više povećava geoekonomski kontrast između Sjedinjenih Država i Kine, Kina će u SAD-u preduzeti snažnije akcije (poput onih mnogih kineskih studenata na sjevernoameričkim univerzitetima koji špijuniraju svoju zemlju porijekla), kao i "oštre" kontraobavještajne operacije. Ono, da neki lideri Centralne obavještajne agencije SAD-a strahuju djelomično je tačno: Kina je sad u fazi Hladnog rata sa Sjedinjenim Državama kako bi je na kraju izbacila iz društva imperijalne globalne sile.

Malo je vjerovatno, da kineski čelnici misle da mogu oslabiti američku moć u kratkom vremenskom periodu: nema *blitzkrieg-a* tj. munjevitog rata koji može odlučiti, u kratkom nizu sukoba, čak i u prigušenom svijetu inteligencije (obavještajnom ratu) ili u malo bučnijem svijetu elektronskog rata, u kojem Kina definitivno pobjeđuje. To bi bilo nesmotreno. SAD ne znaju da Kinezi uopšte nisu toliko ljuti jer su tradicionalno strpljivi i metodični. Očito je da obe strane moraju dobro razumjeti da velike sile-ako moraju nestati, to čine kroz vijekove, uvijek mnogo sporije nego što su porasle u *dobrim sretnim vremenima*. Naravno, čak se i tradicije računaju u svijetu inteligencije (obavještajne službe).

Sjedinjene Države su područje tehnologije, u kojem Amerikanac, dobar Amerikanac, (a ne ružan Amerikanac poput onog koji je opisao britanski pisac i bivši obavještajac iz II sv. rata, *Graham Greene*, koji je nazvao svoj roman *The Quiet American*), slijepo vjeruje. Ružne i dobre su vjerovatno obe strane istog novčića. Tradicija kineske

obavještajne službe je takođe izvrsna u tehnologiji, ali ne zaboravlja drevna pravila moći i rata shodno hiljadugodišnjoj kulturi.

Kada su neke prebejgle osobe iz KGB-a poslane u neke američke vojne akademije, bili su iznenađeni što u knjižarama ne postoje klasici istočnjačkih ratnih misli i strategija kao što su: *Trideset šest stratagema*, *Liezi*, kao i vojna rasprava Sun Zu-a o *Umijeću ratovanja*. Previše je tehnologije u Sjedinjenim Državama, a ponekad i određenih sklonosti konceptualnom hiper-pojednostavljenju naspram premalo američke historije i znanja o strukturi stvarne moći koja je, kada je doista moćna tajna.

Kina ne zaostaje u području tehnologije. Trebamo se prisjetiti hakiranja više od 30 kompanija među najvažnijim u Americi, uključujući *Apple* i *Amazon*, sa modifikovanim čipom. Silikonska dolina je sada puna špijuna koji rade za kinesku vladu zbog novca ili drugih razloga. Prema mišljenju mnogih oficira Oružanih snaga, sve američke vojne mreže su u opasnosti.

CIA je takođe uspješno provela neke operacije na kineskom teritoriju, ponekad prisiljavajući Kineze da se odreknu svojih elektronskih tehnika špijunaže, a takođe koriste kineske obavještajne agente. Šta mogu učiniti da zaustave, uspore i stave u prihvatljivu poziciju "sigurnost i poslovanje kao i obično" umjesto ove krizu između Kine i Sjedinjenih Država, koja je, osim trgovačkih ratova, još uvijek samo rat između obavještajnih službi? Prvo rješenje moglo biti bi opsežna i univerzalna obostrana zaštita, koju treba postići i potpisati što je prije moguće, radi zaštite osjetljivog intelektualnog vlasništva.

Trenutno se trgovinske tajne i patenti stiču ne sa starim obrnutim inženjeringom, već sa pokretanjem IT napada na kompanije, pa čak i na advokatske kompanije koje rade na propisima i zaštite. Iako je, kao što je poznato, Kina sada globalni proizvođač softvera, bilo bi racionalno da se čak i Kina prilagodi novoj, strožoj i sigurnijoj međunarodnoj regulaciji IP-a i mreža.

Može se dogovoriti i međunarodni sporazum o web adresama i mrežnoj bezbjednosti koji mogu organizovati velike kompanije koje djeluju u tom sektoru, a koje su sve zainteresovane za postizanje višeg nivoa bezbjednosti. Zakon o tajnosti izuma iz SAD-a datira iz 1951. i prestar je za tehnologije koje bi trebalo štititi. Tim više on nije dio lanca obavještajnih službi SAD-a. Američke velike kompanije se sve više oslanjaju na međunarodne zakone za zaštitu industrijskih podataka, često izlazeći iz sjevernoameričkog pravosudnog sistema. Ovo je još jedan "gap" koji Sjedinjene Države moraju ispuniti što je prije moguće. Sada i američka vojska može kontrolisati patente, čak i kada su u potpunosti razvijeni u civilnoj sferi. To je dobra stvar, ali zakon je jedna stvar, a kontraobavještajni posao je druga.

Međutim, web je bio i uvijek će biti široko rasprostranjen: Google, pogotovo, koristi oko 70% svih internetskih operatora u svijetu i nikada nije skrivao želju da američki patentni sustav bude "slab" što je više moguće. Google sam želi prodati poslovne tajne po niskoj cijeni i možda brzo i zadržati svoje tajne. Klasični slučaj paradoksa stvorenog tehnologijom koja ne nalazi pravnu mrežu pogodnu za regulaciju. Google-ovo ponašanje i pored toga što su Google i Vašington potpisali nedavno stratešku saradnju čime je Google dopunio svoj budžet sa nekoliko milijardi dolara nije promjenjeno.

Kina se pridržava svih međunarodnih propisa o intelektualnom vlasništvu, ali i u Kini, upravo složenost i neizbježna arhaična priroda pravila u poređenju sa brzinom tehnologije koja je nametnula spomenutu "široku mrežu" za zaštitu patenata Kine. Zato je potrebna tehničko-pravna i bilateralna konferencija između Kine i Sjedinjenih Država, sa ciljem regulisanja specifičnih potreba zaštite osjetljivih podataka.

Internetska korporacija za dodjeljivanje imena i brojeva (ICANN), kalifornijska organizacija koja je od strane američke vlade dobila internetski "izvorni kod", još uvijek je uključena u kalifornijski zakon, iako je izvorni kod sada tajna, a bivši predsjednik Obama odlučio je da sa njim ne upravlja samo ICANN. Zato je ICANN još uvijek struktura koja je odgovorna samo za "otvaranje" mreže, kao i za širenje i "transparentnost". Web, međutim, ali nedostaje struktura koja kontroliše bezbjednost podataka, pouzdanost i efikasnost.

Za svaku "transparentnost", slijedi pravilo bezbjednosti i kontrole. Ako sistem zaštite intelektualnog vlasništva ne uspije, cijeli savremeni svijet neće uspjeti. Stoga bismo mogli razmisliti o osnivanju agencije, uz podrškom velikih sila, agencijom koja može ukloniti ili izvijestiti o poslovnim i državnim tajnama u realnom vremenu o svim mrežama.

Transfer tehnologija i Kineski studenti

U avgustu 2015. godine, student elektrotehnike u Čikagu je poslao e-mail na kineskom pod nazivom "Srednjoročna test pitanja". Više od dvije godine kasnije, e-mail će se pojaviti u istrazi FBI-a u južnom okrugu Ohaja, u kojoj je bio osumnjičeni kineski obavještajac, za koji vlasti vjeruju da pokušava nabaviti tehničke informacije od proizvođača.

Identifikovali su pisca e-maila kao *Ji Chaokun*, kineski student koji će se prijaviti u rezervni sastav vojske SAD-a. Njegova e-mail adresa, kažu, nije imala nikakve veze sa ispitima.

Umjesto toga, po uputstvima visokog zvaničnika kineske obavještajne službe, Di je navodno priložio pozadinske izvještaje o osam pojedinaca sa sjedištem u SAD-u, koje je Peking mogao usmjeriti na potencijalne regrutacije kao špijune, prema federalnoj krivičnoj prijavi.

Osam-naturalizovanih američkih državljana porijeklom iz Tajvana ili Kine, radilo je u nauci i tehnologiji. Sedam je radilo za, ili su nedavno penzionisani od američkih vojnih izvođača. U tužbi se navodi da su svi oni shvaćeni kao bogati ciljevi za novi oblik špijunaže koju je Kina agresivno pokušavala osvojiti tihi rat protiv SAD zbog informacija i globalnog uticaja.

Ako se vratimo na kineskog muškarca Đi-a u SAD zbog navodnog ponašanja "kao ilegalnog agenta" Kine, je uhapšen u septembru prošle godine i optužen za "nelegalno djelovanje" u pravcu "visokog obavještajnog oficira" pokrajinskog odjeljenja Ministarstva državne bezbjednosti, vodeće kineske agencije za špijunažu u to vrijeme.

On je formalno optužen od strane velike porote te se pojavio na federalnom sudu u Čikagu i izjasnio se da nije kriv, prema riječima *Josepha Fitzpatricka*, glasnogovornika američkog tužilaštva u Čikagu. On će do pojave pred sudom ostati u pritvoru, rekao je *Fitzpatrick*.

Iako *Ji* nije osuđen, okolnosti koje su izložene u njegovom slučaju pokazuju kako Kina sve češće koristi ljude iz svih društvenih slojeva, kažu sadašnji i bivši američki obavještajci.

Peking se oslanja na kineske naučnike, poslovne ljude i studente kao što je *Ji* - jedan od otprilike 350.000 ljudi iz Kine koji svake godine studiraju u SAD, da bi dobili pristup svemu i svačemu na američkim univerzitetima i kompanijama koje su od interesa za Peking. sadašnje i bivše američke obavještajne službenike, zakonodavce i nekoliko stručnjaka.

Sama veličina kineske studentske populacije na američkim univerzitetima predstavlja veliki izazov za policijske i obavještajne agencije zadužene za uspostavljanje neophodne ravnoteže između zaštite američkog otvorenog akademskog okruženja i ublažavanja rizika za nacionalnu bezbjednost. Iako ostaje nejasno koliko je ovih studenata na radaru zakona, sadašnji i bivši obavještajci su izjavili da su svi na neki način vezani za kinesku vladu, čak i ako velika većina nije poslana u SAD špijunirati.

To je dio upornog, agresivnog kineskog napora da se potkopaju američke industrije, ukradu američke tajne i na kraju smanji američki uticaj u svijetu kako bi Peking mogao da unaprijedi svoj program, rekli su američki zvaničnici, analitičari i stručnjaci.

Direktor CIA-e *Gina Haspel* upozorila je prošle godine da Kina namjerava "smanjiti američki uticaj kako bi unaprijedila svoje ciljeve".

Kineski navodni pristup špijunaži preuzima dodatnu hitnost kao veze između Pekinga i Vašingtona zbog trgovinskih razlika, kibernetičkih napada i neslaganja oko vojnog uticaja u Aziji.

Ocjena neimenovanog CIA zvaničnika glasi: Kina želi da zamjeni SAD kao svjetsku supersilu te ocjenjuje da će kineske obavještajne službe iskoristiti otvorenost američkog

društva, posebno akademske zajednice i naučne zajednice, koristeći različite načine, navodi se u obaveštajnom izveštaju.

Problem je sa kineskom vladom, a ne sa samim studentima, rekao je jedan američki zvaničnik, dodajući da pitanje kontraobaveštajne službe obezbeđuje da ti pojedinci dolaze u SAD u legitimne svrhe i to na način kojim se izbjegavaju stereotipi. "Želimo da budemo u mogućnosti da iskoristimo taj bazen talenata i da ih ne izgubimo u Kini", rekao je zvaničnik.

"Ne postoji poređenje sa širinom i obimom kineske pretnje sa kojom se Amerika danas suočava, jer aktivno nastoje da zamjene SAD na globalnom nivou," izjavio je republikanski senator *Marco Rubio* sa Floride, ukazujući da su Rusija i Kina preduzele slične pristupe dolazi do netradicionalne špijunaže.

Više od jedne decenije, američki zvaničnici za sprovođenje zakona i obaveštajne službe podigli su unutrašnju zabrinutost zbog toga što američki univerziteti postaju meki ciljevi za strane obaveštajne službe koje koriste studente i osoblje za pristup novim tehnologijama, tvrde višestruki bivši američki zvaničnici.

Međutim, posljednjih mjeseci, visoki zvaničnici izrazili su obnovljeni osjećaj hitnosti u rješavanju tog pitanja i nastojali su povećati javnu svijest naglašavajući prijetnju tokom svjedočenja Kongresa i govoreći na raznim forumima o bezbjednosti.

Dok američki zvaničnici naglašavaju da vjeruju da je velika većina kineskih studenata ovde iz legitimnih razloga, oni su takođe jasno stavili do znanja da se Trump-ova administracija i dalje bori sa kontraobavještajnim problemima koje predstavljaju strani agenti koji žele da iskoriste ranjivosti u akademskim institucijama.

Umjesto da obučeni špijuni pokušaju da se infiltriraju u američke univerzitete i poslovne subjekte, kineske obaveštajne službe strateški koriste članove svoje studentske populacije da djeluju kao "agenti za pristup" ili "tajni uticaj", kaže *Joe Augustin*, bivši oficir CIA-e koji iz prve ruke pozna aktivnosti Kineskih studenata iz njegovog vremena u agenciji.

Stvaranje ovog stepena razdvajanja omogućava kineskoj vladi da održi određeno poricanje ako operacija postane izložena, rekao je Augustin.

"Svake godine ovde dozvoljavamo dolazak 350.000 kineskih studenata", rekao je *Villiam Evanina*, direktor Nacionalnog centra za kontraobaveštajne poslove i bezbjednost, tokom aprila prošle godine na konferenciji u Aspen Institutu. "To je mnogo. Imamo veoma liberalnu viznu politiku za njih. Devedeset devet posto devet odsto studenata je ovdje legitimno i radi izvrsna istraživanja i pomaže globalnu ekonomiju. Ali to je alat koji kineska vlada koristi za olakšati nečastne aktivnosti ovdje u SAD. "

Kineski studenti sada predstavljaju najveće strano studentsko tijelo u SAD-u, prema podacima Instituta za međunarodno obrazovanje. Zvaničnici američke obavještajne službe

primijetili su stalni porast broja kineskih studenata koji svake godine ulaze u zemlju i svjesni su izazova povezanih s tim trendom. Zajedno sa sajber-intrusionom (detektovanje sajber napada) i strateškim ulaganjem u američke kompanije, visoki američki obavještajci su nedavno izjavili da Kina ulazi u svoju mrežu studenata kako bi smanjila vrijeme potrebno za sticanje određenih sposobnosti.

SAD i Kina su se odlučile na međusobnu akciju kako se tenzije povećavaju

"U svijetu u kome je tehnologija dostupna, gde mi obučavamo njihove naučnike i inženjere, a njihovi naučnici i inženjeri su već bili dobri sami po sebi, mi samo činimo da oni ne moraju da rade za istu količinu vremena da bi dobili mogućnosti koji će nas nadmetati ili testirati“, rekao je visoki zvaničnik u kancelariji direktora Nacionalne obavještajne službe, *Dan Coats*.

Kineska vlada je snažno odbacila te optužbe, tvrdeći da su ukorenjene u rasizmu i markartizmu. Kineski državni mediji su istakli nekoliko slučajeva visokog profila pogrešno optuženih kinesko-američkih naučnika kako bi poduprli vladine tvrdnje da su američke zabrinutosti u velikoj mjeri precjenjene.

"Takve izjave su potpuno neistinite i praćene skrivenim motivima. Razmene između ljudi čine osnovu za promovisanje kinesko-američke saradnje u svim oblastima, što je u zajedničkom interesu oba naroda", kazalo je kinesko ministarstvo vanjskih poslova."

"Nadamo se da će relevantne agencije i ljudi u SAD-u ispravno promatrati i aktivno promovisati međusobnu razmjenu ljudi između Kine i SAD-a i stvoriti bolje uvjete za bilateralnu saradnju i razmjenu u svim oblastima - umjesto da rade suprotno" dodano je u izjavi.

Većina Kineza dolaze samo da uče

Ali rješavanje tog problema je teško s obzirom na veliku populaciju kineskih studenata koja se svake godine šalje u SAD. "Mi bez sumnje znamo da kad god diplomant iz Kine dođe u SAD, oni se obaveštavaju kada odu i obaveste ih kada se vrate", kaže Augustin, bivši oficir CIA-e.

"Oni ne dolaze samo da špijuniraju ... oni dolaze ovamo da uče i mnogo toga je legitimno", rekao je Augustin. "Ali u mom umu nema sumnje, u zavisnosti od toga gde se nalaze i šta rade, da oni imaju ulogu za svoju vladu."

U slučaju *Ji*, prvo mu je pristupio jedan kineski obavještajac koji je, u početku, koristio lažni identitet, prema specijalnom agentu FBI *Endruu Mekkeju*, koji je podneo krivičnu prijavu protiv *Ji*-a u američkom Okružnom sudu u Čikagu.

Žalba tereti *Ji*-a za jednu tačku svjesnog postupanja u SAD-u kao agenta strane vlade bez prethodnog obavještenja državnom tužiocu. *Ji* je pritvoren od hapšenja, kaže njegov

advokat. Kao i hiljade kineskih državljana koji svake godine dolaze u SAD, Ji je ušao u zemlju na F1 vizu - koja se koristi za strane studente u akademskim programima.

Navodeći imigracione zapise, u žalbi se navodi da je Jijev cilj, kada je sletio u Čikagu u avgustu 2013. godine, bio da studira elektrotehniku na Tehnološkom institutu u Ilinoisu, gdje je na kraju položio magisterij. Ji-ju se obratio visoki zvaničnik kineske obavještajne službe, koji se predstavio kao profesor na Univerzitetu za aeronautiku i astronautiku u Nanjingu. Ji, koji je tada imao 27 godina, na kraju je shvatio ko je taj zvaničnik i njegove kolege zaista, prema krivičnoj prijavi.

Ipak, sudski dokumenti kažu da će im dati pozadinske izvještaje o drugim kineskim civilima koji žive u SAD-u i koji bi mogli biti pod pritiskom da budu špijuni-u ovom slučaju, u strateški kritičnim američkim industrijama vazduhoplovstva i tehnologije. A oni bi lagali američkim zvaničnicima o tome, prema žalbi koju su podnijeli istražitelji FBI-a.

U svom odgovoru, kineska vlada nije komentarisala trenutni status slučaja Ji-(Dži).

Međutim, u septembru, pi-ar kineskog ministarstva vanjskih poslova *Geng Shuang* je izjavio da je "nesvjestan situacije" kada je upitan za *Ji-ovo* hapšenje tokom brifinga.

Prema pritužbi, agenti FBI-a otkrili su oko 36 tekstualnih poruka na jednom (I Cloud račun) koji su Ji i obavještajni službenici navodno razmijenili između decembra 2013. i jula 2015. U 2016. godini, nakon što je diplomirao, Ji se prijavio u rezervni sastav vojske SAD-a u okviru programa strani državljanin mogu biti regrutovani ako se njihove vještine smatraju "vitalnim za nacionalni interes".

U okviru svog intervjua za vojsku i njegove aplikacije za bezbjednosnu proveru, Jia su pitali da li je imao kontakte sa stranim bezbjednosnim službama? navodi se u žalbi. On je odgovorio "ne".

Vašington post je ranije saopštio da je Ji-ev slučaj povezan sa optužnicom kineskog obavještajnog službenika po imenu *Ksu Ianjun*.

Ksuova optužnica je otpečaćena u oktobru nakon što je uhapšen u Belgiji zbog navodne krađe trgovačkih tajni američkih avio-kompanija. On je prvi kineski obavještajac koji je izručen za krivično gonjenje u SAD. On se izjasnio da nije kriv.

Kompleksan kontraobavještajni izazov

Direktor FBI-a Christofer Vrei (*Christopher A. Wray*) u prošloj godini 2018. je pokušao da se više puta fokusira na prijatnju Kine i njeno korištenje stranih studenata na američkim univerzitetima da pokušaju dobiti pristup osjetljivim vojnim i civilnim istraživanjima.

"Oni eksploatišu veoma otvoreno istraživanje i razvojno okruženje koje imamo", rekao je Vrei na saslušanju Komiteta za obavještajne poslove Senata prošle godine, izražavajući zabrinutost da akademski zvaničnici ne shvataju prijetnju iz Kine dovoljno ozbiljno.

Međutim, u utorak je Vrei rekao zastupnicima Senata da je vidio razloge za optimizam.

"Jedna od stvari o kojoj sam najviše ohrabren u inače mračnom pejzažu je stepen do kog se-kao što je direktor *Coats* aludirao-američke kompanije se bude, američki univerziteti se bude, naši strani partneri se bude gore, rekao je Vrei.

Ipak, ovo pitanje i dalje predstavlja složen kontraobavještajni izazov za SAD, jer su međunarodni programi razmjene uglavnom odigrali pozitivnu ulogu u podsticanju boljih odnosa sa Kinom, prema nedavnoj studiji *Hoover instituta*. "Kineski studenti su pomogli da se diversifikuje sastav američkih studentskih tijela, oni često doprinose pozitivnosti u učionici i napravili su stvaran doprinos zajedničkim istraživačkim projektima između fakulteta", navodi se u izvještaju.

Kinezi su poznati po tome što se pozivaju na nacionalizam i lojalnost svojih građana da ih prisiljavaju da sprovode činove špijunaže, kažu zakonodavci i zvaničnici obaveštajne službe. Senator *Mark Vornier* iz Virdžinije, vodeći demokrat u Komitetu za obavještajne poslove Senata, naglasio je da je važno prepoznati "da kineska vlada ima ogromnu moć nad svojim građanima".

"U Kini samo vlada može odobriti nekome dozvolu da napusti zemlju kako bi studirala ili radila u Sjedinjenim Državama i vidjeli smo da kineska vlada koristi svoju moć nad svojim građanima da bi, u nekim slučajevima, ohrabрили te građane da učine naučne radnje ili industrijsku špijunažu u korist kineske vlade", rekao je Vornier.

Vladajuća Komunistička partija u Kini pojačala je kontrolu nad svim aspektima kineskog društva, uključujući akademsku zajednicu, pod predsjednikom Ksi Jinpingom, koji je rutinski rekao da "Partija ostvaruje sveukupno vođstvo nad svim područjima djelovanja u svim dijelovima zemlje".

Stejt department je razmotrio primjenu strožijih mjera provjere za podnosiocе zahtjeva za vizu F1 kao što je Ji, u pokušaju da se pozabavi ovim problemom, rekli su zvaničnici administracije, iako detalji tog plana ostaju nejasni.

Trampova administracija je takođe insistirala na tome da svaki trgovinski sporazum sa Kinom mora da se bavi zabrinutošću oko korišćenja tajnih operacija u Pekingu da bi ukrala američke vladine tajne i intelektualnu imovinu koja pripada američkim privatnim preduzećima.

Uoči sastanka predsjednika Donalda Trampa sa Ksi-jem u Buenos Airesu, vodeći američki trgovinski pregovarač objavio je izvještaj na 50 stranica koji pokazuje da je Peking učinio

malo da popravi nepoštenu politiku i da je nastavio da vodi i podržava ekonomsku špijunažu koja je ukrala trilione dolara u intelektualnoj svojini.

Trampova administracija je izjavila da su ogromni talasi tarifa koje je *pljusnuo* na kinesku robu dio napora da se spriječi Peking da nepravedno primi američku tehnologiju.

Tramp-Ksi: 'Nešto se mora učiniti' u vezi Sjeverne Koreje

Prije objavljivanja Nacionalne obavještajne strategije, Kancelarija direktora Nacionalne obavještajne službe izdala je nova upozorenja i informacije tehnologijama i vazduhoplovnim kompanijama za koje se veruje da su mete da pomognu privatnom sektoru da se zaštiti od rastućih pretnji od strane stranih obavještajnih entiteta i drugih protivnika.

Američki službenik za obavještajne poslove izjavio je da američke kompanije moraju biti oprezne prema rastućoj prijetnji. "Bilo da je riječ o stranom državljaninu, studentu, biznismenu ili putem kiber sredstava, kompanije moraju znati da su protiv nacija koje žele njihove informacije", rekao je zvaničnik.

Američke vlasti takođe preduzimaju radnje samo nakon izdavanja upozorenja. Od avgusta 2017. godine, Ministarstvo pravde je optužilo nekoliko pojedinaca i korporacija za optužbe vezane za ekonomsku špijunažu i krađu intelektualne svojine, pretežno u sektoru vazduhoplovstva i visokih tehnologija.

Optužnica iz oktobra 2018. godine optužila je dva kineska obavještajna službenika za pokušaj hakovanja i infiltriranja u privatne kompanije u toku pet godina u pokušaju krađe tehnologije. Optužnica je takođe bila usmjerena na šest navoda o plaćenim hakerima, dva oficira koji su kineski državljani, koje je zaposlila francuska kompanija za vazduhoplovstvo. Oni su policiji navodno rekli da žele da dobiju informacije o turboelisnom motoru razvijenom u partnerstvu sa avionom iz SAD-a. Dva kineska obavještajna oficira optužena su za krađu američkih planova za mlazne motore:

Kineska vlada nije odgovorila na komentar na ovaj slučaj, ali u oktobru, portparol kineskog ministarstva vanjskih poslova *Lu Kang* odbacio je optužbe kao "čistu izmišljotinu i potpuno izmišljenu" na pitanje o navodima. Prije toga, u septembru, američke vlasti su uhapsile Dži-ja zbog navodnog špijuniranja u ime Pekinga.

Andrew McCabe i FBI su koristili naloge za pretresanje e-poruka i tekstova koji su korišteni za sastavljanje onoga što oni tvrde da je priča o tome kako je *Ji* bio namamljen i eksploatisan od strane njegovih kineskih *spymastera*.

Poslali su agenta na tajnom zadatku koji se pretvarao da ga je kineska obavještajna služba uputila da se sastane sa *Ji* nakon što je uhapšen jedan od navodnih vodiča učenika.

Video i audio snimci su snimili da je *Ji* rekao tajnom agentu FBI-a da zna da je pomagao "poverljivoj jedinici" vlade, tačno one akcije koje je demantovao u svojim intervjuima za studentsku vizu i njegov ulazak u američku vojsku prema Programu rezervnog sastava, prema žalbi. "*Ji* je posebno negirao da je imao kontakte sa stranom vladom u proteklih sedam godina", saopštilo je Ministarstvo pravde u saopštenju za štampu, pozivajući se na žalbu.

Američko i kinesko nepovjerenje prijeti internetu

Američko-kineski odnosi također su zategnuti ekonomskim turbulencijama i događajima u Južnom kineskom moru. Kina je nedavno optužena da stoji iza masovnog hakiranja javnih podataka u SAD-u. Šef američke obavještajne službe priznaje da bi Amerika vjerojatno učinila isto.

Kineski predsjednik Xi Jinping je bio u Washingtonu septembra 2015.- i to nije izgledalo kao ugodan posjet. Napetosti rastu na nekoliko frontova: globalni uticaj kineskog tržišta ; izgradnja ostrva u Južnom kineskom moru; i taj uporni problem u odnosima između SAD-a i Kine, kibernetička bezbjednost.

Kineske dionice produljuju petodnevni niz gubitaka: *Kenneth Rogoff*: Kina ima recesije "kao i svi drugi" Kineske dionice ponovno su pale u srijedu uprkos novom krugu poticajnih mjera od središnje vlade.

Nakon što je potrošio otprilike polovinu trgovanja na pozitivnom teritoriju, referentna vrijednost *Shanghai Composite* zatvorena je za 1,3%. Trgovanje je bilo nestabilnije na manjem kineskom *Shenzhen Compositeu*, koji je izgubio više od 3%.

Nakon zatvaranja tržišta, Narodna banka Kine je saopštila kako je komercijalnim bankama osigurala 140 milijardi juana (21,8 milijardi dolara) šestodневnih kredita. Središnja banka pokrenula je ove tzv. Kratkoročne operacije likvidnosti, a posljednje takve kredite je osigurala u februaru.

Mjera poticaja uslijedila je nakon odluke središnje banke o smanjenju ključnih kamatnih stopa u nastojanju da podrži ekonomiju. Središnja banka takođe je saopštila kako će od velikih banaka zahtijevati da zadrže manje sredstava u rezervama počevši od početka septembra 2019., što bi trebalo potaknuti aktivnosti tako što će bankama olakšati posuđivanje novca.

Ovaj potez uslijedio je nakon dramatičnog pada zaliha koji je pretrpio ranije ove nedelje. *Shanghai Composite* je izgubio više od 15% svoje vrijednosti, produžujući dugoročni pad koji je izbrisao sve dobitke ostvarene ove godine.

U Japanu se *Nikkei* zatvorio sa dobiti od 3,2%. Australijski *ASX All Ordinaries* povećao se za 0,7%, a Seoulski *KOSPI Composite* povećao se za 2,6%.

Burne situacije u Aziji dolaze nakon divljeg utorka za američke dionice. Nakon što je Dow porastao 442 boda u ranom trgovanju, dobiti su se pretvorili u gubitke do kraja sjednice, što je najnoviji znak anksioznosti ulagača.

Na tržištu se i dalje odvijaju tri faktora:

1. Zabrinutost da se kineska ekonomija usporava brže nego što su analitičari očekivali, vjerovatno sa ciljem da se umanju ekonomsku atraktivnost Kine.
2. Neizvjesnost kada će američke Federalne rezerve povećati svoju referentnu kamatnu stopu.
3. Učinak pretjerano jeftine nafte, sada se trguje ispod 40 dolara, što je najniža tačka u više od šest godina.

Masovno kršenje podataka u Uredu za upravljanje osobljem SAD-a (OPM) učinilo je naslove svojom veličinom. Ciljanje podataka za gotovo 22 miliona ljudi nazvano je najgora povreda ličnih podataka koje drži vlada u povijesti SAD-a.

Prijašnji američki direktor Nacionalne obavještajne službe *James Clapper* je rekao da je Kina "vodeći osumnjičeni" za kršenje zakona, iako bi, ako bi se stvari okrenule, Sjedinjene Države bi izvršile sličan napad na Kinu: "Da smo imali priliku učiniti istu stvar, vjerovatno bismo to i učinili.

Poštena igra

US kiber odbrana je pala. U eri digitalnog rata "špijuna protiv špijuna", kiber-kršenje vladinih podataka često se smatra poštenom igrom.

Cyber špijunaža je postala tako očekivana realnost u geopolitici da je američki tadašnji državni sekretar *John Kerry* nedavno priznao da je "vrlo vjerovatno" da Kina-zajedno sa Rusijom-čita njegove e-mailove.

Ali to nije slučaj s korporacijskom špijunažom.

SAD guraju jače-mnogo težu odbranu- protiv krađe podataka kompanija i poslovnih tajni. "Tu je daleko čvršća odbrana i to je linija koju SAD pokušava izvući -" U redu je špijunirati vlade, svi to rade. Nije u redu špijunirati tajne kompanija ", izjavio je šef ureda *Washington Post*-a u Pekingu *Simon Denyer*. Kakve korporativne podatke slijedi Kina?

"Poslovne tajne, to mogu biti poslovni planovi, marketinški planovi, sve varira. Vidjeli smo mnoge, mnoge industrije usmjerene", rekao je *Wias Issa*, viši direktor kompanije za računarsku sigurnost *Fire Eye*, Azije i Pacifika.

Prije dvije godine, *Mandiant*-sada u kompaniji *Fire Eye*-objavio je značajan izvještaj koji je pratio kiber napade protiv 140 američkih kompanija, u 20 industrija, do tajne kineske vojne jedinice.

Mandiant je otkrio ono što se tvrdi da je široko rasprostranjena kineska krađa poslovnih tajni-što je praksa koju bi Peking mogao racionalizirati kao pitanje državne sigurnosti.

Kina špijunira američke tehnološke tajne

"Privreda je toliko važna za legitimitet komunističke partije da je, na pr., špijuniranje radi dobijanja koristi od državnih kompanija dio državne vladine strategije", rekao je *Denyer*.

Prema toj analizi, Kina hakira američke kompanije kako bi ojačala svoju ekonomiju i stranku. Međutim, ta jednačina ne odgovara dobro naučnici Univerziteta Peking *Zha Daojiong*, koja vjeruje da krađa internetom ne bi smjela biti kraći put za privredni rast.

"Špijuniranje je možda dio svijeta za kompaniju koja bi mogla usporiti napredak, ali za mene kao naučnika ako imam priliku informisati političku raspravu unutar Kine, to nije takozvani gubitak lica, to nije potraga za rastom BDP-a i troškovima, da li želite ili ne želite imati društvo lopova. "

I Kina je žrtva

Kineske vlasti dugo su nazvale hakiranje neosnovanim optužbama i jako naglašavaju kako je ona također žrtva internetskih napada-ali više na polju diplomatske špijunaže, za razliku od krađe tehnologije korporacija. Kako obe strane razgovaraju jedna o drugoj po pitanju visokog udjela *cybersecuritya*, *Zha* preporučuje ponovno uspostavljanje odnosa u obliku postavljanja novog zajedničkog cyber cilja.

"Kada su se gospodin *Xi* i gospodin Obama sastali u septembru 2015, trebali su zajednički najaviti rad na uspostavljanju radne grupe za definisanje kibernetičkog kriminala i pronalaženje načina saradnje u borbi protiv kibernetičkog kriminala. "Mora postojati zajednički predlog onoga što nije prihvatljivo ponašanje ... poput bavljenja klimatskim promjenama."

Ciljanje dogovorenog skupa internetskih "komunikacionih pravila" je uzvišeni cilj, ali teško ga je bilo provesti u sezoni tadašnjih američkih predsjedničkih izbora. Kao i u prethodnim izbornim ciklusima, Kina se bori za praćenje kampanje.

O izgledima za američko-kineski sajber sporazum, *Fire Eyeov* funkcioner *Issa* nije bio pretjerano optimističan. "Nadam se da ćemo jednog dana stići tamo", rekao je.

"Dokle god postoje nacije, a ti narodi imaju različite interese, oni će nastaviti prikupljati obavještajne podatke jedni o drugima." Jer to je ono što zemlje rade. Špijuniraju jedni druge.

Ipak, američki zvaničnici kažu da rješavanje tog pitanja zahtijeva uvođenje delikatne ravnoteže i više od samog dosega.

"Uprkos aktivnom angažmanu sa akademskim krugovima, u industriji i široj javnosti o ovom pitanju, naponi stranih protivnika da iskoriste američko pristupačno akademsko okruženje nastavlja da raste", rekao je *Ew Priestap* zakonodavcima, pomoćnik direktora FBI-evog kontraobavještajnog odjela 2015-2018,. "Naročito, kako se pristup Internetu, internetska eksploatacija, transnacionalna putovanja i tehnologije plaćanja razmnožavaju, tako se i opcije stranih protivnika koriste za iskorištavanje američkih škola za domaću dobit."

Reference

William C. Hannas, James Mulvenon, Anna B. Puglisi, (2013). *Chinese Industrial Espionage: Technology Acquisition and Military Modernisation*, by Routledge, Milton Park, Abington,

Clausewitz, Carl Von, (2010). *On War: Book One*. Princeton University Press.

Defang, He, (2006). *As for Indigenous Innovation, Information Should Go Ahead of Rest*. China Information Review,

Eftimiades, Nicholas. *Chinese Intelligence Operations*. 1994.

Friedberg, Aaron and Ross, Robert. *Here Be Dragons*. The National Interest, 2009.

Hannas, William, et al. *Chinese Industrial Espionage*. Routledge, 2013.

Huo and Wang. *Sources and Methods of Obtaining National Defense Science and Technology Intelligence*. Kexue Jishu Wenxuan Publishing Co., 1991.

Himmelman, Jeff. *A Game of Shark and Minnow*. New York Times Magazine, 2013. Web. 23 February 2014.

Overend, William. *China Seen Using Close U.S. Ties for Espionage*. Los Angeles Times, 20 November 1988.

U.S. intelligence officials say China is using students studying in the U.S. to steal secrets. [CNN](https://thehill.com/policy/international/china/428181-us-intelligence-accuses-china-of-usingstudent-spies-to-steal) na <https://thehill.com/policy/international/china/428181-us-intelligence-accuses-china-of-usingstudent-spies-to-steal>

Intelligence SAD warns Chinese espionage is using student spies to steal secrets, <https://kvoa.com/news/national-news/2019/02/02/us-intelligence-warns-china-is-using-studentspies-to-steal-secrets/>

Cyber Warfare Conflict Mohan B. Gazula, <http://web.mit.edu/smadnick/www/wp/2017-10.pdf>

Report considers how hacking, cyber-espionage, and the threat of cyberwarfare affect U.S.-Chinese relations
<https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/cybersecurity-and-us-china-relations>

Dvojica Kanadana-bivši diplomat *Michael Kovrig* i preduzetnik *Michael Spavor*- bili su zarobljeni od strane MSS-a zbog navodnog "ugrožavanja nacionalne bezbjednosti".
<https://globalnews.ca/news/4757792/china-confirms-detention-of-two-canadians/>

China's spies are waging an intensifying espionage offensive against China's national security through gaining commercial, technological, and military secrets
<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/08/inside-us-china-espionage-war/595747/>

Chinese espionage is aimed at the preservation of China's national security through gaining commercial, technological, and military secrets
https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_intelligence_activity_abroad

The US justice department has announced charges of economic espionage against a suspected Chinese intelligence officer.
<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-45817714>

A Chinese intelligence official was arrested in Belgium and extradited to the United States to face espionage charges, Justice

<https://www.nytimes.com/2018/10/10/us/politics/china-spy-espionage-arrest.html>

Killing C.I.A. Informants, China Crippled U.S. Spying Operations

<https://www.nytimes.com/2017/05/20/world/asia/china-cia-spies-espionage.html>

Can This High-Tech Product Sell Itself? <https://hbr.org/1995/11/can-this-high-tech-product-sell-itself>

Direktor FBI-a Christofer Vrei (Christopher A. Wray) u prošloj godini 2018. je pokušao da se više puta fokusira na prijetnju Kine i njeno korištenje stranih studenata.

<https://apnews.com/42e925d24c35470d85eefe7b5dc93671>

FBI Urges Universities To Monitor Some Chinese Students And Scholars In The U.S.

<https://www.npr.org/2019/06/28/728659124/fbi-urges-universities-to-monitor-some-chinesestudents-and-scholars-in-the-u-s>

FBI director addresses efforts by China to steal academic research and technology. Higher ed groups say they're taking the issue seriously.

<https://www.insidehighered.com/news/2019/04/29/fbi-director-discusses-chinese-espionagethreat-us-academic-research>

John Demers, the assistant attorney general in charge of national security, said the case was a “significant economic espionage matter” and was the latest proof that China is trying to steal information from American companies.

<https://apnews.com/95d58154c0664f1f999e4d26781afefd>

US and China are weaponising global trade networks

<https://www.ft.com/content/a8ab8cd2-c99c-11e9-af46-b09e8bfe60c0>

Why U.S. and China mistrust threatens the internet

<https://edition.cnn.com/2015/08/26/asia/china-cybersecurity-stout/>

The Tallinn Manual process, hosted by the NATO CCD COE,

https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/InternationalCyberNorms_full_book.pdf

China has all rights to decide its way of regulating Internet based on its actual conditions and its cultural and historical traditions, and in line with rule of law and the common practice of countries.

<https://chinarecentdevelopments.wordpress.com/2015/12/05/cyberhacking/>

Cybersecurity: The glitch in the U.S.-China relationship

<https://edition.cnn.com/2015/08/26/asia/china-cybersecurity-stout/>

Forrester: FireEye Named the Leader in External Threat Intelligence Services

<https://www.fireeye.com/current-threats/threat-intelligence-reports.html>

The NATO CCD COE series on national organisational models for ensuring cyber security

https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/CS_organisation_CHINA_092016_FINAL.pdf